

V ZAVETJU BESEDE

E-zbornik odraslih literatov 2018

Jskd

mentor

*Letošnji e-zbornik in
državno srečanje sta posvečena
Cankarjevemu letu
ob 100-letnici njegove smrti
11. decembra 1918.*

USTVARJANJE POKRAJIN SMISLA

Sedemindvajset besedil, ki sem jih imela priložnost prebrati, je izjemno kvalitetnih. Variirajo od kratkogradbenih zapisov, pesmi v prozi, in v verzih, do eksperimentalnih in dramskih besedil. Prav tako je razpon tem, ki so opesnjevane, ali upovedovane, pahljačasto razprt. Glede na to, da gre za odrasle pisce, bi pričakovali zaziranje v minulo preteklost, morda tudi besedila z etnografskim nadihom, ki obžalujejo izginevanje vrednot, vendar temu še zdaleč ni tako. Če že obstaja kakšno skupno oprijemališče širokega nabora piscev, potem je to doživetost, s katero popisujejo svet. Večina od njih namreč premišljuje o lastnem odnosu do sveta, o odnosu do drugega, do narave, znanosti, boga, itd., pri čemer zelo občutimo njihovo prisotnost, ki se odraža bodisi na ravni družbenega bodisi osebnega angažmaja. Ne gre torej samo za premišljenost ali pa mestoma razmišljenost zrelih oseb, ki so veliko doživele, pa seveda tudi veliko prebrale (in napisale?), pač pa za plastičnost podob, za prečiščenost stavka, oziroma verza, ki mestoma meji že na diamantno izbrušenost, prefinjenost, pa spet igrivost in duhovitost, skratka za ustvarjanje avtonomnega prostora literature.

Ker torej ni več potrebe po dokazovanju, ker je večino ran za izgubljenimi ljubeznimi že pokrpanih in predihanih, ker je svet doumet takšen kot je v resnici, tekste lahko beremo v vsej njihovi samosvojesti. Seveda bi bilo smiselno kakšnemu piscu, s svinčnikom na papirju, svetovati, da določeno zgodbo razdela, da izloči kakšnega izmed stranskih likov, ki se v tekstu pojavi, potem pa čudežno, ponikne, ali pa celo konkretizirati kakšen verz, ki se pogreza v abstraktnost, vendar so vse to nadrobnosti. Ključno je neko temeljno občutje, ki ga izražajo teksti. Njihovi avtorji očitno ne pišejo zato, da bi impresionirali bralca, družino, partnerja, pač pa, ker v sebi in drugih iščejo neko globoljšo resnico, recimo ji kar človečnost, ker se želijo nečemu, za kar slutijo, da je morda celo

neupovedljivo, približati, ali kot zapiše ena izmed avtoric v svoji pesmi (pri čemer kot mentorica spol avtorja oziroma avtorice lahko vedno le ugibam): "Neznana prihodnost / je vedno bližje / Hilliasova ura teče počasi / navita za več tisoč let / dolge negotove sedanjosti." Če torej o tistem, kar smo pustili za seboj, ne dvomimo več, je prihodnost, tudi za starejšega človeka, še vedno lahko uganka.

Ne glede na to, ali je svet s svojo izkušnjo prinesel grenkobo, samoto, včasih, ampak res samo včasih ljubezen, se kar v nekaj pesmih gradi oprijemališče. Prej omenjena pesnica na primer zapiše: "Luči se upirajo / plazenju mraka / varujem sebe / ostajam znotraj / gledam navzven /.../". Ohraniti torej skuša povezavo s svetom zunaj, vendar hkrati ostaja globoko zabubljena. Ustvarjanje pokrajin smisla je torej nekaj, kar vleče naprej, iz pesmi v pesem, iz teksta v tekst. Pri tem ne gre za to, da avtorjev tukajšnji prostor ne bi zanimal, pač pa, da je v ospredju material jezika, njegove neskončne asociativne zmožnosti, in iskanje lepote. Zgodilo se mi je, in to večkrat, pri večjih tekstih, da sem povsem pozabila svet okoli sebe. Pomeni, da me je ustvarjalna moč tekstov posrkala vase, da sem uživala v mimetičnem upodabljanju sveta, hkrati pa me je neka višja, alkimistična sila ponesla nekam više in dlje. Ali če se nekoliko pošalim, tisti, ki pravijo, da umetnost ni potrebna, so očitno pozabili na Beaudelairovo razlago razvoja okusa iz dojenčkove naivne nagnjenosti k svetlikajočim se predmetom.

Poezija je pomembna, če ni zanjo že moč reči, da rešuje življenje. Tudi nekaj od tega sem namreč razbrala v teh tekstih. Kar mi je manjkalo, je bila večja mera erotike. Zanimivo je, da je obračanje k drugemu pristosno, v večih primerih imamo opravka ne s prenašanjem lastne teže na drugega, pač pa z zavedanjem, da je drugi nekdo tam čez, in da moramo uperiti vse svoje sile, da bi razdalje premagali. In seveda niti ni nujno, da je ta drugi ljubimec. Včasih je to tudi ostarela mati, s katero živiš v bloku, in jo skušaš pripraviti do tega, da bi povedala, kam je izginil lonc zelenjavne juhe. Če spet nekoliko špekuliram, zgodbi *Pobeg*, ki tematizira hčerinsko-materinski odnos, ter hkrati odsotnost državnih institucija v najbolj kočljivih situacijah, avtorica zapiše: "Vedno sva bili dve in še vedno sva dve. Celo govorim o dvojini, celo predmete izgubljava skupaj in skupaj sva skuhalo kosilo in očitno sva ga skupaj tudi izgubili." Avtorice

in avtorji torej izrabljajo tisto, kar je lastno slovenskemu jeziku, hkrati pa se, to velja vsaj za nekaj primerov, predajajo razkošju, ki je v skladu s pregovorno slovensko skromnostjo in zadržanostjo. Na področju erotike zagotovo.

Če smo že pri družbenih temah, je smiselno komentirati tudi nekaj zarisov, ki se odvijajo v smeri tistega, kar je slovenski umetnik: "biti poklicni klošar / je služba za nedoločen čas / brez dopustov / plejada gniloličnežev /srka spomine iz kant. Tu se očitno zadnjih sto ali dvesto let ni nič spremenilo, navkljub modnemu terminu, ki se uporablja tudi za pisateljice in pisatelje, pesnice in pesnike – prekariat, in se verjetno tudi naslednjih sto ali dvesto let ne bo. Ob naslavljanju družbenih vprašanj, sem torej lahko, in četudi kot prozaistka ali pa predvsem prozaistka, hvaležna za onkraj hrepeneske poglede. Ob verzih "zdaj že vem / da je stik morja in neba / navidezen," se le stežka uprem vprašanju, kaj je tu neizrečenega? Da je še vedno smiselno in potrebno vztrajati? Zamolki, ki jih proizvede dobra pesem, ali pa prozno besedilo, so tisto, kar generira bralca, ga drži v napetosti in samoizpraševanju. Tekst *Malice in privijanje*, tokrat brez ugibanja o spolu avtorice ali avtorja, je natanko tisto, kar bi pričakovala od dobro spisanega teksta: funkcioniranje na ravni jezika, hkrati pa s ščepcem družbenega komentarja, da se zasmislim nad položajem današnjih, in vseh prihodnjih žensk.

Ampak kaj je vseeno z bistvom poezije? Zakaj posegati po posnetkih posnetkov, in jih spreminjati v bivajoče zlato, če se izrazim z besedami Iva Svetine? Čemu ustvarjati presežno vrednost človeškega uma, ki se ne zadovolji, ki se noče potešiti samo z resnično bivajočim, ampak skuša izdelati, proizvesti tudi tisto nebivajoče? Prelepa zgodba *Zapestnica*, ki skozi detajle rekonstruira svet deklice Milence, je ravno to: zanikanje naravnega toka časa in hrepenenje po nesmrtnosti. Zgodbo sem prebrala enkrat, dvakrat, trikrat, in namesto zapestnice v vodi našla ne posnemajočo vrednost, pač pa tisto nekaj, *kar že biva*, in se spreminja *v še nebivajoče*. Na način detajlov, dekličinih sanj, tu in tam tudi zaznav erotičnih želja odraslih (da ne bom krivična), približanja smrti, in potem izplavanja iz nje. Skoraj pesem, bi se dalo reči, čeprav gre za meglkastost, mehko plavajočo pripoved, kar velja tudi za nekatere druge zgodbe – *Ne stoj nad grobom /.../*, ali pa celo *Le vkup, le vkup uboga gmajna*, kjer je zasnovanje kulturnega

upora v slovenski zgodovini podano tako detajlno in konec koncev tudi psihološko izdelano, da je primerljiv celo z raziskavo, ki jo je o podobni temi opravila Prešernova nagrajenka.

Lepega in subtilnega, pa tudi gosposkega in (ne)dokončnega je med teksti toliko, da bi bilo iz njih smiselno sestaviti že knjigo ali pa vsaj zbornik. Ki bi nas, tavajoče po mestih in travnikih naših otroštev in odraslosti, spremenil – ne v tišje osebe, saj je tišina zagotovo nekaj, kar si bomo spričo po šivih pokajoče zvočne polucije, morali še priboriti v prihodnosti, pač pa znosnejše, ali kot pravi ustvarjalka v eni izmed svojih pesmi: “Gotovo smo samo ob mraku / pozimi, / ko smo tiho in nas je malo, / znosni.”

Gabriela Babnik, pisateljica, prevajalka in državna selektorica 2018

Nevenka Miklič Perne (1982), Ljubljana

(od 30 do 50 let, šifra travniki)

MIŠJA LUKNJA

v vsakem tonu
v vsaki mišji luknji
v sinusu
v glavi
na kazalcu
ki kaže mir
je nemir
je nemir

KJE SO TRAVNIKI MOJEGA OTROŠTVA?

Kje so travniki mojega otroštva?
Vsak ima travnike svojega otroštva.
Nekateri so bolj zeleni kot drugi,
nekateri sploh niso travniki,
ampak so mogoče pašniki ali gozdovi.

Tudi otroci v mestih
imajo travnike,

travniki so njihove odprte misli,
njihovo neskončno razumevanje.

ZAPORNICA NA LJUBLJANICI

Hecno se mi je zdelo danes zvečer,
ko sem šla od gospe,
ki ji čistim,
čez most,
čez Ljubljano
in sem se ozrla proti
zapornici na Ljubljani
in je bila reka tako temna
in mirna
sneg pa je padal vanjo
gosposko in dokončno.
Malo kasneje sem sedla
na avtobus
in peljala sem se
mimo izložb
z minljivimi škornji,
kopalkami in
popusti,
mimo stalnih
stavb,
ki gledajo naša
življenja,
vedno drugačna,
vedno ista,
polna nasekanih bolečin.
Gotovo smo samo ob mraku
pozimi,
ko smo tiho in nas je malo,
znosni.

KLET IN PODSTREŠJE

Nisem si želela ne kleti in
ne podstrešja,
samo eno
svetlo prostornino,
kjer ne moreš ničesar
skriti,
odložiti,
pozabiti.
Našli smo to
svetlo prostornino,
brez kleti
in brez podstrešja,
preprosto kot otroški zvezek,
popisan od roba do roba.
Kolesa puščamo pod stopnicami,
preperele obleke mečemo stran,
kložen voziva vsak k svoji materi,
otroške stvari čakajo na kakšnega
novorojenčka v bližini.
Klet in podstrešje sta kot tiha bolnika,
ves čas prisotna
v naši svetli prostornini
in zdi se mi -
življenje sploh nikoli ni bilo mišljeno,
da bi se živelo brez travm.

SVETLA POVRŠINA TEMNO DROBOVJE

Vsak navaden dan
hodimo po svetli
površini zemlje
lepa je ta krogla
gledano od zgoraj
ko se prerivamo
ko lezemo v vsako luknjo
ko lažemo
ko prosperiramo
je videti kot igrice
medtem
nevidna
množica
napolnjuje temno drobovje
v tej puhli zemlji
za ravnovesje
za težo in vsebino
daleč pod gladino
nima lepih obrazov
saj ne pozna drugega
kot resnico
kdo bi si želel
poznati samo resnico?

- zbolíš

Utemeljitev

Cikel pesmi, ki jih je avtorica označila s šifro travniki, izražajo posebno jasnost, ki hrepenenjsko držo zakrinkava, in jo hkrati odpira navzven. "Kje so travniki mojega otroštva?" se sprašuje v istoimenski pesmi, ki deluje že kot izštevanka, ali pa morda celo ljudska pesem, ki izreka neke temeljne življenjske resnice, in ima zato potencial širokega nabora bralcev. Ko se iz perifernega okolja obrne proti otrokom v mestih, in se sprašuje, kako je z njihovimi sanjami, pesem prelomi, hkrati pa nas popelje proti nepričakovanemu, ter pesem na ta način še dodatno odpre in razpre: "travniki so njihove odprte misli". Ta pripovedni ton, ki v sebi skriva mehko liričnost, se nadaljuje tudi v pesmi Zapornica na Ljubljani, ki je verjetno ena lepših pesmi v celotnem naboru pesmi. Je hkrati intimna in splošna, saj pripoveduje o obče človeškem stanju: od zaziranja v reko, v katero pada sneg, do prepoznanja, da so hiše tiste, "ki gledajo naša / življenja, / vedno drugačna, / vedno ista." Posebej zaključek, ki se izlije v prepoznanje in življenjsko resnico je tisti, ki pesem zaokroži, in jo iz bežnih impresij, prestavi v na neko višjo resonanco.

Ravno možnost dvojnega branja, po eni strani navidezna lahkotnost, ter podpovršno tematiziranje travm in bolečin je tisto, zaradi česar so te pesmi tako prepričljive in doživete. Hkrati pa zato, ker presegajo jazovsko strukturo in spregovarjajo v množini, nekako skoraj zlahka lovijo resnico ter rahlo ravnotežje med igro in temnim drobovjem.

Milojka B. Komprej (1963), Šoštanj

(od 50 do 70 let, šifra 63)

POBEG

Boste štiriindvajset ur na dan z njo? Boste z njo?

Poviša ton zdravnica na drugi strani mize, na kateri je položena kartoteka. Gledam jo. Kartoteko. Na njej so ime in priimek in letnica rojstva. Napisano v rubrikah, vsak del besedila v svojem okvirčku. Lepo poravnane črke izdajajo skrbnost medicinske sestre, ki je pred davnimi leti z modrim kulijem izpisala podatke. Nekoč daleč nazaj, kdo ve, kje je tista medicinska sestra in koliko takih podatkov je izpisala.

Ime in priimek in letnica rojstva so plesali pred mojimi očmi, se združili v eno črto in spet razpršili, popackali spodnje rubrike, da jim nisem videla naziva in vsebine. Črta in packe in življenje, ki je vse to. Najprej je ravna črta, potem pridejo vijuge, nihanje, elektrokardiografski zapis življenja in potem niti tega ni več, nič krivulj, nič motenj prevajanja impulzov, nič boleznih zaklopk, samo pikice, pikice vse naokoli. In ko tudi njih ni več, drobnih pikic je spet samo črta.

»Ne, tega ne morem, sem še v službi.« Najbrž sem to rekla jaz. Sklepam tako, saj je služba večni izgovor za vse. Premalo doma? Služba. Utrujena! Služba. Nimam časa! Služba. Brez volje? Služba! Izlet? Nikakor! Služba. Zmenek? Ne no, saj veš, služba!

»No, kaj pa potem?« glas ni pričakoval odgovora, ugotovitev je bila podana na napotnici. *Bo treba razmisliti o domu, bolje, da čimprej poiščete prazne kapacitete. Čakalna doba je dolga, mama pa bo vsak dan slabša.*

Rečem, da ja, ampak ne, mogoče pa še ne, verjetno so še kakšne druge poti, pomoč na domu, ja, tudi to obstaja, vem zanjo in verjetno, jo prepričujem in sebe tudi, da še ni tako hudo. Zdravnica me najbrž ne poslušala. Čečka nekaj na recept in potem na napotnico, vmes gleda v računalnik, ja, zadnje čase je vsa medicinska znanost zapisana v računalniku, bojim se ji to reči, bojim se vprašati, a me spreleti, neprijetno me zmrazi, da je vse zapisano v njem. Tudi ura smrti in mogoče zdravnica tako hiti

čečkati zaradi tega! Da bo prej prodala še nekaj kemije, izpolnila svoj plan napotnic in receptov.

Najbrž ji delam krivico, a me moti, res me moti, da me ne poslušala, da ne ve, da sem prišla iz službe, s težavo, ker je dan danes težko iti iz službe. *Kar naprej manjkate po uro, dve, to se pozna pri delovnem procesu, kaj nimate nikogar, ki bi namesto vas?* Ja, težko je vedno pojasnjevati, da pač ni nikogar, ki bi namesto mene. Ker službe pač ne briga, da me je vsak dan znova strah prihoda domov. Bodo vrata odklenjena? Bodo vrata zaklenjena? Bo mama v sobi pred televizorjem in mi bo z nasmehom razložila, *kako so cel dopoldan fajn špilali*, ali me bo pričakala z zmerjanjem, *ker sem jo za cel teden zaklenila v sobo in ji nisem dala hrane in vode!?* Ji celo ugasnila televizor in spustila nanjo psa! In da je to še pravzaprav milost, to njeno menjanje razpoloženja. Včasih je preprosto ni. In takrat, še preden odložim torbico, stečem za vodo ali na cesto. In se bojim ... jo najti v vodi in je ne najti na cesti.

In me moti, da zdravnica ne uvidi, kako se trudim. Že nekaj časa, že najmanj leto dni sama in brez vmešavanja raznih centrov teh in teh, ki naj bi pomagali, a te vabijo le na zapisnike. Zapisnik, kdaj si prijavil potrebo po pomoči, zapisnik, kakšna je ta potreba po pomoči, zapisnik, kakšno pomoč pričakuješ, zapisnik ogleda terena, zapisnik na zapisnik ogleda terena z dopolnitvami, zapisnik, da pomoči center zaenkrat ne bo nudil, ker je stanje še stabilno.

Urejeno okolje, stabilna oseba z manjšimi motnjami spomina in druga oseba, ki kaže znake pripravljenosti, da pomaga stabilni osebi z manjšimi motnjami spomina in orientacije. Manjše motnje orientacije pomenijo, da prva oseba redno zamenja stranišče s kuhinjo, skupaj z namenom in funkcijo, ki jo imata ta dva prostora.

Še vedno sedim na stolu pred zdravnico. Kot osnovnošolka, ki se je vedno usedla v prvo klopo. Da bi bila vseč učiteljica? Ja, najbrž, privzgojeno razmišljanje. Bodi ponižen, vsi drugi so več vredni kot ti! Bodi všečen, da te bodo radi imeli. Lepa vzgoja pravzaprav, vzgoja čistega srca, preproste ženske, ki ni imela drugega, kot svojo družino, to je mene. V njej je vladala in njej je služila. Te ženske, ki zdaj izgubljena tava v svetu, v katerem je nekoč kraljevala in se ne znajde v nekem novem svetu, v katerem ne ve, kaj je? Kraljica ali beračica?

Zdravnica je neprizadeta, zdravnici nisem všeč, še vedno čečka v kartoteko in vmes pogleduje na zaslon. Najbrž ji ta narekuje ta neprizadeti videz, daljša podočnjake in večja gube okoli ustnic. Teh je pravzaprav povsod dovolj in več, zaslon meče na njen obraz svetlobo, ki ji ni v prid, razgalja njen naveličan izraz, počrnele zobe (aha, nikotin pa to, najbrž že dolga leta), tudi podbradek, nekakšen žepek, ki je obešen na brado. Ja, tudi njej je mladost pobegnila med recepte in napotnice in kartoteke, kdo ve, kateri bolnik je odnesel zadnje koščke njene dekliškosti, s katero diagnozo se je začela njena ženstvenost in na kateri recept je načerkala zadnje poskuse privlačnosti zrelega libida. In kdaj se je začela njena vdaja. Kateri kolk, povešena maternica, otečena jetra, odprta noga, slabokrvnost ali vnetje ušes, je sprejelo dejstvo, da je postala nevidna. Po štiridesetem se začne, mogoče pozneje, pri petdesetih pa gotovo. Ženske izginjamo, postanemo samo skupni imenovalc *stara baba*. Ja, po petdesetem gotovo in če imaš srečo.

Pogrnila sem nama mizo. Kosilo sem skuhala že prejšnji večer, dobro kosilo po mojem in maminem okusu. Takšno, da bo lahko prežvečila, njena usta so skoraj brez zob. Ne vem, kje sva spet izgubili protezo. Enostavno sem se nehala ukvarjati s tem, kje se izgubijo predmeti. Ker je teh, ki se izgubijo, več kot tistih, ki ostanejo, izbiram med tem, kar imam. Skuhala sem kosilo, a ga ni bilo v pečici. Prepričana sem bila, da sem ga shranila v pečico, še toplo zelenjavno mineštro, zdravo in kolikor toliko užitno, tudi jaz sem se začela bolj zdravo prehranjevati ali vsaj jesti redno. Kosilo sem skuhala prejšnji večer, da bi bilo pripravljeno za danes, ko pridem iz službe, a kosila ni bilo.

Obsediva ob praznih krožnikih, njen pogled je trmasto uperjen v beli arcopal. *Da ni nikamor dala kosila*, mi zatrjuje, da ga najbrž sploh nisem skuhala, ali pa sem ga sama pojedla, me obtožuje. Poskušam jo pripraviti do tega, da mi vsaj nakaže, kaj se je zgodilo z njim. Da mi vsaj pokaže, kam je dala posodo, pregledala sem že vse možne kotičke. Trmasto molči, njen motni pogled je uperjen v krožnik, v desni ima žlico, prazno kroži po praznem dnu. Zvok je skrajno neprijeten. Vzamem ji žlico, ker me njen zvok vznemirja, pa jo spet vzame v roke in me ključovalno pogleda. Vprašam spet, molk in njen motni pogled me silita k ostrim besedam. Nočem jih, a kar same zletijo iz mene, grobe besede, koliko dela imam z njo in kako me spravlja ob živce.

Če jo je prizadelo, tega ne pokaže. Trdo stiska ustnice, njen ključovalni izraz se spreminja v prezir. To me razjezi še bolj, vstanem od mize in stopim na balkon. Poiščem zavojček cigaret, še je tam za lončnico, zaliti jo je treba, pomislim mimogrede, a si s tresočo roko prižgem najprej cigareto. Še vedno zna, izdihnem spoznanje skupaj z dimom, še vedno me zna prizadeti na najboljši možen način. Še vedno ve, da sem celo življenje potrebovala pravzaprav samo njeno priznanje, da vsaj opazi moj obstoj, da opazi moj trud. Kakšen uspeh, če mi je sploh kaj uspelo! Po njenem tako ne. Ampak ne! Še vedno me prezira, nikoli nisem izvedela zakaj, nikoli nisem imela moči, poguma, samozavesti, da bi jo vprašala zakaj, zdaj pa je prepozno.

Pomirim se. Z balkona se vidi v okna sosednjega bloka, osem navpično, štiri vodoravno, nobenega balkona. Siva škatla diha vame življenje skrito za zavesami, nekje žaluzijami, drugje paneli, v glavnem pa plastika vzorcev in volančkov. Dan je, ni luči, okna so kot prazne lupine oči. Skoraj ne poznam ljudi, ki živijo v bloku naproti mene. Balkonska stanovanja so na drugi strani, na tej strani vidim samo okna spalnic ali kabinetov. Spalnice podnevi spijo, včasih ponoči v kakšni gori luč. Takrat vidim ljudi, zgolj silhuete, neprepoznavne za vzorčastim tkanjem zaves. Ne ukvarjam se z dinamiko ljudi na oni strani ceste, dovolj imam svoje za eno življenje. Kljub sivim votlinam me pogled na blok pomiri. Za njim vzporedno teče reka. Reke ne vidim, samo slutim jo ujeto v koritu. Kadar dežuje reka naraste. Takrat jo slišim, če stopim na balkon. Velikokrat stojim na balkonu in poslušam dež in reko. Oboje šumi, preigrava glasne tone v grozečo melodijo. Mene pa pomirja. Rada imam kadar dežuje in kadar reka naraste. Voda izpira vse. Vse je voda.

Celo življenje že živim v tem bloku. Skupaj z mamo. Nikoli nisem niti razmišljala, da bi šla drugam. Tega pravzaprav niti sama ne razumem, da mi ni niti na misel prišlo, da bi šla na svoje, da je zunaj tega stanovanja priložnost samo zame. Vedno sva bili dve in še vedno sva dve. Celo govorim v dvojini, celo predmete izgubljava skupaj in skupaj sva skuhali kosilo in očitno sva ga skupaj tudi izgubili. Mir prihaja skupaj z izgorevanjem cigarete. Vrata balkona pustim odprta, samo zaveso zagrnem, kot bi z lahno tkanino lahko potegnili železno zaveso.

Mama je še vedno za mizo, še vedno trmasto strmi v krožnik. Objamem jo in ji pomirjajoče rečem, da nama bom pripravila nekaj drugega. Če me sliši, tega ne pokaže. Usta ima še vedno stisnjena, le njen prezir je izginil. Tako kot moja jeza, ostalo je le še obžalovanje in prazen krožnik. Prazno posodo najdem v omari s čevlji. Še sreča, da je prazna, da je prej kosilo pojedla, vrgla skozi okno ali v WC-školjko. Še sreča, da je prazna, si rečem naglas in jo dam v pomivalni stroj. Pripravim nama jajca, na rahlo jih umešam, da se naredi tresoča grmada. Razveseli se jih, na obrazu se pojavi presenečenje in veselje. Še preden jih postavim prednjo, si odreže velik kos kruha. Sama. In tudi meni ga odreže in ponudi. Kot včasih, ko sem hitela v šolo in je vztrajala da kaj pojem. Vsaj nekaj, vsaj kos kruha sem morala pojediti in spiti belo kavo. Frank in proja, ali morebiti cikorija? Ne vem, vem pa, da je bila kava dobra in da so bili najini jutranji trenutki vedno najlepši del dneva. Kot bi noči ugasnile vse zamere, trmo in kljubovanje, in bi jutro na novo postavilo življenje. Popoldan je bilo že vse staro in po starem.

Sediva pred psihologom, nevropsihiatrom ali kakor koli se mu že pravi. Hotela sem počakati v čakalnici, a je zdravnik pokroviteljsko vztrajal, da sedeva obe. Razložim mu svoja opažanja in ugotovim, da mu pravzaprav ne razložim nič. Ocena psihiatra ne bo vplivala na nič, vsaj kar se mene tiče.

Opisujem bolezen, kot bi ponavljala napisane stavke. Opisujem dogodke, zmedenost, pobeg iz okolja, skrivanje in kopičenje stvari, včasih se zasmejem, skrajno neprimerno, vidim v mladih doktorjevih očeh, seveda te oči ne vidijo, kaj se dogaja doma. Te oči vidijo samo dve starejši ženski, eno mlajšo, drugo starejšo, dva odcvetela cveta, dve bilki, ki se sušita, dvoje korenin, ki srkata še zadnje kaplje vode iz zemlje, kamor sta posajeni. Nihče več ju ne zaliva. On pa je mlad, mlad, mlad. Seveda tega ne pokaže, a jaz vidim skozi njegov pogled, ki neprizadeto zre skozi naju, seveda, psihiater se že po naravi svojega poklica omeji od čustev.

Rešujeva nekakšen test. Ocena kognitivnih sposobnosti. Doktor je lepo razložil. Ali pa tudi ne, ne vem, poslušam ga, kot da sedim v oddaljenem kotu, kamor mi nekdo pošilja navodila, katerim skušam slediti, skrbno slediti, a navodila prihajajo do mene pretiho, pretrgano, premalo. Kot da se nekdo nadvse trudi, da bi izgledalo, kako se je potrudil,

kako je dal vse od sebe, midve pa se ne potrudiva dovolj. Spet govorim v dvojini. Gledam mamo, ki je povsem odsotna. Sesedena v sedež, zre nekam izven sebe v sebe. Vse skupaj ji ne pomeni nič, ker je ta trenutek najbrž kje v svojem svetu, lahko da se zabava s sovrstniki iz otroštva, lahko da dela za trakom, lahko da kuha kosilo. Lahko da kraljuje, lahko da berači.

Kako dolgo že nisem reševala testa? Že od srednje šole dalje ne in nikoli takega. Ta test je nekaj povsem drugega, kot je bil v šoli matematični ali pa angleški. Slovnica in zemljepis. To je test življenja, to je test vprašanj, ki zbrisejo mladost, zrelost, starost in te povrnejo nazaj. V leta začetka. Ne vem kam spada vprašanje, kako se imenuje neprekinjena črta in kakšne barve je trava.

Kako, kakšne barve je trava? rečem na glas in se hrabro uprem opazujočemu očesu. Lahko je svetlo zelena, kot je zelena samo spomladi, ko jo tu in tam še zasuje aprilski sneg in zeleno razkošje reže njegovo belino. Lahko je zelena, kot je zelena poleti, pozlačena od sonca in posrebrena od rose. Lahko je takšna kot je jeseni, utrujeno zelena, poteptana, pokošena, a še vedno živa. Lahko je barve novembra, lahko jo pobarva februar, lahko september. Kakšne barve je trava? *Barve življenja, vendar!* Ni prav? Ni prav!

Zdravnik odmaje z glavo in naredi v svojih brezhibnih možganih minus. Trudim se pomagati mami. Pa samo maje z glavo, zbudila se je iz svoje otopelosti, s prstom kaže name in živahno mežika zdravniku. Umirim jo in zdravnik sodeluje. Ne vem, zakaj naenkrat sodeluje, kot bi ga zbudilo mamino mežikanje ali pa mu je segla v srce moja žalost. Saj ga najbrž ima, srce? Tudi zdravniki ga imajo, čeprav ga ne smejo pokazati. Prebijeva se skozi preizkuse, ne vem, kako sva opravili test spomina, vem, da sva naredili test orientacije, pri govoru pa sva se slabo odrezali, ja, vem. Mama je govorila zmedeno, ponavljala je nesmisle, obtoževala, celo solze je priklicala v svoje suhe oči. Solze so me presenetile. Ne spomnim se, da bi jo sploh kdaj videla jokati. Vsaj ne tako, da bi se razjokal njen cel obraz. Cel obraz je bil ena sama solza, ki je polzela na njene usahle prsi, prevelik trebuh in stekla med stegni na tla. Kot bi iz nje odtekala vsa njena ženstvenost. Nisem si mogla kaj, razjokala sem se tudi jaz in tako sva obsedeli pred doktorjem dve jokajoči cunji.

Najbrž doktor ni imel diplome zastoj, mogoče sva se mu tudi zares zasmilili, ali pa se mu je samo iztekel njegov delovnik. Skoraj tolažeče naju je pospremil do vrat in celo ponudil robček, da sva useknili zapravljene ponos. Pot domov je bila tiha, mama je bila utrujena, zmedena, komaj sem jo pripravila, da je prehodila tistih nekaj stopnic do stanovanja. Prepričana je bila, da jo peljem nekam drugam, trdila je, da to niso najina vrata, midve imava vendar hišo, kaj hišo, imava celo vilo, cel grad in midve sva začarani princesi, v stolpu brez oken in vrat.

Utrujena sem. Tako utrujena, da si zjutraj zaželim, da bi bil že večer, da bi bil dan že za mano in bi lahko spala, spala, spala. Jutra me zbudi, ko še niti ne zaspim dobro. Ponoči je velikokrat nemirna, najdem jo popolnoma oblečeno na postelji ali pa golo pred vrati stanovanja, češ da mora k maši. K maši je vedno rada hodila, obred je imela že pred obredom. Pred mašo se je stuširala, oblekla sveže perilo, oblekla krilo in bluzo, oblekla jopico ali plašč in si nadela uro. V cerkev je vedno hodila drugače oblečena kot pa v službo, na zabave ali rojstne dneve. K maši je hodila vedno boljše oblečena kot za druge priložnosti, prava Jezusova nevesta je redno pristopila k obhajilu. K maši je vedno hodila v drugačnih čevljih, še korak je bil drugačen. Nikoli pa ni hodila k maši gola.

Vrata in okna imam zaklenjena. Ja, tudi okna, našla sem jo že sedečo na okenski polici, kako mirno binglja z nogami v prazno. Kot da je še vedno deklica, ki sedi na mostičku nad potočkom, njene boste noge pa ji tu in tam ošvrknejo kapljice vode. Velikokrat mi je pripovedovala o svojem otroštvu, o paši, o kravah in ognju in potočku, v katerem so čofotali in si kazali lulike in majhne penise. Ja, včasih je znala biti zelo iskrena, čeprav ji je bilo ob tem nerodno: *kaj smo pa vedel, za kaj gre, samo fajn nam je bilo*. A njene otroške želje so segale samo do moža, doma ter dvorišča, polnega kur, jaz pa sem sanjala princesko z zlato kronico. Nobeni ni uspelo.

Zapomnite si, da služba ni socialna ustanova, še manj otroški vrtec ali dom za starostnike! Nobenih napak več, če ne boste morali razmisliti, o tem, kako boste v prihodnosti sledili filozofiji podjetja. Oziroma razmislite že sedaj, koliko ste ji sposobni slediti.

Gledam ga, svojega šefa, in v meni ni nobenega strahu več. Ne pred njim, ne pred vprašanjem preživetja, ne pred okolico. V meni sta

preziranje in utrujenost. Preziranje do ljudi, ki so pozabili biti ljudje in jim je služba način življenja in utrujenost od življenja. Ne vem še, kaj je večje, kaj je močnejše.

Sedim v parku in ne razmišljam o ničemer, tudi o filozofiji podjetja ne. Opazujem otroke, ki se igrajo. Čisto zares se igrajo, ne buljijo v telefone, ne delajo selfijev, ne živijo v imaginarnem svetu, kjer si preko socialnega omrežja lahko ustvariš podobo, kakršno želiš. Lahko si velik in suh in lahko si uspešen in spoštovan. Lahko si zapeljiv, premožen, darežljiv, socialen, lahko si ljubitelj živali, lahko si gej, lahko si vse! Vem, preizkusila.

Otroci se igrajo na lesenih igralih, krajinski arhitekt ali projektant, kdorkoli, se je potrudil za naravni videz. Lepo je gledati otroke, otroci so sol zemlje, jaz sem očitno prazna solnica v kuhinji. Nimam otrok in ni mi žal. Rada imam otroke, rada jih gledam, kako vladajo v svojem malem svetu po svoje, še nepokvarjeno, prvobitno, nedolžno, a že z genskimi in z vzgojo prilepljenimi navadami, ki z leti postanejo način življenja. Rada imam otroke, a niti za trenutek mi ni žal, da jih nimam. Že tukaj na teh lesenih igralih se vidi samozavest, komolčarstvo, potuhnjenost in na drugi strani negotovost, celo prestrašenost. Tako s klopce bi lahko s prstom pokazala, kdo bo čez leta uspel in kdo bo capljaj po uhojenih poteh, kdo bo ubiral stran poti in kdo bo trmasto vztrajal pri svojem, četudi jih bo zato vedno znova in znova dobil po grbi.

Sprašujem se, če je tudi mene kdo opazoval pri igri. Tudi jaz sem se hodila igrati v ta park, nekoč davno, ko so bili tukaj plastični tobogani in gugalnica z gumo iz avtomobilskega kolesa. Je tudi takrat kdo sedel na tej klopci in opazoval nekoliko debelušno dekletce s kratkimi lasmi, zeleni jopici v belih *hulahopkah* in karirastem krilcu? Je kdo že takrat vedel, da bom pristala za poštnim okencem, samska, brez otrok, nezanimiva in samo po sebi umevna? Ne vem, vem pa, da me je mama vedno opozarjala, da ne smem umazati *hulahopk*, da se ne smem spuščati po toboganu, ker sem v *kiklci* in se to za punčke ne spodobi. Imam lepe spomine na otroštvo? Ne, nimam jih, a kdo jih ima?

Moje otroške želje so bile res čisto drugačne od maminih. Predstavljal sem si, da sem princeska. Svojega princa sem čakala v gradu ob raslem z vrtnicami, okoli mene so bili sami lepi ljudje in jaz sem bila

najlepša. Na glavi sem nosila krono in včasih sem oblekla mamino kombinžo ter se pretvarjala, da je svilena obleka. Obraz sem si umivala z mlekom, da bi bil mehkejši in nisem hotela pomivati tal, da sem imela mehke roke. Mama me je vedno oštela, kadar me je zalotila pred ogledalom, kako si na kratke lase pripenjam zlato kronico iz papirja.

Odnehati pravi čas. Je to enako kot se nehati truditi? Saj je vseeno, najti moram pot, da se rešim službe, ne zmorem več. Ocena psihologa ni pomenila nič, kot sem vedela že takrat, ko sva ga obiskali. Njena orientacija je baje še vedno zadovoljiva, poimenovanje predmetov, izvajanje ukazov, prepoznavanje besed, sposobnost in razumevanje govora še na pričakovani ravni. Nobene pomoči torej, samo občasni obiski. In zapiski. Ja, ti so nujni.

Žoga se prikotali k meni, brez misli jo poberem in vržem v iztegnjene roke pegasti deklici v krilcu. Nasmehne se mi in nasmeh je sonce življenja, sonce sveta. Rada imam otroke, a jaz jih nisem hotela.

Pokrijem se z odejo čez glavo in ignoriram jutro. Že nekaj dni je, kar nisem šla v službo. Vem da me kličejo, telefon zvoni, a se ne javiva. Tako je, ne javiva se, obema je prav, da sem doma in da telefon zvoni v prazno. Zaprla sva ga v predsobo in se predajali lenarjenju. Mama si je čez dan celo zaželela zraka, pospremila sem jo na klopco pred blok. Kako drugačno je mesto dopoldan! Le redkokdaj sem ga imela priložnost doživljati dopoldan. Služba mi je jemala dopoldneve, tudi v času dopusta, kot da se ni spodobilo posedati na klopci pred blokom.

Zdaj pa sediva v jasnem dopoldnevu in se predajava opravljivim ptičem in tolažečim zvokom prahu. Nič nama ne manjka. Poštar se je trudil z zvoncem, prišlo je pismo. Seveda me pogrešajo, poizvedujejo, ponujajo in hkrati zapovedujejo, da se javim. Dostavim potrdilo, o vzrokih svoje odsotnosti. Mogoče sem bolna? Nasmejem se ob paradoksu, ki ga ponujajo. Službe ponujajo pomoč, a je ne dajo stabilnim osebam z manjšimi motnjami v orientaciji, v službi ne dajo prosto za pomoč osebam z manjšimi motnjami v spominu, osebni zdravnik ne more dati potrdila za bolezen, če gre za pomoč osebi z manjšimi motnjami v spominu in orientaciji in oseba z manjšimi motnjami ne more preživeti sama, ker ima pač manjše motnje, a premajhne, da bi lahko dobila pomoč. Zdravila, zaviralci encima acetilholinesteraze sicer povečajo koncentracijo acetilholina, ki

je eden izmed prenašalcev impulzov med živčnimi celicami v možganih in je pomemben za spoznavne sposobnosti. Tako so nama strokovno razložili in jaz sem si zapisala tudi, da ta zdravila ne zdravijo, ampak samo začasno izboljšajo spoznavne sposobnosti. Bolezen gre svojo pot, propadanje živčnih celic kmalu spet naraste, še piše. Stran sva vrgli ves strup.

Boste z njo štiriindvajset ur na dan, boste z njo ves čas?

Bom!

Zvonec zadnje čase zvoni vse redkeje. Tudi klopa pred blokom je predaleč, ne zmoreva več, že tišina najinega brloga je včasih prehrupna. Nabavljava samo najnujnejše, odpoved službe sem dobila po pošti, poštar jo je vrgel kar v predal. Z možnostjo pritožbe seveda, v osmih dneh. Nabavljava samo najnujnejše, čakam odgovor iz službe. Poslali sva zdravstveno dokumentacijo, zdravnica sprva ni hotela napisati opravičila moji odsotnosti. Čemu, saj mi je vendarle svetovala, naj poiščem dom. Ni se nama ljubilo prerekati z njo, utrujeni sva od teh poti in od teh pomoči, ki jih ni. *Sem vam rekla*, je bila preroška zdravnica in dodala, da je zadnjikrat. Če nočeva poslušati, pa nič.

Nabavljava samo najnujnejše, zdaj mi ne more skriti hrane, zdaj je ne more vreči s smeti, a hrana vseeno hitro poide. Mama se je čisto sesula vase, opazujem jo, kako se manjša. Njen obraz je kot razpokana jajčna lupina, cela je podobna majhnemu piščancu, ki skriva kljun pod peruti. Tu in tam mi še uide do okna, presenetljivo spretno ga odpre in kriči na mimoidoče. Nikamor ne hodim, bojim se je pustiti samo, zato tudi ne kupujem skoraj nič, odgovora službe še ni, ali pa leži v predalu z ostalo pošto. Najbrž sem zamudila zagovor, najbrž je poštar spet pustil pismo v nabiralniku, poleg ostale pošte, ki se kopiči v njem. Kako preprosto je pravzaprav lahko življenje! Ne pobiram pošte, ne odpiram vrat, ne poslušam poročil, ne pogovarjam se s sosedi, nič ne vem in nič ne izvem. Mirna sem.

Ničesar ne rabiva, čas mineva, najbrž je mimo že cel mesec, mogoče dva, kdo bi štel. Ni mi žal, da sem ostala doma, že prej bi morala to narediti, ne vem, zakaj sploh, zakaj sem hodila v službo, dan za dnem, mesec za mesecem, leta, življenje pa je odteklo med tujimi ljudmi. Mama je mirna, povsem mirna, kot piščanček, ki si greje kljun pod perutjo. Nič več se ne prepirava, tudi ko zmanjka hrane, je ne obtožujem več. Tudi

nabavljava nič več, zvonec se oglašča redno vsak dan in na predpražniku je posoda s hrano. Ja, vse postane zelo enostavno, ko se odločiš tako, tudi hrana pride sama od sebe.

Tu in tam še sedim na balkonu, opazujem sive votline sosednjega bloka in poslušam, če še šumi reka za njim. Vidim je ne, samo slutim jo v njenem brezčasnem odtekanju skozi mesto in čas.

Danes je zvonilo drugače in dolgo. Ne tako kot takrat, ko pride hrana. Vedela sem, da se bo zgodilo nekaj čudovitega, zato sem pohitela k vratom. Prišli so obiski, končno sem dočkala svojega princa! Ravno takšen je, kot sem ga sanjala kot majhna deklica, visok, rjavolas in v belem oblačilu. Pripeljal je svoje spremstvo, ki se mi je priklonilo do tal. Obe z mamo so naju odeli v bela oblačila, malo mi je bilo nerodno, ker se že nekaj časa nisem preoblekla. Mamo je prijel pod roko nekdo iz spremstva, mene pa moj princ in pospremili so naju skozi vrata proti zlati kočiji, ki je stala na dvorišču.

Žal mi je samo, da mi niso dovolili, da vzamem s sabo svojo kronico iz zlatega papirja.

Utemeljitev

Zgodba Pobeg spregovarja o tabuizirani temi. Odnos dveh žensk, matere in hčere, se z mojstrsko pripovedno veščino zadira v mehko maso feminizma, in izreka resnice, ki bi v tretjem tisočletju morale biti že predihane in zaobjete, vendar je nekako čudno, in malodane neprijetno, da se o njih vnovično pogovarjamo. Prvoosebna pripovedovalka na primer premišljuje, kdaj se pri ženskah začne vdaja: "Po štiridesetem se začne, mogoče pozneje, pri petdesetih pa gotovo. Ženske izginjamo, postanemo samo skupni imenovalc stara baba." Toda ne gre zgolj za vdajo; recimo, da pisateljica tematizira demenco, staranje, zapuščenost, preobremenjenost, generacijski razkol, vse to projicirano v materinsko-hčerinski odnos, ki ne meji vedno samo na ljubezen, pač pa je zvezan tudi s prezirom in sovraštvom, nerodnostjo, predvsem pa imamo v zgodbi Pobeg opravka z neučinkovitimi institucijami. Ocena psihologa nikoli ne pomeni nič, materina orientacija je namreč vedno zadovoljiva, enako poimenovanje predmetov, izvajanje ukazov, prepoznavanje besed, sposobnost in razumevanje govora; iz tega sledi, da je pomoč nepotrebna. Ta bežna zdrsljivost, neujemljivost, ki lahko vodi samo v propad, je upovedana z bravuroznim jezikom, ki deluje naravno. Pripovedovalka misli razvija samoumevno, in čeprav na začetku znosno stanje vodi v obsedno stanje, in to celo vsem na očeh, tu ne bomo našli nikakršne pompoznosti ali drame.

Tekst, ki ima empatično, izpovedno, družbeno, ter predvsem literarno vrednost, saj vse plasti združuje tako vehementno, da začetimo malodane bolečino ob tem, ko se država otresa odgovornosti do tistih, ki so pomoči najbolj potrebni, hkrati pa zgodba lebdi proti absurdnemu, neresničnemu, in se na koncu izteče v dvoumnost. – Ugibamo namreč, je junakinja izsilila skrb institucij, ali pa gre za to, da so se ji uresničile sanje, oziroma se ni uresničila nobena izmed možnosti, in avtorica pušča odprto pot za bralčevo domišljijo, pri čemer mu pomaga zgolj s cinizmom.

Rudi Stopar (1939), Sevnica
(nad 70 let, šifra bilčice)

Skozi noč drdra
kočija nespanja
konji spomina
jo vlečejo daleč
stran od jutra

Kopnijo zaloge spokoja
nasproti prihaja nemir
trpki čas noči
brezobzorne praznine
ki jo sonce ne obišče

Neznana prihodnost
je vedno bližje
Hillisova ura teče počasi
navita za več tisoč let
dolge negotove sedanjosti

* * *

Pod oblaki
zelenih križev
odtekajo
bakrene vode
podivjane nevihte

Blatno strugo
grgra svet
človečnost
peša med ljudmi

* * *

Utrujen od ljudi
sem začel govoriti
samo s seboj

Dobri so in lepi
moji portali samote
mostovi mojih rek
moji koraki vračanja
moje frfotanje misli
moje dihanje zraka
moje tihe molitve
vedute vseh mojih sanj

Pojem visoko pesem
do zadnje vrstice
utišanega refrena

* * *

Luči se upirajo
plazenju mraka
varujem sebe
ostajam znotraj
gledam navzven
kam nese človeka
v grčasti perspektivi

v sanjah
je začet upor
čas nehanja

* * *

za vekami
so pokrajine
smisla
znotraj
sem tolikšen
da je pot
skozme
neskončna

Utemeljitev

V ciklu pesmi, označenih s šifro Bilčice, zaznavamo neko drvenje, ki se izraža skozi gosto pesniško govorico. Zdi se, kot da se približujemo nečemu, kar ostane neizgovorjeno, ker ne more biti izgovorjeno, pa čeprav se ustvarjalka / ustvarjalec iz sedanjosti nagiba globoko v prihodnost. Spraševanje, kako upovedati notranjost, kako izgubljenim rečem in svetovom, nadeti smisel, je ključno za te pesmi, ki pa v temeljnem občutenju sveta, niso grekobne. Nasprotno, v njih slišimo malodane visoko pesem. Skoznjo se resda izreka razočaranost nad svetom, nad ljudmi, ki so izgubili človečnost, pa vendarle se skuša ta svet, vsaj v pesmih, na novo izgrajevati. V pesmi Pojem visoko pesem je lirski subjekt "Utrujen od ljudi," in ker je utrujen, se je začel pogovarjati sam s sabo. Od tu dalje se gradi samo še katedrale samote, ki jim je mogoče očitati le to, da so kljub konkretnemu podobju še vedno abstraktne. Toda ravno abstraktnost je tista, ki omogoča interpretativno odprtost, tisto nekaj, zaradi česar se v sanjah začenja upor.

Ostajanje znotraj in gledanje navzven lahko torej proizvede le avtonomno, samosvojo držo, ki se izraža na način izjemno prečiščenih miselnih verzov, ki slavijo malodane dialektičen odnos do sveta, in ločujejo tisto, kar je znotraj od tistega, kar je zunaj, tisto, kar je neskončno, od tistega, kar je zamejeno. Te pesmi nas spomnijo na visoke duhovne pesmi, čeprav je sesipanje v negotovost neizbežno, in je že tu in zdaj, le priznali si ga še nismo.

REGIJSKO SREČANJE ODRASLIH LITERATOV ZA GORENJSKO

Kranjska Gora, JSKD OI Jesenice, 31. maj 2018

Sodelujoče avtorice / sodelujoči avtorji:

Sonja Freljih, Janka Jerman, Andrej Kokot, Majda Kočar, Marija Krajnik, Alenka Mihorič, Breda Miščević, Bernarda Mrak Kosel, Helena Ogorelc, Zdenka Pernarčič, Ivana Pogačar, Samanta Rejc Debevec, Cvetana Rijavec, Marija Stopar, Nadja Svetlin Kastelic, Romana Turk, France Voga

Nominiranke/ci državnega srečanja:

Alenka Mihorič, Helena Ogorelc, France Voga

Strokovno spremljanje:

dr. Alja Adam

POUDAREK NA ISKANJU AVTENTIČNOSTI

Uvod sem namenila skupinski dinamiki in predstavitvi udeležencev/udeleženk. Poudarila sem pomen procesa pri ustvarjanju, osredotočenosti na trenutek in dogajanje v telesu – skozi izkustveno naravno kreativno igro, pri kateri so udeležinke/udeleženci spregovorili o svojih občutjih.

V osrednjem delu smo se lotili analize tekstov s poudarkom na iskanju avtentičnosti, ki sem jo postavila naproti klišejski, posplošeni rabi jezika. Spregovorila sem o tem, da je za pisca/pisko pomembno, da izumi svoj jezik, poišče svoj lasten glas, ki se razlikuje od drugih glasov. Pri tem sem poudarila pomen notranjih vsebin (specifičnih zgodb), ki so zgrajene iz konkretne »snovi«: »bolj kot ste podrobni, bolj kot ste določeni, bolj ste univerzalni« (Murray).

Pozornost sem usmerila k obravnavi tekstov, ki se v svojem pisanju zatekajo k abstrakcijam – kar se dogaja predvsem v poeziji na ravni klišejske rabe jezika, kamor spada tudi uporaba rime in splošnih pojmov (npr. »hrepenenje«, »bolečina«, »ljubezen«, »sreča«, »toplina« itn.). Takih besedil je bilo namreč precej. Spregovorila sem tudi o strukturi besedil, izčiščeni formi (v nasprotju z pretenciozno oblikovanimi besedili), ki prinaša jasnost sami vsebini in jo naredi dostopno bralcu/bralki.

Glede na kriterije, ki jih poudarjam, sem izbrala tri besedila:

šifra Soba za enega - V pesmi *Soba za enega* je avtorici uspelo »zgotoviti« notranje vsebine v poetično obliko, ki preseneča bralca/bralko s svojo izvirnostjo. V ostalih pesmih avtorica niha med klišejsko rabo jezika in iskanjem izvirnih rešitev. Slednje ji uspe najti tudi v pesmih: *Vožnja* in *Kodri* (kjer je avtentičnost mogoče prepoznati skozi ritem pesmi, medtem, ko so določeni segmenti jezikovno preobloženi, npr. »pajčevina neizrečenih obljub«).

šifra Ti - Ljubezenska poezija (4 pesmi) govori o izgubi ljubljene osebe. Prvo pesem z naslovom *Diši* odlikuje neposreden način izrekanja

in preprosta metaforika, ki se bralca/bralko dotakne s svojo »živostjo«, četudi pesem govori o minljivosti in krhkosti odnosov. V pesmih *Pogum* in *Preja* se pojavljajo »klišeji« - pojmi kot so »radost«, »veselje«, »ljubezen«, kar pesmim jemlje »moč« in kvaliteto.

šifra Meduza - Kratko zgodbo z naslovom *Vožnja domov* odlikuje izčiščen jezik, natančni opisi in nepretenciozno nizanje podob. Avtor na doživet način opiše avtomobilsko nesrečo, pri tem pa v zgodbo vnaša elemente »napetosti« skozi zrcaljenje sveta, ki se nahaja »onkraj našega dožemanja«. Avtor se premalo poglobi v notranje doživljanje glavnega junaka (opis njegovih občutkov, misli, stanj). Na ravni strukture zgodba ni dovolj zaokrožena – prehitro je strnjena v zaključek.

dr. Alja Adam

Alenka Mihorič

VOŽNJA

kosmi resničnosti
prijajajo nazaj
dovolj jim je zaslepljujočih luči
hočejo temo in mir
hočejo zemljo
z globoko urezanimi kolesnicami
polnimi goste sladke tekočine

ostro belino gledam
skozi očala tujine
in si zaželim zelene matere
njenih postaranih dojk
iz katerih mezi ljubezen
sredi poletja si slikam zimo
sredi množice mislim na beg

vse bo spet kot nekoč
ko so poljubi imeli smisel
dotiki besedam odvzemali moč
in sem znala živeti od drobtin
skoraj brez vprašanj
kje in kdaj naj prestopim

SOBA ZA ENEGA

brnenje radia
je slišno tudi tam
kjer nihče ne oddaja

skorajda besede
zvite kot odtis telesa
na postelji

prasketanje draži uho
dokler se ne zlije
s šumenjem dežja
tam zunaj

in se valovi las
pogreznejo med gube
tople blazine

zjutraj se ne bom
spomnila sanj
in telo bo spet
naoljen stroj

NE KUPIM VSEGA PONUJENEGA

preveč sem izostrila svoj vid
da ne bi spregledala tvojih ukan
ko kažeš nasmeh toda kotički ustnic trzajo
in tista žila na čelu se napihne kot navzven
obrnjen relief struge na marsu

preveč sem razvadila svoj nos
da bi še prenašala vonje po tujosti
ko prideš iz gnojne jame
s šopi divjih vrtnic in plazečih sadrenk
a ti izpod kolen mezijo morske zvezde

preveč živega in mrtvega sem okušala
da bi me prepričal kako le ti veš
kdaj sem lačna in žejna in kakšna miza
najbolj kroti apetite
po mastnih in slanih skušnjavah

prevečkrat me je že streslo
in opeklo in zeblo da ne bi vedela
kdaj se le navidezno dotikaš kože
medtem ko ti prsti božajo tipke ali zaslon
tretjega zrelega jabolka

prevečkrat sem hodila po napeti vrvi
in se ujela potem ko si obrusil slemena
pod mojimi koraki
da bi se še bala višine ali globine
in kupovala oblačne kopice

KODRI

osvobojen čustev in starih podob
drsiš po cesti
veter te obrača skozi oblak
na vihravost se lepijo kapljice znoja

zamahneš
in kresnice ugasnejo
ničesar se ne spominjaš
niti vonjev zelišč z njenega vrta

drsiš naprej
tudi ceste ni več
samo še prazen prostor
in zamolkli zvoki ki pojenjujejo
nato znova naraščajo v valovih
kot da so pripeti na berenikino kito
z jutrom utihnejo

skupaj prepletata dneve
in mesece in leta
kot pajčevino neizrečenih obljub
megleno slutiš
da ne bo dvakrat stopila na isto mesto
kjer ji je nekoč spodrsnilo

čakaš na noč
da bi se znova igral z njenimi lasmi
dlani oblizuje ogenj

VSE BO ŠE DOBRO

ne veš več
da je luna vsako noč drugačna
da jo vsakokrat preleti drugi ptič
in ti poje
le besede ne najdejo poti
na njegov jezik
ki ostaja prilepljen
na ledeno in suho nebo

pozabljaš
kako poleti šumi veter
in kakšen okus ima misel
med toplimi kožnimi gubami
dom sladkih krčev
njegova roka
zna božati le ključe predalov
s tvojo zimsko belino

ne vprašaš več
ali imaš dovolj zraka
za hranjenje svojih strahov
in pajčevin
za hlastanje po začrtanih poteh
ki jih ni na njegovem zemljevidu
izbrisal jih je čas
ker so bile preozke

ne zavedaš se
da je v tebi neko mesto
kjer utripa dozorelo upanje
in so ideali zgolj pepel preteklosti
nariši svoje črte
na platno posušenih rok
in jih nastavi mesečini

izvedela boš
da je nekdo tvoj zaveznik
spomnila se boš
najbolj norega začetka in konca
vprašala se boš
kam se je potuhnila žalost
presenečena
da nisi sama

Helena Ogorelc

DIŠI

počasi se zgublja vonj po tebi
tudi svojega ne zaznam več
vse se zliva v eno
včasih
me premami le močno dišeč nagelj
ki se vije dol k meni
in tedaj se rahlo naslonim nanj
kot sem se včasih na tvojo ramo

SPREHOD

sprehajam se med znanimi stezicami
vse znano označeno z najino dvojino
noge se predstavljajo same od sebe
z glavo in zlasti z očmi pa blodim
po nedoločenem in zastrtem
prostoru nekje zgoraj in iščem
tebe tebe tebe
ali se morda dogaja tebi
vsaj delček podobno
le da je zame nevidno
žal mi le močna želja to potrdi
vse drugo mi ostaja zastrto v meglico

POGUM

ob tebi je bil vsak moj korak
vsaka moja beseda
spodbuda za radost in veselje
tistim ki so zgubljali tla
pod nogami
odkar si odšel s svojim zadnjim
izdihom
tavam in se spotikam ob ovirah na svoji osamljeni poti
in sanjam da se spet srečava
da si spet dahneva tisti čarobni besedi ki sta naju za vedno
povezali v eno

PREJA

se spomniš kaj sva napredla
iz najine ljubezni
se jim kdaj prikradeš v sanje in poveš da jih imaš po nebeško rad
stisneš kdaj za mezinček oba vnučka in pocukaš za kitko vnučko
vsi ti ob tvoji sliki sami od sebe
rečejo dedi pogrešam te

France Voga

VOŽNJA DOMOV

Filip Vengar je pravkar z mestnega obroča zavijal na avtocesto proti domu. Tega dne se mu je še posebno mudilo. Doma ga je čakala sinova rojstnodnevna zabava, on pa je vse popoldne zabil na sestanku, ki je bil pravzaprav brez potrebe. Samo zato, da se je novi šef lahko važil. Kako je sovražil te sestanke. Šef je dolgovezil, ostali pa so mu morali vneto prikimavati. Še dobro, da ni nihče hotel polemizirati.

»Potem bi se vse šele zavleklo,« je pomislil sam pri sebi in se s hitrim manevrom vključil v avtocestni promet. Začutil je kako je zadek avtomobila rahlo zaneslo. Ob pospeševanju se je avto takoj umiril in gume so spet našle oprijem.

»Prekleta! Vedel sem, kaj me čaka. Megla in še rosi.« Kljub temu, da so bili pogoji za vožnjo skrajno slabi, ni popustil pritiska noge na plinu. Tudi ostali vozniki so vozili hitro, kolikor je bilo mogoče v večerni konici in je dopuščala vidljivost.

Filip je še naprej razmišljal o popoldanskem sestanku in o povabilu na kozarček, ki se mu je odrekel, da bi bil lahko doma, preden bi šel sin spat. Nenadoma je pred seboj zagledal zaključne luči avtomobila pred seboj, ki so se mu naglo bližale. Imel je srečo, da ni nič vozil tik za njim in da je lahko zavrl. Hkrati je že vklopil levi smernik, da bi avto, pravzaprav kombi, prehitel.

»Še en drekač na cesti, ki ovira promet,« je pomislil. Kot običajno je bilo več vozil na prehitevalnem kot na voznem pasu. Med čakanjem na prehitevanje je za hip pogledal kombi. Ves je bil popisan in porisan v živih barvah. S takšnimi so se včasih hipiji vozili v vzhodne dežele, kjer sonce toplo sije in uspevajo čudne rastline. Tako, iz navade, je pogledal tudi registrsko tablico. Imela je nenavaden grb. Več ni uspel videti.

Po opravljenem prehitevanju je nekaj časa razmišljal o tem, kateri državi bi registrska tablica pripadala. Vsak dan je na poti v službo in nazaj prevozil skoraj dvesto kilometrov, medtem videl avtomobile in registracije vseh vrst, podobne pa še ni zasledil.

»Verjetno je to kakšna kneževina. Ena tistih držav, čez katero lahko vržeš kamen,« je zaključil razmišljanje o tem in svoje misli preusmeril na popoldanske dogodke. Pravzaprav v pomanjkanje dogodkov zaradi enega nepotrebne in predolgega dogodka.

Nenadoma je moral spet močno zavirati. Že je hotel na glas komentirati vožnjo voznika pred njim, ko je v soju luči zagledal, da ga ovira pravzaprav enak kombi kot nekaj kilometrov prej. Čisto prepričan je bil o tem. Enake žive barve in risbe. Tokrat je bolje pogledal registrsko tablico. Namesto oznake države tisti čudni grb, nato črke in številke. Nenavadna kombinacija črk in števil. Kombinacija, ki si jo je nemogoče zapomniti, če jih vidiš samo za trenutek. Več časa za ogled tudi ni imel, ker je v naslednjem trenutku že prehiteval počasi vozeči kombi.

Nekaj naslednjih kilometrov se je poizkušal spomniti registrske številke. Ni se je mogel, čeprav ga je navdajal občutek, da bi jo takoj spoznal, če bi jo imel možnost še kdaj videti. Kot da bi bila nekakšna šifra ali geslo. Nekaj, kar ima pomen. Potem je pomislil, da je še bolj čudno to, da je na nekaj kilometrih ceste dohitel dva praktično enaka kombija. Kako da ne vozita skupaj? To so gotovo ljudje iz iste firme ali ljudje z enakimi hotenji. Ti po navadi vozijo skupaj. Tako počasi kot sta oba vozila, bi se prav z lahkoto držala skupaj.

Filip je skomignil z rameni in ravno pritisnil na stikalo brisalca, da bi pobrisal kapljice na vetrobranskem steklu, ki so se venomer nabirale kljub temu, da se je megla že zelo razredčila. Iz ene zadnjih meglic se je pred njim spet pojavil živobarvni kombi. Zavrl je in takoj pogledal registrsko tablico. Bila je enaka kot na prejšnjem kombiju. O tem ni bilo nobenega dvoma. Enaka kombinacija črk in števil. Kot nekakšna šifra ali geslo. Še vedno je imel nogo na stopalki za zavoro in še vedno je zaviral. Lahko bi se odločil za prehitevanje. Prometa na njegovi strani avtoceste skoraj ni bilo več, a se ni. Hotel je nekako razvozljati skrivnostno registracijo. Cesta je v dolgem loku začela zavijati v levo. Po nasprotnem pasu avtoceste se je bližal velik vlečni kamion. Zaradi dodatnih reflektorjev na vrhu kabine je bil osvetljen kot božično drevesce in se je že na daleč videl kljub posameznim kosmom megle, ki je tu pa tam še prekrivala cesto. Potem so luči na jekleni pošasti zaplesale. Hip nato je treščilo in po zraku so poleteli kosi zaščitne ograje. Rezajoč zrak je ustvarjal

čudno cvileče glasove, ki so se mešali s hreščanjem lomeče se pločevine, ko je kamion prebijal ograjo. Ko je bil ves na Filipovi strani avtoceste, ga je zasukalo pravokotno na cestišče in obrnilo na bok. Ogromen bel kontejner naložen na njem se je snel z vozila in začel drseti po cesti. Bil je tako velik, da je popolnoma zapiral oba vozna pasova.

Filip je še vedno zaviral. V nekakšni odrevenelosti in brez groze, ki bi se ga lahko polotila, je gledal kovinsko gmoto, ki se mu je približevala v soju milijonov isker in zvoku kakofonije glasov vseh mogočih frekvenc nastalih zaradi drsečega se železa po asfaltni prevleki. Možgane mu je prešinilo:

»Kako enkrat prizzor!« Zdelo se mu je, da prizor traja in traja. Kot tkrat, ko tik pred smrtjo v trenutku podoživiš vse življenje. Ali ko gledaš počasni posnetek nekega hitrega dogodka.

Nato so iskre ugasnile in nenavadni zvoki so potihnili. Filipov avto in kontejner sta obstala skoraj dotikajoč se. Še preden je Filip uspel prižgati rdeče utripajoče luči, se je zavedel, da med njim in kamionom ni tistega živo pisanega kombija z registrsko tablico neznane deže. Tistega kombija, zaradi katerega je že dvakrat prej zaviral in ki mu je sedaj rešil življenje. Pa bi moral biti med njim in kamionom. Čudil se je samo za hip. Skoraj takoj ga je obšlo spoznanje, od kod je kombi in kdo je voznik. Stisnil in našobil je ustnice, pogledal navzgor in rekel eno samo besedo:

»Hvala!«

Potem je pobral s tal avtomobila veliko škatlo, v kateri je bilo darilo za sina, in jo položil nazaj na sosednji sedež. Kako majhno je bilo to darilo v primerjavi s tistim, ki ga je bil maloprej deležen on. Izstopil je, se umaknil na varno za ograjo in poklical domačo telefonsko številko. Medtem je razmišljal o tem, komu je bilo to drugo darilo pravzaprav namenjeno? Njemu ali sinu?

REGIJSKO SREČANJE ODRASLIH LITERATOV ZA OSREDNJO SLOVENIJO

Ribnica, JSKD OI Ribnica, 5. junij 2018

Sodelujoče avtorice/ sodelujoči avtorji:

Majda Arhnauer Subašič, Jože Brenčič, Marija Dodic, Tadeja Fister, Vladimir Garantini, Andrej Grampovčan, Antonija Jereb, Murka Kristan, Vanja Križnič, Darka Lampič, Breda Lovšin, Matjaž Marinček, Irena Matović, Jože Omerzu, Metka Osojnik, Irena Pajnik Beguš, Tatjana Plevnik, Rozka Saje – Rozi, Marta Slatinek, Mira Smrkoj, Ivan Šega, Andreja Škrabec, Helena Šuklje, Alenka Taštanoska, Marija Vesel, Mateja Vrhovc Mestnik, Nataša Žilevski, Milan Žniderič

Nominiranke/ci državnega srečanja:

Murka Kristan, Irena Pajnik Beguš, Helena Šuklje

Strokovno spremljanje:

dr. Aljoša Harlamov

IZRAZIT POJAV ANTIUTOPIČNIH BESEDIL

Letos smo se na regijskem srečanju piscev nad trideset let z območja osrednje Slovenije zbrali v Ribnici, v res imenitni Miklovi hiši. Od 28 prijavljenih se jih je delavnic udeležilo kar 24, kar najbrž kaže, da s(m)o si strokovni spremljevalci vendarle priborili določen ugled med ljubiteljskimi pisci. Tokrat smo začeli sicer nekoliko nerodno, za kar sem bil ob nepozornem branju svojih komentarjev kriv sam, vendar verjamem, da sem si s potrpežljivostjo in strokovnostjo, predvsem pa z iskreno željo pripomoči k izboljšanju njihovih pisav, zgodb in pesmi, nekoliko skrhan ugled hitro pridobil nazaj. Še pred tem sem uvodoma, tako kot zmeraj, razložil svoj način dela: prispevke berem trikrat, prvič kot bralec, drugič že podčrtujem (zaticajoča se, okorna ali težavna mesta), tretjič pišem komentarje in opravljam selektorsko delo. Letošnja ekipa v Ribnici je bila slišati kar radovedna in z veseljem sem znova opazil nekaj udeležencev, ki so si redno beležili posamezne komentarje, predvsem pa je bilo prijetno videti, da so bili pozorni in so poslušali tudi moje nasvete drugim (morda je k temu še dodatno pripomoglo, da so srečanja osredotočena na delavnice in nimajo več literarnega večera).

Tudi letos selekcija ni bila lahka. Med poslanimi je bilo kar nekaj kvalitetnih besedil, zlasti pa so bila raznovrstna, od dramske komedije in pesmi iz kmečkega življenja do humoresk in pravljic. Sem pa opazil zanimivo podrobnost: izrazit pojav antiutopičnih besedil (tudi kot podzvrst znanstveno-fantastičnega žanra). Kar štirje prispevki so imeli elemente antiutopije, med njimi sta bili kar dve pravi antiutopični kratki zgodbi. In čeprav so si bile tematsko vse zelo različne, je mogoče reči, da gre za nekakšen *zeitgeist*, saj je podobne pojave mogoče opaziti tudi v globalnem založništvu, ki mu sicer sledita tudi ameriška serialna in filmska produkcija.

Med 28 poslanimi prispevki sem nazadnje izbral tri. Pesmi, podpisane s šifro **torek**, zaradi konkretnih, izredno vizualnih metafor in podob,

ki so obenem nepretenciozne in intimne, v njih pa se lirski subjekt razkriva kot osamljen opazovalec sveta, ki gre mimo njega. Kratko zgodbo z naslovom *Matice in privijanje*, ki je skupaj z nekaj pesmimi podpisana s šifro **Večernica** – gre za eno od pravih antiutopičnih zgodb, ki se naslaja na *Deklino zgodbo* Margaret Attwood, a s pomembnimi in inovativnimi razlikami, odlikuje pa jo dobro stopnjevanje napetosti, dobro doziranje informacij o antiutopičnem svetu, ki obenem krepijo grozljivo vzdušje. In še kratko zgodbo *Zapestnica*, podpisano s šifro **3006**, ki je resnično odlično prozno delo, zlasti na pripovedni/jezikovni ravni, z organsko metaforizacijo, ki bralcu omogoči, da telesno začuti utapljanje mlade Milence, njeno počasno dušenje in odnašanje proti dnu, z vsemi podrobnostmi in agonijo raztegnjenega časa vred.

dr. Aljoša Harlamov

Murka Kristan

IZ SVITKOV NOČI

samo juter ni več
ko je zadišalo po kavi
in je zalajal pes pri sosedi

samo juter ni več
ko bi se za trenutek še ogrel
na njenih zaspanih bokih

otroški jok te predrami
iz globokih svitkov noči
ko si spet sam s seboj

ZELENE PESMI

zelene pesmi tvoje mladosti
in zrela jabolka na pogrjnjeni mizi

nikoli nisi maral
prižigati sveč
in begal te je vonj po meti

zaupal si molku
svojega kričanja

POTEM STEČEŠ

kako dolge so ulice
kadar ne veš
kam

potem stečeš
da bi se ogrel
od samote
in prišel do luči

vselej prideš do reke
ki te sprejme
na breg svoje tišine

STRAH

med odprtimi okni noč
glava na beli blazini
in roke zagrebene vase
smrad po ovelih rožah
in nekje daleč pogrebni marš
neizgovorjenim besedan

strah te je pogledati v nebo
da ne bi videl
belih ptic
ki bi te prosile odpuščanja
mižiš
in sam v sebi
počasi
nezavedno
umiraš

ODZVANJANJE

na poljih je prah
in ulice smrdijo
po postanih upih

v zraku se vrtinčijo
neizrečene besede
in ljudje posedajo
v naročju dolgčasa

nebo se spušča
obzorja skoraj ni več
in v niču odzvanja
beseda

Irena Pajnik Beguš

SEM

in me ni
nekje nad telesom lebdeči drobci
ko se zberejo in ležejo med kosti
spet vstanem
zdaj vem zakaj je toliko prahu
nekateri se niso zbrali
obležali so raztrošeni

če me boš kdaj pobrisal
se prah zgosti v moje ime

a saj ne boš vedel
da polegam okrog tebe
morda pozabiš kako sem se imenovala
morda tudi moj obraz
ki bo vrnjen
v izposojevalnico nad zvezdami

v resnici nimam bradavice na nosu
niti jeter
a vse bi še rada nosila

le mah postrgam z voljnih bokov
poravnam viseče prsi
in se prilepim na tvoje ustnice
z mehкими nogami

OBSEKANA JUTRA

med škatlami iz betona
tri platane

jeziki megle
zmočijo petje ptic
kjer kane na tla
zraste cvet

nekje žvenketajo skodelice
zadiši po napitkih iz avtomata

doma so lično zloženi lončki za kavo
ob nemem šopku cvetja
v brezbesednih sobah

iz motnih oči
kapne osamljenost
in leže ob rožo
pod tremi molčečimi platanami

roke nevede utrgajo pesem
v betonskih škatlicah
ugašajo luči

PREBERI ME

pojedla sem sonce

vzhajano od prve iskre

skozi pore švigajo žarki
vžigajo reliefe za slepe

podrsaj s prsti po moji koži

SPRENEVEDANJA

zdaj vem
da plamen sveče
ne pleše na glasbo sapic
izvija se
koncu

*

zdaj že vem
da je stik morja in neba
navidezen
vselej padeš
in za nohti imaš koščke oblakov

*

postaja jasno

ko odložim rožnata očala
si mnogo manjši
predaleč
da bi lahko pohodil cvetje v mojem okvirju

KOT V STRIPU

živim v oblakih

a le v tistih

ki gredo iz tvojih ust

polni mojega mehko izgovorjenega imena

MATICE IN PRIVIJANJE

V kuhinji vklopim kavni avtomat. Stopim v kopalnico. Azurno. Dotik sveže vode. Skočim v plav bombaž. Navlečem si hlače in tuniko. Modra pomirja.

Z lončkom kave sedem pred računalnik in se zazrem v tipkovnico. Zaslon je še temen. Ničesar noče od mene, jaz ničesar od njega. Še ne. Pogledam skozi okno. V prsih me stisne. Odkimam. Ne smem razmišljati o svetu zunaj. Ne o svetu, ki ga ni več. Ne vem, zakaj se lotevam dela za Urad tako zgodaj. Lahko bi delala pozno v večer. Vso noč.

Prej.

Zdaj se ponoči spi. Kot da ni vseeno. Tako prekleto vseeno. Pa bi morala biti srečna. Urad mi zaupa. Prejemam plačilo. Tretjino tistega, kar prejmejo moški v pisarnah.

Delam od doma. Lažje skrbim za gospodinjstvo in sem vedno na razpolago družini. Denarja ne potrebujem. Le občutek, da sem povezana s svetom.

Nič več ne porabljam časa za nepotrebne reči. Nekoč sem zjutraj brskala po omari in izbirala obleke. Pred odhodom od doma urejala make-up, pričesko. Pred začetkom dela s sodelavkami popila kavo in poklepotala. Šla na malico, kjer sem s kolegicami užila tisto žensko sredico. Ko smo se nasmejale ali pa se tolažile med seboj. Premlevale novice.

Ne smem razmišljati o tem.

Mož je že odšel v službo. Po zdravem zajtrku. Pospremila sem ga do

vrat. Ni bil videti zadovoljen. Poznam ta odtenek napetosti. Nisem še bila urejena.

Jutri se moram zbuditi pred njim.

Za okni se razteza jutro. Včasih, ko sem stopila vanj, sem ga zajela globoko vase. Napolnilo me je z močjo, zagonom, narisalo nasmeh. Dišalo je po neskončnosti. Ljudje naokrog so vse bolj hiteli. Ob poti so rasle rože in v šipah izložb sem ogledovala včasih svojo postavo, včasih le obleko, ki sem jo imela na sebi. Ljudje so hodili mimo. Jaz nisem hotela kar tako mimo njih. Opazila sem barve njihovih oblačil, obutev, način hoje, obraze, ki so vse redkeje kaj povedali. Postajali so toge maske, napete preko ličnih kosti. Že takrat bi morala slutiti, da se svet korenito spreminja. Vedeti, da se je že. A nisem bila dovolj pozorna.

Odmajem z glavo. Slišim, da so se v sosednji sobi odprla vrata. Odidem v kuhinjo. Iz omare vzamem škatlo kosmičev, iz hladilnika jogurt in sadje, ki ga narežem. Vse zmešam. Naložim v skodelico. Vstopi sin. Prerasel me je. Že zdavnaj. Včasih je stopal na prste in me poljubil. Zdaj je moški. Moški ne izkazujejo čustev. Tudi ženske jih morajo znati obvladovati. Razum je bog. Vsaka slabost se kaznuje. Razum ne dovoljuje čustvenosti. Čustva so zlo, ki dela ljudi nerazumne. Nesrečne.

»Dobro jutro, sin.«

»Dobro jutro, mati.«

Sede.

»Dober tek.«

»Hvala.«

Med zobmi mu hrskajo vlaknine iz kosmičev.

»Oče je že odšel,« rečem.

»Seveda,« odgovori. In me pogleda, kot da govorim neumnosti. Samoumevno je, da je njegov oče že odšel na delo. Torej o tem ni treba izgubljati besed.

Gledam v njegove bistro mlade oči. Toliko bi mu rada povedala. Zajamem zrak. A me prehitijo.

»Danes se vrnem šele v času večerje. Projekt moramo končati.«

»Za kosilo boš poskrbel,« odvrnem. S tonom, ki ne sprašuje. Trdi. Ne mara vprašanj. Vem, spet sem rekla nekaj, kar se ve.

Poje. Skodelo postavi v pomivalno korito. S pozdravom odide.

Vključim računalnik. Preletim novice. Včeraj se je v Združenih pokrajinah rodilo sedeminosemdeset otrok. Od tega štiri deklice. Ena več kot predvčeršnjim. V glasu napovedovalca je prizvok zadovoljstva. Jutri njegovega žametnega baritona ne bo več v etru. Prek spleta naročim manjkajočo zalogo hrane. Dostava ob enajsti uri. Danes ne bom pripravljala kosila, šele večerjo. Perilo je oprano in zlikano. Prahu ni. V vazah so sveže rože. Zdaj lahko do štirih popoldne vnašam podatke, ki jih je treba sistematično urediti. Navodila so prispela. Vključim radio. Radijske postaje razlagajo o podobnih rečeh. Razsvetljujejo. Teorija mravljišča, ki se prevaja v prakso. Vse za skupno dobro. Žrtve in zadovoljstvo ob dobro opravljenem delu.

Ideja je nekje skrenila s poti. Zamižim, kot bi lahko kdo videl mojo zadnjo misel. Odprem oči. Ne bojim se. Pomembna sem. Urejam gnezdo, ki zadovoljuje moške. Kot da je bilo prej drugače. Le da sem to počela zaradi svoje želje. Ne zaradi zakonov. Srečna ženska sem, si rečem, ker lahko počnem še kaj drugega razen gospodinjskih del. Vnašam podatke. Zato imam dostop do spleta. Ne do vsega.

Zamenjam radijsko postajo, kjer razglablajo o tem, ali je bil že veliki pok kodiran z vsem, kar se ima zgoditi. Vse je bilo že določeno. Vse zraste v neizogibno, trdi moški glas. Gorečnež. Zadiši mi po ognju. Premaknem postajo. Najdem glasbo. Razen zvokov iz narave nam je na voljo tudi klasična glasba. Ne vsa. Hvaležna sem zanj. Debussy me pomirja. Hkrati vznemirja. Vzbuja željo, da bi odšla ven. A nimam pravega vzroka. Ženske, ki gredo ven same, brez moža, morajo imeti za kaj takega tehten vzrok. Potrdilo zanj. Kot je odhod k zobozdravniku ali na zahtevnejše zdravniške preglede. Vse ostalo se opravi doma. Da ne izgubljam časa.

Odložim lasuljo. Z dlanjo si grem preko milimetrskega narastka na temenu. Praktično je. Obriješ si glavo in ne potrebuješ frizerja. Ženske morajo uživati v udobju doma. Zavite v varno mehko. Obvezna telovadba enkrat na dan po predpisanih vajah. Za zdravo telo. Zvečer, tik pred zahodom sonca, ko so energije blage, sledi sprehod v park. Za zdravje duha. V spremstvu, seveda. Le umirjene ženske lahko rodijo zdrave potomce. Ko zanosijo, jih mož lahko pelje ven tudi zjutraj. Šteje se jim v delovni čas. Sprehod, dokler sonce še ni popolnoma vzšlo. Po

zajtrku. Za nosečnice so obroki strogo predpisani. V spletnih naročilih se preverja nabava artiklov.

Zakaj razmišljam o dejstvih, se vprašam. Pogledam na mobilni telefon. Zaslon je temen. Ob zvonjenju spreminja barve. Če me potrebuje mož, se obarva rdeče, če sin, se obarva zeleno. Če kličejo storitvene službe, modro. Če kličem jaz njih, enako. Kličem le v primeru upravičene potrebe. Oranžna je za klic iz komune, kjer živi mati. Odkar je umrl oče. Nje ne morem poklicati. Z nikomer ne morem klepetati o tem, kaj sem počela ali kaj nameravam. Izguba časa. Posvečati se moram domu in delu, ki mi je bilo velikodušno zaupano. Ker imam že odraslega otroka, ki me ne potrebuje večino dneva.

A me še potrebuje. Tudi mož. Imam srečo. Tiste, ki ne morejo imeti otrok, so odpeljane v sanatorije. Če jih tam ne morejo ,popraviti', gredo v komune, kjer skrbijo za stare in obnemogle, skrbijo za pridelovanje hrane ali uničevanje odpadkov. Vsa dekleta preverijo, ko dopolnijo osemnajst let. Rodnim dodelijo može. Postanejo srečne ženske. Družina pomeni celico družbe, ki je najpomembnejša. V njej zrastejo zdravi in močni moški. Iz družine, ki jih podpira v razvoju. Za napredek. Deklice se odvzame in vzgaja za razplod. Rastlinjaki. Tako so prva leta rekli gojiščem mater. Zdaj vsi molčijo.

Vnesem nekaj podatkov. Srknem kavo. Razmišljati bi morala o potrebah moža in sina.

V želodcu me zvije. Gre mi na bruhanje. Že nekaj časa slutim, kaj je z menoj, a si nočem priznati. Vstanem. Grem na stanišče. Polulam se na test nosečnosti. Vedela sem. Tudi brez testa. Stara sem osemtrideset let. Na glas se zasmejem. Usta pokrijem z dlanmi. Upam, da me nihče ni slišal. Izražanje čustev se kaznuje. Moram biti razumna.

Pobožam se po trebuhu. Dlani se mi nenadzorovano zatresejo. Stisnem jih v pesti. Srečna ženska sem. Računalnik bom lahko uporabljala še osem mesecev.

Helena Šuklje

ZAPESTNICA

Milenca se je smehljala in se vrtela v rožnatem krilu. Tanko blago jo je božalo po topli koži in mehak, slankast zrak, gost od zgodnjega večera, jo je podpiral, ko se je z dolgo paličico nagibala daleč čez kamniti pomol. Rahlo je dišalo po algah in morskem rastlinju, gladina je bila mirna in prosojna, zahajajoče sonce je razprostiralo rubinasto vlečko, kot bi bila odsev obleke, ki jo je dobila od tete Silve za večerno slovesnost. Levo zapestje ji je nekoliko preohlapno oklepal srebrn obroček s petimi koralami, vdelanimi v male rozete. Skozi prozorno vodo so se svetili beli kamni, nekateri so bili večji in ploščati, na robovih zelenkasto obraščeni. Tu in tam se je rdeče posvetilo, kot bi pod trdo gmoto živo migotalo ali bi nemirni prsti prebiralistišane usedline. S privzdignjene terase počitniške hiše je slišala ženske glasove, sapa je prinesla lenoben dim cigarete, dedi je čakal pod murvo, da se ritual priprav na večerni dogodek zaključijo.

Teta Silva in njena sestra, Milenina babica, sta bili spet pozni. Pomerjanje, preoblačenje, česanje, vse je zahtevalo svoj čas. Teta je prinesla svoje stvari v dveh velikih kovčkih iz rdečega usnja in manjši torbi z ogledalcem. S seboj je imela platnen senčnik, ki ga je poleg slamnika s širokimi kraji nosila ne samo, kadar so šli na kopanje ali s čolnom v sosednji zaliv, ampak tudi na sprehode ob obali in po starih korčulanskih ulicah. Vse njene stvari so imele poseben, drugačen in neobičajen vonj, ki je napolnil vsak prostor, kamor je vstopila. Jutranje halje so bile udobne in mehke, dopoldanske tunike so krasili rožasti vzorci, široke hlače je nosila s tankimi bluzami. Večerne obleke pa so bile nekaj čisto posebnega, skrivale so vsemogoče zvižaje, ki ji je Milenca radovedno odkrivala. Gladka linija dolge dekoltirane toalete ni bila prekinjena s pasom, ampak se je elastičen trak s sponko skrival na notranji strani, krilo je imelo na spodnjem robu v podlogi male uteži, ki so ohranjale brezhibno črto, v višini prsi pa so bile pod blagom vatirane stožčaste ploščice, ki so podpirale linijo in zakrivale bradavičke. Milenco je kot svetloba nočne metulje mamil zaobljen zvok pod tetinimi prsti, ko je iz žametne šatulje

izbirala pravi par uhanov k barvi obleke. Gledala jo je, kako si drobne pege na rokah drgne z limono, da so pobledele in tudi sama se je mazala z lupino, da bi jo posnemala. Opazovala jo je, kako s toaletne mizice jemlje majhne čopiče za veke, kako vrti spiralaste krtačke s črnilom za trepalnice, kako oprashi puhasto gobico v pudrnici in čez ustnice potegne črtalo s poševno konico. Včasih je naskrivaj pomerjala njene zapestnice. Ta z rdečimi kamenčki v srebrnem obročku ji je bila še posebej všeč. Na njej je bilo nekaj skrivnostnega, nekaj daljnega, dražljivo zastrtega, bila je kot nit, ki bi jo lahko pripeljala v neznane prostore. Privlačilo in hkrati plašilo jo je tetino zadržano, največkrat celo nedostopno vedenje. Včasih jo je slišala iz kopalnice, kako glasno in s poudarki govori v nemščini, kot bi nastopala v gledališču.

S suho trstiko je bezala v vodo. S pomola je hotela doseči najbližji ploščati kamen, da bi pokukala podenj ali vsaj morskovo vetrnico in podrezati med njene škrlatne tipalke, ki so utripale, valovale in se odpirale, kot rdeče rože v šopkih, o katerih je bežno slišala govoriti sestri pri jutranjih kavah. Kurt Heller je bilo ime, ki ga je večkrat ujela, Heller, Heller ... Je bil Kurt Heller tisti, ki se je odpravljaval v Argentino? Sestri sta bili včasih tako zatopljeni v pogovor, da je nista opazili, teta Silva ji je kazala hrbet in babica je bila na pol obrnjena k njej ... Ernst in Heller sta bila sošolca na Kunstgewerbeschule. Ko sem pospravljala Ernstove stvari, sem našla pismo, je rekla teta Silva. Vedno bi morali biti pripravljeni, da nas jutri morda ne bo več, da jutri ne bomo več stopili v svoje čevlje, si zavezali kravate, vrgli čez rame površnika in si naredili klobuka. In da bodo za nami ostali predmeti in napol prebrane zgodbe, zabeležke v koledarju, ki ga še nismo zavrgli ali smo ga lahkomiselnostno shranili iz sentimentalne nagnjenosti na nek čas, minuli čas. Ernst se je še z nekom iz galerije peljal na avkcijsko cenitev v Zürich. Mudilo se je, šla sta ponoči, v snegu. Ograja mostu je bila že dolgo poškodovana, saj veš, kako so popravljali škodo, najprej funkcionalne dele, če si se lahko peljal, je bilo v redu. Po vojni se še veliko let pač nikomur ni zdelo, da bi nezavarovan most predstavljal kakšno pretirano nevarnost. Še danes ne vem, ali je kdo drug potrdil pristnost tistega Rembrandta. Ampak našla sem zaznamek v Ernstovem starem notesniku, drug zaznamek, iz leta 47. 13. januar, Heller, uprava. Lahko si misliš ... šel je tja in nekaj povedal. Pa saj takrat

ti Heller še ni ... je rekla babica, a že naslednji hip je ujela Milenčin pogled, utihnila, obstala s skodelico na pol poti do ustnic in polglasno, kot bi želela pokriti izrečeno, rekla: das Kind ist da. Das Kind, das Kind, o kako je sovražila to besedo, kako je bila jezna, da sta izrabljali jezik, ki ga ni razumela, kar kipela je od razdraženosti, kot bi jo v nabrekle blazinice prstov zbadale ostre bodice morskih ježkov. Dedi je ni nikoli tako klical, dedi ni imel skrivnosti, od katerih bi jo odvrčal, on ji ni branil in odtegoval vedenja, vsaj njej se je zdelo, da ne. Skupaj sta hodila pregledovat vrše barbe Anteja, beli in rdeči plovci so ju vodili na pravi kraj, razložil ji je, kako je treba zmočiti plavutke, da stopalo lažje zdrsne v odprtino, pokazal ji je, kako moraš pljuniti v masko, da se steklo ne zarosi, ko se s toplega obrežja spustiš v hladno vodo. Milenca je z bosimi nogami stala na pregretem kamenju in se trudila, da bi s prstom čim bolj enakomerno razmazala slino po notranjem steklu maske. Vroče sonce jo je z dolgim jezikom lizalo po golem hrbtu, debela masa dihalke ji je polnila usta in nohti so se ji lomili na trdi gumi, ko jo je hotela čim bolj tesno namestiti na obraz. Zagrizla je z zobmi v žilavo plastiko in pihnila v dihalke, da je cev zavibrirala z nizkim, troblastim zvokom. Skriva je pogledala proti teti, ki je z babico sedela v senci stare oljke, pokrita s širokim slamnikom in rdečim senčnikom v roki. Zelo vzravnana, zelo visoka, z usločenimi obrvmi nad jasnimi, prosojnimi očmi je zrla nekam v daljavo, kot da ne opazi ne Milence, ne dedija, ne nikogar drugega. Z dolgim vratom, dvignjeno glavo in zelenkastimi očmi je delovala odmaknjeno, čeprav ne neprijazno. Tudi babica je bila visoka in svetla, njena ramena so bila široka kot pri plavalki, prsi pa precej velike in čvrste z blede rjavim kolobarčkom okrog rožnatih kroglic, Milenca jih je večkrat videla med preoblačenjem. Tudi sama je imela dva svetla krogca s kratkim krilcem.

Hodila je gor in dol po pomolu, lahen večerni veter se je sukal skozi krilo in prameni, ki ji jih je uvila babica, so se ji stresali čez obraz. Še vedno je čakala, še vedno je bila sama. Sklonila se je k lesenemu privezu za čoln, pod katerim je bilo še nekaj od sonca pobeljenih polžjih hišic in morskih ušes, ki sta jih z dedijem nabrala dopoldan. Školjke so bile čudovito barvaste, a s smešno obliko skoraj neprijetno podobne pravim ušesom. Pridržala je biserovinasto sredico z nizom luknjic proti zahaajočemu soncu, da se je svetloba v mavrični pahljači razklenila skozi

odprtine in jo zaslepila, kot tetini uhani, ki so poblisnili čez prosojno gladino. Vodo je imela rada, a se je je nekoliko tudi bala. Na poti s trajektom je videla, kako je majhen bel avto zdrsnil z obale mimo kovinskega mostovža, videla je ljudi, ki so se naenkrat zgrnili z vseh strani, slišala je plosk pljusk votle pločevine, ki je treščila ob zelenkasto črno zrcalo in se ujela v tesno špranjo med visoki ladijski trup in zloščene kamne pomola. Rekli so, da avto potone kot kamen, rekli so, da voda prodre vanj in da zaradi velike sile ni mogoče odpreti vrat, rekli so, da so bili v njem ljudje, ki niso mogli splavati ven. Od takrat se je bala visokih ladijskih trupov, mrzlih senc, ki jih mečejo podse, neme gmote, ki se dviga tik nad zgubljenim telesom, bala se je celo prevelike bližine lesenih bark in olivno popleskanega trebuha čolna barbe Anteja. A dedi jo je vseeno učil plavati pod Antejevo barko, učil jo je zajeti zrak, se potopiti daleč proti dnu, proti ploščatim kamnom in skalnatim razpokam, učil jo je držati oči odprte, čeprav je skelelo in so bile podobe zelenkasto zabrisane, da se je morala privaditi na migotanje, na ribje poglede in steklaste odseve. Med prameni svetlobe je razločila njegov obraz pod veliko okroglo masko, obrobjeno z modro gumo, kako kaže na srebrnkast oblak ribic, ki se svetijo z ene strani in se vse hkrati zasukajo, če zamahneš proti njim, da v hipu spremenijo lesk, kot bi obrnil žaluzije in bi se zmračilo. Spodaj so se v šopih, v temini kot velikanske krizanteme stegovale proti njej rdeče tipalke, ji mahale in jo vabile v objem. Dedi je beli lasje so valovili okrog velike prijazne glave, nekaj je zamahoval, kot bi ji dopovedoval, naj se jim ne približuje, naj se jih ne dotika, naj se dvigne, naj mu da roko, naj ne strmi vanje tako dolgo. A Milenci so se zdele prijazne in lepe, utripale so z rdečo, meseno sredico, gledala jih je kot uročena, bile so prav take barve kot kamenčki na zapestnici, ki jo je dobila od tete Silve.

Zdaj, v blagem večeru, s trdne obale, jih je spet hotela doseči. Bleščeča gladina se je razprostirala daleč proti obzorju. Srebrna zapestnica ji je drsela po roki in pomol je bil kot prostran oder, na katerem se je vrtela. Tako je nastopala teta Silva, si je predstavljala. Tiho zrcalo je vsake toliko vznemirila nagajiva jata ribic, ki se je v spotegnjenem loku pognala čez ožino in tu in tam se je v daljavi dvignil nizek val, kot bi ga urezala jata delfinov. Tako pade zastor in se dvigne, zableščijo se luči in v svetlobo pljuskne aplavz, naplavi šopke in z njimi sporočila in majhna darila. Z

dolgo paličico je brodira sem in tja po vodi, vseč ji je bilo, da je s konico delala pike na gladini, kot bi se morja prav na rahlo dotikala z obrusom stekleničke, s katerim jo je nadišavila teta Silva. Spotegnjeni oblaki so žareli daleč na nebu. Nad obzorjem so vzletali in se spuščali galebi s široko razširjenimi krili ... L'air du temps, je rekla teta Silva in nekoliko pomolčala, besede so vzvalovile po zraku, kot bi potegnili z lahno svileneno rutico Milenci okrog glave, da se ji je majčkeno zvrtilo in so se tla zmehčala. Teta je stresla stekleničko parfuma, da je omočila obrus in se dotaknila tanke kože za Milenčinim levim in desnim ušesom, na levi in desni strani senc in na levi in desni roki v pregibu, tako ... tukaj je koža najtanjša, kri utripa tik pod površino, dišava se najlepše razpre. Začimbe, rože ... Zapri oči ... Milenci je za zaprtimi vekami zažarel šopek vrtnic povezan s srebrnim trakom ... ne, ne s trakom, s srebrnim obročkom z rdečimi koralami v malih rozetah. Teta se je sklonila Milenci tik k obrazu, da jo je zajela kremna toplota kože ... gledala jo je, malo nečakinjo, dama, ki je bila vajena poklonov in dvorjenj in šopkov rož, ki so prihajali po predstavah ... Milenca bo zrasla v mlado dekle, kdo ve, če bo kaj nastalo iz tega obraza, temperament se je kazal, celo postava je bila obetavna ... Želela si je, da bi minil ta dolg, preiskujoč pogled, težko je bilo gledati velike prosojne oči tako blizu, tako dolgo, tako molče, zazdelo se ji je, da pod hladno zelenino spreminjastih irisov gori vroče in rdeče, kot bi globoko spodaj utripale skrivnosti, uganke in druga življenja. Tisto, kar se razkriva samo v dolgih, zaupnih pogovorih med sestrama, tisto, kar je v drobcih kdaj pa kdaj ujela, če sta pozabili, da je med njima, ali kadar sta izrekli opazko ali droben stavek, ki se ji je nezavedno usedel v spomin in se nepričakovano povezal z naslednjem v košček slike. Kurt Heller je bilo ime, ki se je vedno znova vračalo, Kurt Heller je bil torej tisti, ki se je odpravil v Argentino, osemindesetega je Dunaj postajal pretesen, negotov, prenevaren, lahko bi padel tudi v vzhodni blok. Hellerja so nadzorovali, mu prisluškovali, začeli so zasledovati vse, s katerimi je imel stik, tudi njo, tudi teto. Nikoli ji ni telefoniral, spravljal je bogastvo v Argentino, menda se je učil špansko. Je bil stric Ernst res na tisti upravi? Je bilo zaradi šopkov, ki so tako vztrajno prihajali? O, tudi Milenca bo nekoč dobivala šopke ... plesala bo in potovala od teatra do teatra, iz enega mesta v drugo in na vse konce sveta, morda celo v Argentino. Zdaj se

je spomnila vzorca in inicialk ... inicialk S. H. na skrbno poškrbljenem prtu v predalu velike komode pri teti Silvi. S. H.? Kot bi teta že privolila v njegovo ime, kot bi bila že njegova Silva Heller.

Milenca je skakljala sem in tja po pomolu. Zaziban večer je brezskrbno trosil iskre čez slezasto nebo. Vadila je male plesne korake, se priklonila na levo, se zavrtela na desno, zapestnica se je svetila, njen Heller se je svetil. Skozi lesketave odseve in priprte trepalnice je prihajala podoba s pšeničnimi lasmi, z bleščečo gladko kožo, da jo je ščemelo od iskrenja in je nagnila glavo vznak. Svetloba se je razlivala po vratu in rdeče tipalke vetrnic so jo gladile po trebuhu. Drsel je sem in tja po vodi, s suho trstiko se je nežno dotikala gladine, kot se je Heller morda dotikal tetine kože in se bo nje dotaknil tisti, ki pride ... levo-desno malo višje, levo-desno malo nižje, da se bodo vsenaokrog oblikovali sosredni krogi, se množili v desetine manjših, se v lahнем valovanju prepletali, se dvigali in spuščali, postajali večji in višji, se dvignili visoko čez obzorje, da se bo nebo prekucnilo in ji vzelo ravnotežje. Osupla je zajela sapo in se z razširjenimi rokami oprijela izmikajočega zraka, gostega joda, belega pršca, nakodrane gladine in velikega mokrega telesa, ki je nenadoma zraslo kvišku in ji surovo pljusnilo v obraz. Mehurčkaste kroglice so poletele navpik in se bliskovito oddaljevale od tonečega telesa. Drsel je s spiralastim tokom navzdol in dolgo krilo je valovalo kot spreminjast zvon, ki podse lovi neznane podobe in v vse ožjih vrtincih suka biserovinasto kožo. Tu in tam so se začeli obračati ploščati kamni in srebrna sled je lesketaje rasla vse višje. Stegnila je desnico k zapestnici, hotela jo je ubraniti, zaščititi, zavarovati, hotela je obdržati tetino skrivnost, a leva roka se ji je zataknila v zanko obleke in ni je mogla takoj osvoboditi. Stiskala je ustnice, se obračala in zamahovala, a zapestnica ji je zdrsnila z roke in hitro tonila proti dnu. Pognala se je navzdol proti malemu obročku, zdaj se je ujel na veliki skali, nekoliko je zanihal in zdrsnil v razpoko, med šope oranžastih tipalk, med drobne kamenčke. Stegovala se je proti valujočim vetrnicam, odmikala jih je, iskala obroček, grebla je po dnu, a bolj kot se je trudila, da bi ga dosegla, bolj so se kamenčki sesipali in zapestnica se je izmaknila še nekoliko nižje. Vrtelo se ji je in obhajala jo je slabost, v grlu je čutila grenko slano, pekočo tekočino, v ušesih pa vse večji pritisk. Voda je bila kot ogromno živo telo, ki se je

odzivalo na vsak gib, na vsak odriv, na vsak obrat in sunek s povračilnim sunkom v nasprotni smeri. Voda jo je zgrabila za vrat, voda se je hotela zavrteti z njo po prostranem odru, voda je terjala ta ples zase. Ozrla se je za zračnimi mehurčki, ki so se vrtinčili vsenaokrog, z zadnjimi močmi se je oprijela roba skale in segla pod kamen. Zatipala je trdo kovino in drobne korale, stisnila jih je v pest, spodvila noge podse in se sunkovito odrinila navzgor, proti svetlobi, proti zraku, proti steklasti sinjini, ki je blede utripala in se prelivala v mavričnem žarenju. A nekaj jo je potegnilo nazaj, roka se je zagostila, dlan se je zataknila v razpoko. Poskušala se je iztrgati kamnitemu primežu, suvala in brcala je z nogami proti dnu, z rokami nekam naprej, se poganjala z močnimi zamahi, ki so se zaustavljali in kolebali, kot bi vlekle trak ali dolgo vlečko, da se je vdajala, a jo vedno znova potegnili nazaj. Voda jo je tiščala kot utež in napredovala vanjo s temno silo.

V ušesih ji je naraščalo zlovešče sikanje. Zagnala bi se kvišku, buhnila iz sebe star zrak in splavala nad gladino, da bi dosegla tisto drugo, lahko, svetlo, predihano in prepisno, kar bi potešilo ponorelo srce, ki je tolklo v prstne blazinice in butalo v nemirne slike pod očmi. Splavala bi ven, na plano, k svojemu plesalcu, h gladki koži in pšeničnim lasem v večernem vetru. A bila je ujeta v drugem, mokrem, mrzlem, brezkončno valujočem telesu. Začela je drseti čez nekakšen rob, v drhtenje preobčutljivih živčnih vlaken in zasukanih zaznav. Z bleščečimi pljuski svetlobe so prihajale nepovezane podobe in prebliski, ki jih je hlastajoč zajemala in odrivala in potiskala s čvrstimi plavalnimi gibi ... samo navzgor, samo proti svetlobi, samo proti pšeničnim lasem in valovanju zraka. Zrak, ki bi ga zajela s celim telesom, zrak, ki bi ga iztrgala nebu za polno naročje, zrak, ki bi ga odgriznila z ostrimi belimi zobmi, tisto nevidno, kar bi si odrezala kot delfin z rezilom plavuti, da bi se zlilo v pekoča pljuča in pogasilo ogenj. Zadrževala je dih na skrajnem robu svojih zmognosti, ribe so migotale in svetloba je drgetala v sladki, zlovešči zamaknjenosti. Odnášal jo je tok rahlega spanca, naraščal je in upadal, le še megleno se je zavedala. Heller je zapenjal srebrni obroček teti Silvi okrog zapestja. In voda jo je zopet zgrabila, jo zavrtela, ji polnila usta in ji vijugavo, zvijačno pronicala pljuča, prav do malih trahej in alveolarnih mehurčkov. Šumot je strahovito naraščal v bučanje in tlačil trepetave bobniče,

naprezala se je in se zaganjala proti le še nejasni svetlobi nekje zgoraj. Grabila jo je panika in strah, dihala bi, grizla, jedla svežo sapo, zrak in prostor, ki bi se nenadoma odprl nad njo. Ni videla, ampak je čutila, slišala, okušala ... vodo, v katero je s takim navdušenjem skakala s pomola, vodo, čez dan tako veselo in svetlo, ki je bila zdaj njena sovražnica in ona je bila njen plen, neznaten in minljiv pod neizmerno gmoto. Tonila je sama vase, polzela po nečem gladkem in hladnem, v morsko medlobo, v počasno valovanje, v pokrajino, ki je zapirala oči. Telo je postajalo lahko in ušesa ji je napolnilo mehko trkljanje zaobljenih kamenčkov, kot bi poslušala stresanje dragocenih uhanov in zapestnic iz žametne šatulje tete Silve. Ozirala se je za izgubljenimi barvami, prisluškovala je udušenim šumom, obrnjena na hrbet je tiho lebdela pri morskem dnu, daleč pod blede gladino, ki so jo oblegale spotegnjene sence in slutnja vzhajajočega meseca. Še je čutila svoje mehko telo, brezšumno drsenje tkanine in mrzlih ribjih kož in nečesa, kar so bili morda pšenični lasje v mesečini ali pa samo barve in podobe, ki jih ni več znala poimenoovati. Nekje spodaj, kot bi bilo zelo daleč, je slutila rdeče korale, srebrn obroček s kamenčki, ki ji ga je zaupala teta Silva. Tu je vladala globoka tišina, kot granitna čistina, kot puščava s svojim plenom, z ranljivim, izčrpanim telesom, ujetim v brezbrizno plitvino. Razvlečena misel, scerfrana na skrajnih robovih zabrisanih besed, se je razpuščala v daljavo kot spanec.

Drsel je skozi steklen vrč, dedi se ji je smehljal na drugi strani, stiskal sok iz čvrstih sadežev in dolival mrzlo vodo. Milček, še malo sladkorja, vsaj dvanajst kock na liter, limonada mora biti sladka, kdo bo pa pil to kislo vodo! Milenca je previdno jemala bele kocke iz velike modre škatle in opazovala, kako se na poti proti dnu lahno dotikajo in vijugajo med lističi mete in melise. Kristalna zrnca so se v krogih sukala, se s škrtanjem drobila in stišano sesipala pod dolgo žlico. Dedi je beli lasje so valovili okrog velike, prijazne glave, nekaj je zamahoval, ji ponujal roko ali morda kazal morske vetrnice, ki so utripale in valovile in skrivale kamenčke na zapestnici tete Silve. Iz rumene mivke je začel vleči debel bet ugreznjene amfore, vse prekrte z drobnimi školjkami. V roki mu je poblisnilo nekaj dolgega, kot jekleno rezilo in se zažrla v prelivajoče proge in apnenčaste usedline. Zaškrtalo je, zapraskalo in na dolgo rdeče

zavalovilo. Obšla jo je slabost, slankast okus se je pomešal z rjastim, železnim, kovinskim, nekaj se je trgalo in lomilo in skozi brlečo zavest ji je šinila rezka bolečina.

Nenadoma jo je nekaj zgrabilo od zadaj, jo močno stisnilo, priželo k sebi in povleklo skozi tok. Ves život ji je oblila svetloba in jo dvigala k višku. Z rokami se je stegovala daleč naprej, voda se je vrtinčila in odtekala, vse je drselo in se umikalo z rok, z vratu in s trupa, tonilo in uhajalo dol dol, vse niže in vse dlje. Poletela je v zrak, v svetlo vijolični svod, navpik, v svilnato prostost, dokler se ni dotaknila neba in strmoglavila v telo, ki je s silno, tujo težo nemo obležalo. Nekdo se je sklanjal nadnjo, tik k obrazu, prav do ustnic. Za prsnico je kljuvalo in stiskalo, nekaj ji je ritmično, v kratkih sunkih pritiskalo na trup. Zdaj je kašljala in bljuvala slano, v prsnem košu je dvakrat počilo, kot bi zlomil suho vejo. Zrak, ves svež in čist je stekel vanjo, hlastno, enkrat in še enkrat je vdihnila, še in še je dihala in čez čas so obrisi postav dobili znane poteze. Nad kratkimi, belimi brki, ki so jo mehko zbadali pod spodnjo ustnico in pod nosom, so vzniknile zaskrbljene, prestrašeno upajoče oči in razmršeni beli lasje:

»Milček, Milček moj ...«

Segla je proti roki, segla je proti ostremu belemu traku, proti debeli tkanini, v katero je silila krvava mokrota, iskala je svojo dlan, drobno zapestje, srebrni obroček z rdečimi koralami, a zapestnice ni bilo več. Daleč nad morjem se je žarenje dotaknilo črte obzorja. Nagnila je glavo in se prav rahlo nasmehnila. Zdaj so se tudi sivkaste oči zjasnile in se zmehčale v nasmeh.

REGIJSKO SREČANJE ODRASLIH LITERATOV ZA CELJSKO IN KOROŠKO

Slovenske Konjice, JSKD OI Slovenske Konjice, 15. junija 2018

Sodelujoče avtorice/ sodelujoči avtorji:

Nevenka Brešar, Ljudmila Conradi, Tom Costo, Valentin Deželak, Bruno Friderik Fras, Stanko Horvat, Nevenka Hvalec, Berta Jelenko, Franc Jurkovnik, Marta Knez, Stojan Knez, Milojka B. Komprij, Ida Nova, Martina Podričnik, Albina Rajter, Ana Remic, Marija Rihter, Marija Sivka, Justina Strašek, Blaž Šafarič, Matjaž Šalej, Jelka Amalija Škrobar, Dejan Štiglic, Sanja Žvikart, Ivana Žvipelj

Nominiranke/ci državnega srečanja:

Stanko Horvat, Milojka B. Komprij, Albina Rajter, Dejan Štiglic, Ivana Žvipelj

Strokovno spremljanje:

Janja Vidmar

ODSOTNOST DRUŽBENO-KRITIČNE POEZIJE

Na razpisan natečaj se je odzvalo petindvajset ustvarjalcev in skupno prispevalo več kot sto pesniških, proznih in dramskih besedil. Kljub številnim kratkim zgodbam in trem dramskim prispevkom ostaja poezija še vedno paradna disciplina umetniškega ustvarjanja. Ena avtorica se je – kar je pohvalno – preizkusila v vseh treh zvrsteh.

Poezija udeležencev se je vsebinsko gibala od tradicionalno epske preko lirsko izpovedne in filozofske meditativne pa vse do erotične poezije, poezije absurda in haikujev. Opazna je bila odsotnost družbeno kritične poezije, ki je običajno prisotna pri mladih pesniških ustvarjalcih/kah.

Poglavitna težava so začetniške napake: premalo kritične distance, preobloženost (pleonazem) in premalo ekspresiven besednjak, patos, odvečna uporaba tujk, posiljena rima, zaradi katere v mnogih primerih trpi ritem pesmi. Po drugi strani pa je prispelo na natečaj nekaj dobrih haikujev in nekatere pesmi, ki jih odlikujejo svobodni verz, notranja melodija, močne metafore in raba asociativnih nizov.

Prozni prispevki so se na snovno-tematski ravni gibali od religiozne pa vse do ljubezenske in erotične tematike. Precej je ubesedenih odnosov med spoloma, v erotični prozi je mogoče dejansko opaziti razliko med t. i. ‚moško‘ in ‚žensko‘ pisavo. Jezikovna lega je pri nekaterih še okorna, bolj poročevalska kot literarna, ponekod nepotrebno filozofiranje in moraliziranje zavirata tok pripovedi, večinoma tečejo prepočasi in bralca premalo držijo v napetosti.

Trije dramski prispevki (skeči) žal ne izkazujejo presežka ne na snovno-tematski kot tudi ne na stilno-formalni ravni.

Delavnice se je udeležilo petnajst ustvarjalk in ustvarjalcev. Navzoča je bila še Breda Slapnik, vodja območne izpostave JSKD Slovenske Konjice.

Po uvodnem nagovoru je stekel pogovor o prispelih prispevkih na splošno, zatem je sledila analiza del posameznega avtorja/ice in branje proznega/dramskega odlomka oziroma pesmi.

V svoji poeziji in prozi so največji presežek izkazali avtorji/ice: *Pobeg*, šifra **63** (proza), *Izven slike*, *Umetnik*, šifra **KIHAJOČA PANDA** (proza), šifra **LUPINA** (poezija) in enakovredno šifri **HUGO WAN RAYCKE** in **ŽIVA** (poezija).

Janja Vidmar

Stanko Horvat

VEČERNA ZARJA

Jutro večera.
Nežna lepota
skozi brezkončne oblike.
Prepletanje vzorcev.

Galaktična žoga
daje ritem veselju dneva.
Mehko svilnata,
skrivnostna in topla.

NEVIDNI MOST

Jutranja belina
žalosti solzni obraz.
Obrazne mišice
so nemi pričevalci stanja.

Stopnišče
okno v nebo.
Pogled ponuja
nepozaben prelet
modrine.

Zvezde na svodu
Rimske ceste,
biseri v školjki.
Osupljiv pogled
proti koncu sveta.

K TEBI

Sanjave oči zrejo.
Dotik
cesta spominov.
Tvoj obraz je zamegljen.
Si kot igra oblakov na modrini sveta
in mirno gledaš, kako sanjarim.
Čutim te v svoji bližini.
V daljavi odpira se nebo,
skozi katerega še ptice poletijo.

TRENUTEK

kapljica
zrcali
misel
trenutka

na
kamnu
izvira
živahnost

tekoče
lahkotno
kot
korak
polni
jutro
žuborenje

OTOK POMLADI IN ZIME

V belino večnega zimskega spanca si odet,
ko veličina kamnite mogočnosti
vabi popotnike.
Z očmi božam tvoj nagubani obraz.
Rahla meglica te zastira,
ko poješ veličini.
Je to hvalnica umetnini?

Albina Rajter

POZABLJENI

V truplu ujeta otroška duša
nemo spremlja vprašljive poglede.
Saj se spomniš?
Nasmehi neznancev
brišejo prah brezčasje,
ki se nabira na tednih,
dan za dnem.
Pride nedelja,
za trenutek se vrne spomin ...
Vsak dan bi lahko bil
spet nedelja ...
a času več ne sledim ...

DOTIK

Pod veliko skalno gmoto,
zemlja razpira koreninam misli,
ki čuvajo jih zase,
zajete v mogočnem cvetju,
kako varne v njegovem so zavetju!
Na blazini tihega šepeta,
med cvetočimi kristali,
najdem tvoj dotik,
ki v mojem srcu se zrcali.

LUPINA

Pod svojo lupino
povezujem spomine.
Ko leže mrak
med razbrazdane misli,
plavam med čermi
v nežnem valovanju.
Čas z rahlim zavojem bokov
upogiba želje.
Ugasnem luč,
spanec poljubi oči.
Pod mojo lupino
razpenjeni valovi
spreminjajo smeri.

TRMASTA

Trmasta,
a se ob tvojih besedah,
ki režejo dušo,
vedno upognem
in zlomim
kot trhla veja časa
in padem razklana
v globino brezupa.
Kjer sem škrlaten plen
v šapah pozabe.
Trkam na vrata
izgubljenih poti
iščem zavetje,
ki ga ni.

KO UMREJO SANJE

Ko umrejo sanje,
se v tisočernih stopinjah
spuščajo misli,
ki jih spremlja vihar.
V krču izsiljenega nasmeha
prasketajo roji
pesimističnih utrinkov,
ki padajo z neba
v žareči mrak
in grizejo tišino.
Skozi neviden zrak
ledenih vrhov gričev
odplešejo poslednje sanje.
Naučiš se umirati.
Jokati ob poti,
ki izginja v globino
bolečih prevar.
Vrtinec otožnih zvokov
zajame in ugaša
duši zanosno misel,
ki utrujena
od viharnih udarcev valov,
umira sredi zaorane ledine.
Hodim po mokrih
napol okrušenih stopnicah,
mimo vseh
nikoli razcvetelih sanj,
skozi večno gluha ušesa
našopirjenih popotnikov ...

Dejan Štiglic

3 Z J U T R A J

vsaka uspavanka
ima korenine
v šelestenju grma
pesem se začne
ob škripanju kosti

P I N G P O N G

življenje in smrt
sta igriv ekvilibrium
v zelo resnem veselju
adrenalin ljubezni
čuva četrti zid

V Š K A T L J E N I

če je čas krog
zakaj se konča
v krsti
čačke podzavesti
razdražijo *déjà vu*

S. P.

biti poklicni klošar
je služba za nedoločen čas
brez dopustov
plejada gniloličnežev
srka *spomine iz kant*

D R Ž I M S A P O

regeneriram se
v mrtvem kotu
vzvratnega ogledala
hazardiram s kisikom
da hiperventiliram v *stadij mavrice*

I Z V E N S L I K E, U M E T N I K

I.

Šušljalo se je, da ima med nogami dinamit. Veljal je za šakala počasnega zapeljevanja. Srca žrtev ni zlomil, ampak ga okužil kakor virus, se prise-sal nanj kot drakula in iz njega črpal vitalnost, dokler se ni ta od starosti posušil in hrepeneč strohnel v prah.

Delil je poljube, ki so vžigali kot modras. Strup v cirkulaciji je ple-nom povzročal divje halucinacije in predstave apokaliptičnega sveta, ka-terih jih je lahko odrešil le on. Sanje je zaslužnjil z dotikom nalivnega pe-resa in v nočne more prilival psihoaktivna črnila, pošasti podzavestnih planjav pa zapisoval v pravljice. Govoril je v vonjavah črnih tulipanov, se gibal z milino oblaka, spreminjal tok zgodovine z nežnostjo pomladne sape in za sabo puščal razdejanja gorskih hudournikov.

Okronan za sina jutra, je skozi poglavja časa lovil samodestruktivno veččo, prvo svetovno feministko, punčico svojega očesa - Lilith po ime-nu, ki je bila Adamova prva.

Če je bila Eva ubogljiva gospodinja in neiznajdljiva devica, ki je ska-kala čez plot s kačami, je bila Lilith poosebljen ogenj ženskih ledij: ro-jena kot pristna mimika poželenja, moč izvirne misli, mirnost divjaške svobode, kreativna žlehtnoba moderne *femme fatale* in enačaj Adamo-vevu privilegiju. Zemlja je bila njena dedna pravica, a izbrala je izgon v koticke nevidnega. Prelisčila je mehanizem proste volje in pretentala finaliteto usode, da je lahko postala kraljica Podzemlja, kot neposredni ekvivalent Luciferjeve avanturske žilice.

Polarna ljubezen med njo in kanibalom svetlobe je pustošila raj klepetavih plazilcev in sadežev razsvetljenja, vse dokler vrhovnemu slikarju ni pričelo zmanjkovati barv za nove in nove korekture te mojstrovine, ki jo je oklical za Življenje.

Zato je Luč dal pozvati pred skico sodišča. Tam so se nagnetli zdolgočaseni angeli, spletkarske sfinge, Kupid – prevarant, priliznjeni poltergeisti ter ostali odtiski mojstrovih temper. Kleče so nemo, v črno-belih sunkih, protestirali proti žarečemu klatežu in njegovi prostoumni polovici, ker sta vandrala izven zarisanih mej mogočega.

Slikar je nakracal kazen, kladivo je streslo kateder, in ponudil je dve izbiri.

*ali večna mesena kletka
v raju porušenega ravnovesja,
kjer ga čakajo pljunki tistih,
ki jih je začaral,
ali hipotermija v kletnih prostorih
podzemnega kraljestva,
z njeno senco ob strani –
če jo najprej umori, se pravi.*

II.

Skozi tisočletje srednjega veka, čez vzpon razuma renesanse, do padca pocukrane romantike jo je preganjal ter tuhtal, kako neboleče in s šepetom zariti penkalo v neumrljivo meso nočnega demona smrti.

Naveličana bežanja ga je pričakala na stičišču časa in prostora, kjer se lomi svetloba in kjer se zvok pakira v vakuumске vrečke.

Strune vesolja so vibrirale ob njegovem približevanju, njen utrip trzjal od mračne privlačnosti. Njuno snidenje je ukrivljalo kozmos in izničevalo silo gravitacije. Negativen in pozitiven naboj, ki sta prihajala v stik, sta se od surovega magnetizma noči in jutra, pričela iskriti in pripravljati na prihajajočo, brezhibno implozijo.

Začutil je elektrenje atomov v kosteh, ki mu je dalo vedeti, da je čas pravi. Iz žepa je izvlekel orožje – nalivno pero – in vanjo izlil vso črnino, ki se mu je pretakalo po žilah, dokler se ni majala v kolenih, opita od sanj. Njena mehka predaja je dovolila modrasu, da je usekal in iz tenkih ustnic brizgal strup v možgane, resetiral spomine ter preprogramiral bistvo nevronov. Vpila je od pozabljanja nočnih mor in zrežiranega ugodja, se z neučakanostjo tresla od ideje apokalipse ter sprejela ponujeno vizijo, ki ji jo je njen morilec prišepnil na usta.

Nato je v dlan vzel dinamit in vanjo izstrelil supernovo ter sprožil verigo dogodkov, rojeno iz žrela zla, tisto, ki je preživelo test ljubezni. Iz usedline te megatonske sprostitve energije se je rodila supermasivna črna luknja, ki je bljuvala belino in srkala ter cuzala vase kozmično nepravilnost z nadnaravnim besom, ki je v temi tiho in pozabljen čakal na izbruh – na maščevanje, na čistko, na novo poglavje, na ekvilibrium.

S tem dejanjem sta, v teatru skiciranih lutk, natrgala prevarantsko tkanino resničnosti, in Lucifer se je lahko šele zdaj, ko se je spojil z Lilith, udejanjil kot jutranja zvezda in razsvetil pot iz matrice vsem še ujetim v labirintu.

III.

Neslišen pok eksplozije ni zganil nikogar, razen slikarja, ki je točil mozaik kislih solz na platno in z njimi luknjal mavrično-nepopolno mojstrovino.

Ni se obotavljal in se držal procedure. Čas je bil za novo platno, nov svet, novo priložnost in svež začetek brezkončnega cikla, ki ne bo dopuščal variacij v razpletu.

Načelkal je zadovoljivo skico Podzemlja ter vanjo postavil svojo Lilith in njenega Luciferja.

Ogledal si je Življenje, zagledal v Podzemlje, se nasmehnil Osončju in občudoval Mlečno cesto. Naokoli njega je viselo tisoč risb, vsaka drugačna, vse nedokončane. Ločene so bile z okvirji, a v bistvu in namenu povezane. V svoji neomejeni mogočnosti ni znal porezati bodečih žic povprečnosti in se je, v vsej veličastni nezmotljivosti, ujel v neizvirno

puhlico, ki je zaslužnjevala prostor in nikoli odpirala portalov v dimenzi-
jo iskrene entropije.

Možnost neverjetnega lahko vzklije samo v svetu brez nadzora, kjer
nihče ne vleče strun. Ob tem spoznanju, premagan od avtorske samo-
kritike, je odšel iz ateljeja, obrnil hrbet hobiju ustvarjanja, se ne ozrl in
ne vrnil več.

Prebivalci slik ga bodo še dolgo vdano iskali. Prepričani v večno
prisotnost bodo častili njegov talent in kreativno inovativnost, gradili
templje, zanj žrtvovali jagnjeta, na grmadi kurili device. Njihov tragič-
ni umetnik je obvisel pod stropom, poleg studia kontroliranih svetov, z
zanko okoli vratu, da je zagotovil svobodo njih – svojih likov. Oni, prosti
njegove tiranije, pa bodo povsem izgubljeni brez roke, ki bi jih vodila.

Vse je postalo odprto in vse, kar se lahko zgodi, se tudi bo zgodilo.
Brez okov, brez absolutnega zakona, brez v kamen vklesanih pravil, brez
zmedenih smrtnih grehov, brez strahu pred šibo božjo in brez kazni ali
opravičevanja za užitek.

Svobodni so, nič več vezani na zamahe čopiča. A ujeti v barve tega
ne vedo.

Ivana Žvipelj

ČRNA MISEL

V dlani leži črna misel.
Čaka in se napihuje,
da se zarije v dušo drugega človeka.

V okviru ogledala žarijo ukrivljene ustnice,
brez nasmeha v očeh.

Oči so temačne,
njihov globok tolmun grozi z utopitvijo.

Roke objamejo mrzlo jeklo.

Bel golob sede na jadra črnih misli.
Zoba kamenčke pogube,
obup in megleno zmedo.

Rezilo jekla se zlomi,
solza umiri črno dušo
in zaduši sama sebe ob sklenitvi rok.

UTRINEK JUTRA 2

ikebana las
krmežljiv obraz
nagnetene oči
prestrašen glas
priprto okno
ječanje vetra
prebodeno nebo
počeno telo
razlomljena jutra
nitkast vrat
preproga bolečin
razstrgan jaz

UMOR

Mokrota
se je zbirala na dlaneh.

Skozi mesto se je on,
nič hudega sluteč,
premikal skozi čas.

Na obrazu
mu je žarela bela modrina
lebdečega vzdih srca.

Njegov nož je bil
globoko zarit
v hrbtenici njene duše.

SAM

Lebdim v megli vsakdanjosti.
Ni luči,
ni toplote,
ostale samo so še kaplje samote.

Izgublja se dneva hrepenenje,
vonj pričakovanja,
barvitost objema,
ostaja samo še grenak okus popoldneva.

V tem čudnem času ugibanj se zdi,
da svet se narobe nazaj vrtil,
da se človek izgublja,
da duše več ni.

Ostaja samo še samota noči.

POTEM

Moj obraz je bil še vedno blag od koprene spanca,
v kotičku njegovih ust
pa je domovala nova žalost.

Čutila sem hladni dotik.
Odmeval je v meni
in se šopiril po moji notranjosti.

Njegovi prsti so me pogrešali,
bili pa so hladni,
kakor sobica brez ognjišča.

Oblaki nad nama so kradli zvezde z neba.

Rdeče proge med njimi so skrivale kapljice mojega srca.

REGIJSKO SREČANJE ODRASLIH LITERATOV SV SLOVENIJE

Maribor, JSKD OI Maribor, 7. septembra 2018

Sodelujoče avtorice/ sodelujoči avtorji:

Marjana Cmager, Vlasta Črčinovič Krofič, Danijela Dacinger, Zdenka Detiček Opič, Mojmir Miro Ferenc, Selma Franov, Jana Hartman Krajnc, Ivanka Hauser, Mirko Jaušovec, Majda Krajnc, Dušan Kuzma, Štefka Lang, Silva Lipovec, Nevenka Miklič Perne, Rozika Močnik, Danilo Muršec, Ana Nikolič, Metka Nograšek, Milan Novak, Olga Paušič, Cvetka Pestiček, Vlado Plateis, Bernadette Pojbič, Jožefa Finika Prah, Ana-Marija Pušnik, Dani Rajh, Ljubica Ribič, Lujz Sraka, Tatjana Srebrnič, Majda Strnad, Marija Šedivy, Ana Šmarčan, Dimitrij Škrk, Angelca Toure Šijanec, Valerija Tratnik, Cvetka Vidmar, Melita Vidovič, Katja Zadavec, Danica Zlatar, Štefan Žibrik

Nominiranke/ci državnega srečanja:

Marjana Cmager, Vlasta Črčinovič Krofič, Nevenka Miklič Perne, Danilo Muršec, Milan Novak, Cvetka Pestiček, Bernadette Pojbič, Majda Strnad

Strokovno spremljanje:

Marica Škorjanec, Marjan Pungartnik

MOZAIK ŠIFER

V prvo skupino je bilo vključenih 21 avtorjev, ki so se s svojimi literarnimi deli odzvali na razpis JSKD - V ZAVETJU BESEDE. Med besedili tudi po kvaliteti prevladuje proza: pripovedi, zlasti s socialnim poudarkom, spominska črtica, humoreska, pravljica, odlomki iz romana, pesem v prozi.

Kratka zgodba *Jalova zaobljuba* (šifra **Skokica**) prikazuje težko kmečko delo na njivi in na travniku, z vživljanjem v razmišljanje in čutenje enajstletne deklince, ki pričakuje, da bo za svoje garanje poplačana z darilom, kakor ji je obljubila teta. Njeno pričakovanje pa se tik pred izpolnitvijo razblini v globoko razočaranje.

Danči - Danijel Rajh v besedilu *Ferdo Karakter* po zgledu Jacka Londona pripoveduje dramatično zgodbo o invalidu, ki je v bizarni nesreči izgubil že dva prsta, vendar kljub temu še vedno dela na polju, ko doživi še drugo nezgodo: pri ličkanju koruze mu roko uklešči stroj. Njegovo trpljenje in silovito premagovanje bolečine se v pripovedi tragično stopnjuje do skrajnosti, vendar s humorističnim pridihom.

Bimbo - Mirko Jaušovec je napisal humoresko *Potovanje v Rim*. V njem opisuje tipično avtobusno romanje upokoencev in nočno vožnjo, kjer se osebnemu pripovedovalcu dogajajo nepričakovana srečanja - sklene prijateljstvo s papeževim nuncijem, prijazno ga sprejme papež, končno se ga še posebej razveseli nekdanja filmska zvezda Gina Lollobrigida - dokler se srečni popotnik ne prebudi na cilju, ko avtobus prispe v večno mesto. Kljub časovni odmaknjenosti zgodbo odlikuje spretna pripoved, situacijska komika in na koncu nepričakovan preobrat.

Vmesna postaja - Ivanka Hauser: Zgodba *Barakarji* oživlja bivanje družine na robu mesta in družbe med sezonskimi delavci v barakarskem naselju v socialistični Jugoslaviji, bedo in pestrost vsakdanjega životarjenja. Prepričljivo upodablja vzdušje v tej nevsakdanji zmesi različnih ljudi in navad, z vonji, zvoki in občutki, zlasti odpor dekleta, ki mora

kljub občutljivosti vse to prenašati skupaj z mamom in bratom kar tri leta do nekakšne strpne sprijaznenosti.

Učiteljica – Jana Krajnc-Hartman se predstavlja z dvema odlomkoma iz svojega najnovejšega romana. Iz nekdanjih učiteljskih izkušenj opisuje naporno, vendar uspešno učno uro dopolnilnega pouka v navzkrižju različnih, več kot nagajivih otrok. V Cankarjevem letu pa opisuje poniževalno ravnateljstvo hospicij pri mladi učiteljici. Razpoloženje v razredu in doživljanje učiteljice je slikovito in psihološko prepričljivo.

Besedilo *Mamine bučike* Anamarije Pušnik obuja spomine na otroštvo, v obdobju žalovanja, ko tudi drobni predmeti vedno znova zbudijo bolečino po materini smrti.

Dette – avtorjevo ime ni znano – ob mottu iz pesmi ameriške pesnice *Ne stoj nad grobom, kjer ležim*, prehaja v razpoloženjsko, čustveno razgibano pesem v prozi, o Muri, njenih lepotah, o življenju v preteklosti, ki se ohranja v spominih, poeziji in starih prekmurskih pesmih podoživlja bit panonske duše. Poleg besedila v knjižni slovenščini avtor(ica) pošilja tudi poetični prevod v žlahtni prekmurščini.

Nekatera besedila so bolj splošna, poenostavljena (*Ljubezen je zamotana in globoka stvar*) ali uhajajo od osnovne zgodbe v zastranitve (*Deklina iz voska*).

Pesniški del zastopa občutena lirika:

Kresnica avtorice Marije Šedivy, ki povezuje čarno vzdušje kresne noči v tišini gozda z magično bližino: *Vidim te / v razpoki / med svetovoma ...*

Erato – Vlasta Črčinovič. Njena *Nostalgija pomladi* odkriva trenutek bližine med dvojico, ki se je ponovno srečala. Vendar ta čar tudi v hipu ugasne, ko se soočata s časom, ki je potekel od njunega zadnjega srečanja. Vranji par, ki v pozni jeseni obsedi na najvišji hrastovi veji in čaka zimo, simbolizira ostarela, osamljena zakonca brez bližnjih prijateljev.

Peterostišje – Prispevki Dimitrija Škrka *Podoba, Dno, Usoda, Uspavanka* so slike in premiki iz časa v minevanje, podobe, ujete v strogo formo, ki iščejo odgovore na vprašanja, ki si jih vsi zastavljamo ... Iz pesmi diha umirjenost in vdanost.

Nekaj pesniških poskusov sledi vzorom ljudske pesmi ali popevke s splošno tematiko, o ljubezni, zapuščeni vasi, osamljeni materi, o lepoti narave (šifra **ŽŠ**, *Stopnice*).

Z močnim sporočilom izstopajo uporniške, družbeno angažirane pesmi avtorja s šifro **Kojot**. *Stavkam proti stavkam / in hočem referendum*.

Svojsko sporočilo je delno prikrito in neizoblikovano v poeziji s šifro **Zine, ko te mine** – pesem v prekmurskem narečju preseneča s pristnim občutjem: *Proznih rok in punega srca padam v mrežo. Le kaj de mi ostalo: Srce v koščkih kak drobiž, razsipan iz ftrganega žepa.*

Zbranemu gradivu se pridružujejo tudi nekateri duhoviti aforizmi Dušana Kuzme.

Marica Škorjanec

JAZ BITI ZADOVOLJEN

Letošnje srečanje je bilo nekoliko drugačno od prejšnjih. Prijavilo se je manj udeležencev, nastala je neka manjša zmeda pri evidenci in zdi se mi, da vsi niso dobili povabil na srečanje. Pa tudi v konceptu se je srečanje spremenilo – naj bi bilo za vse od tridesetega leta naprej. Lahko le ugovarjam, da je kategorija starejših avtorjev tam nekje od petinpetdesetega leta naprej. Če hočemo pokriti vso starostno lestvico, bo potrebno za tiste med trideseto in petinpetdeseto organizirati posebno srečanje. Pedagogika zanje je po mojem drugačna od tiste za starejše, bolj zahtevna je glede študijskega angažiranja. O tem kot mentor pravzaprav ne morem odločati, le priporočam lahko, le kot iniciator teh srečanj lahko že kaj rečem.

Še ena stvar je. Kar nekaj ljudi se je oglasilo, da so pozabili svojo šifro. Zakaj so šifre? Saj ne gre za nobeno tekmovanje, tudi nominiranje ni tekmovalne narave, ampak je to izbor mentorja po njegovih načelih. Ne vnašajmo osovraženega tekmovanja tja, kjer ni potrebno. Ne bodimo tako tržni in kapitalistični. V to surovo pehamo otroke in ta surovost se širi nezadržno na vse strani. Tekmovanje vodi k sovraštvu, ki ga na teh srečanjih kdaj tudi doživimo, razen tega pa je ustvarjalno nespodbudno, da ne rečem zaviralno. JSKD je organizacija, ki bi lahko premogla toliko tehničnega znanja in bi lahko namesto enodnevnega literarnega stampega organizirala online delavnice z možnostjo pogovora. Morda bi bilo dobro v razpisu določiti tudi to, da se avtorji ne bi prijavljali dvakrat.

V skupini sem tako imel enajst udeležencev (skoraj tretjina lanskih) od dvaindvajsetih prijavljenih, a s prispevki sem bil nadvse zadovoljen. Deset je bilo »čistih« pesnikov, deset »čistih« prozaistov in dva, ki sedita na dveh stolih. Pol-pol torej, kar je zelo ugodno razmerje. Med udeleženci je bila tudi **Angela Fujs (1937-2018)**, ki je bila zvesta spremljevalka srečanj tam od leta 2005, ko jo je v mojo delavnico napotil Tone Partljič. Nedober teden po srečanju smo prejeli vest o njeni smrti. Spominjali se je bomo kot bistre, podjetne, živahne gospe, ki je od svojega poklica slikopleskarke uspešno skočila naravnost v avtorske vrste.

V proznih prispevkih je bilo največ težav s konsistenco besedila. Šifra **žabja molitev** (ni bila na spisku) je značilen primer tega, ko je prvi del realistična podoba muhaste alzheimerjanke, kjer je protagonistka hčerka, potem pa ta ista oseba spregovori bistro kot intelektualka o sebi: »A v primežu žalostnega otroštva se možgani naučijo ohranjati bivanjski somrak.« Namesto podvojitve bi bilo dobro speljati zaplet z vrhuncem. **V. V. G.** (Marjana Cmager) je poslala fiktivni potopis v Vincenzo (zelo dober) na razstavo Vincenta van Gogha, kar na koncu razkrije kot iluzijo. Razkrivanje se da razporediti skozi zgodbo kot podtekst, ki pomaga ustvariti višek in razplet. Pod šifro **Očka** (Cvetka Vidmar) je avtorica poslala SF o prihodnji, povsem avtomatizirani družbi, kjer je mogoče vse, uporablja žargon prihodnosti (hadronski trkalnik, kriptobanka ...). A manjka konflikt, ki bi gnal zgodbo. **Objem** (Jožefa Finika Prah) je poslala angažirano zgodbo o drugačnih ljudeh in njihovi usodi v ravnodušni, njim sovražni okolici, v kateri vsi prežijo drug na drugega. V zgodbi o uboju je skrita druga, zgodba o ženski ljubezni. Skoraj na meji toka zavesti z značilno asociativnostjo. **Miška** (ni bila na spisku): *Duda iz pravljice* je sicer napisana v pravljичnem jeziku, našla je zanimivo temo o skrivanju dude, upošteva v pripovedi igro, vendar je za otroški pravljico predolga. **Mifivisa4** (Angelca Toure Šijanec) je zapisala obsežnejšo temo o samomoru zaradi poporodne depresije na dveh straneh. Kot dogajanje, v katerem se ne razvije niti konflikt niti karakterizacija oseb. Premočna tema za tako kratko zgodbo. **Mizerija** (Olga Paušič): poslala je žanrski kolaž, najprej o anonimnih kritikih literarnega večera začetnic, o kulturnem odboru, skozi katerega se prelamlja strankarska podlost, in potem še humoreska o ustvarjalki, ki je presedla domačemu okolju in je zdaj težava v tem, da jo ta naenkrat potrebuje. In na koncu poduk. Najbolj se je pregrešila zoper konsistenco **mladost** (Majda Krajnc), pri kateri pa po številnih in predolгих pojasnilih naletimo na imenitno zgodbo o tem, kako so otroci šli preštrevat v gozd črve na kvadratni meter, pri tem pa so ukradli malo grozdja. Brez okvira je to res izvirna in imenitna zgodba. **Magda** (Rozika Močnik): v njeni zgodbi je prvoosebna pripovedovalka le komentatorica protagonistke, neuravnovešene ženske. Pravi izziv bi bil, da pripoved postavi vanjo, kar seveda zahteva radikalen preobrat in tudi jezikovno drugače zasnovano pripoved. **Lizina** (Ana-Marija Pušnik) zgodba sega čez časovne okvire kratke zgodbe in bi morala ta problem rešiti – morda tudi z

nevsiljivo vpeljanim flashbackom. **Frezija** (Zdenka Detiček Opič) je poslala zelo zanimivo zgodbo *Kako je šla smrt čez naše dvorišče*, zdi pa se mi, da je premalo izkoriščena možnost horror zgodbe, moralo bi biti več vzdušja. **Deklica iz voska** (Ana Nikolič) je eno zgodbo o imenitnih plesalcih, za katera je domnevala, da sta vsaj baletnika, povedala v dveh, čeprav gre za celoto. Gre pravzaprav za anekdoto, ki se konča z nepotrebnim komentarjem. Poslala je tudi pesem o žepnem telefonu, ki bi jo bilo potrebno očistiti nepotrebne snovi. Pesmi je poslala tudi **Frezija** (Zdenka Detiček Opič), o beguncih, ki so bili lani in predlani obvezna tema. Kliše. *Kamen* – da, le brez nepotrebne konca. **Elica** (Angela Fujs) je poslala nekaj haikujev, kar pa je dobro označiti in ločiti od drugih pesmi. Pozor! Metafore (tudi poosebitve) ne spadajo med zaželeno postopke pri haikuju. Žitno klasje je lepa pesem, vendar bi jo lahko glede na temo razdelila na dve. **Medeni medo** (Tatjana Srebrnič) je polna izvirnih domislic, med njimi prednjači Čisto medova pesem. **2564paradizum** (Lujz Sraka) – tu bi bilo mogoče govoriti tudi o tem, kako bi morali oblikovati rokopis, ki ga damo od sebe. Odlikuje pa ga tematska izvirnost in spada med najboljše prispevke na srečanju. Škoda, da na srečanje ni prišel. **1nani1** (Valerija Tratnik) se je oklenila hiperbole kot osnovnega postopka svojih pesmi. Če bi nekoliko znižala ton (Poslednja kaplja potu vre / preperelo drhteče telo kriči) in poenostavila stavčno skladnjo, bi verjetno prišle do izraza tudi teme. **Kalisamo** (Angelca Toure Šijanec) – v petih pesmih zanimive teme, a moti spontano, občasno ujemanje koncev verzov. Spremlja jih tudi brezrazložna anastrofičnost (Mask svojih pomade / spretneje skrivajo naj / dušo nizkotno). **Neurje** (Milan Novak): retorično preiščena poezija, sicer pa zrela poezija. **Simi** (Ljubica Ribič) je poslala zanjo eksperimentalno poezijo, zapisano kot proza. Zlasti v *Zimi in otroku* ponavljanja ustvarjajo ritem. Tudi ona se nagiba k retorični preiščlenosti pesmi. Šifre **Spomin** ni bilo na spisku, lahko samo domnevam, kdo je avtor (s Ptujca), a njegov prispevek je poln nevsiljivega angažiranja in prav tako spada med najboljše. **Travniki** (Nevenka Miklič Perne): kultivirana poezija, zelo dobro. **Zbegan pogled** (Majda Strnad): njene pesmi so zapisane kot pomenske lise, tema zraste iz uporabljenega besednega gradiva. Paziti pa mora na klišeje (npr. razprte dlani).

Marjan Pungartnik

Marjana Cmager

V. V. G. ALI ŽELELA SEM PRESKOČITI LUNO

Ko je hipni šok popustil in so se misli ponovno začele urejati, je odločitev padla. Te slike moram videti! Tako zelo drugačne so od vseh tistih velikih umetnikov tega sveta. Usoden marčevski dan je tako močno vplival name, da sem postala obsedena. Obnorela me je silna želja, da bi videla to razstavo.

Ujela sem namreč trenutek, ki je govoril o tej nam tako blizu postavljeni razstavi. V sosednji Italiji, v kraju Vicenza, v Baziliki Palladiana poteka razstava z naslovom *Van Gogh med pšenico in nebom*. Moram videti slike tega nizozemskega slikarja!

Panično sem iskala vse, kar je bilo najti od Van Gogha. Pripraviti se za obisk razstave tolikšne razsežnosti brez vodiča, je zame pomenilo, na svetovnem spletu zbrati kar največ podatkov. Najprej seveda o umetniku samem, potem o mestu Vicenzi, za katero sem prvotno mislila, da se nahaja v osrednji Italiji, o baziliki Palladiana, kjer so razstavljena Van Goghova dela, o arhitektu Andrei Palladiu, ki se ga kar naprej omenja, do tega, kje se bazilika nahaja in kako je s parkirišči.

Vnašala sem navadne in nenavadne naslove o Van Goghu in si zadala, ne glede na svoje zdravje, da razstavo moram videti. Kakor slavni slikar, me je s svojimi izjavami obnorel tudi britanski filozof Terry Eagleton, ki je pri nas tiste dni promoviral svojo pravkar izdano knjigo z naslovom *Upanje brez optimizma*. Oba prispevka sta se usodno znašla v isti oddaji. V nedogled sem ju gledala, zdaj Eagletona, zdaj Van Gogha. Tankemu črnemu kovčku bi se lahko še zmešalo, kolikokrat sem vtipkala Bazilika Palladiana. Na spletu se je odvrtelo na stotine slik renesančne lepote in skorajda ne pretiravam, če rečem, da poznam vsak njen stebel in kipe na terasi. Ima namreč edinstveno teraso, s katere je prelep razgled na celotno Vicenzo.

In kdo sta bila gospoda, katerih dela moram podrobneje spoznati, preden se odpravim v Italijo?

Eden je bil veliki arhitekt, Andrea Palladio, za katerega še svoj živi dan nisem slišala, drugi, veliki slikar, Vincent Van Gogh, o katerem tudi

ne vem ničesar, le to, da sem si nekoč, ko sem videla prvo njegovih slik z vsemi tistimi nenavadnimi potezami na platnu, rekla: »Tale pa izstopa iz povprečja!«

Ali kot so poznavalci strokovno zapisali: »Dramatičnost slike je poudaril s črnim robljenjem barvnih ploskev.«

Van Goghova razstava, Bazilika Palladiana, Andrea Palladio. Še bolj ju moram spoznati!

Oba gospoda! Seveda me je bolj zanimal Van Gogh.

Andrea Palladio je bil italijanski renesančni arhitekt. Živel je v 16. stoletju. Njegovo pravo ime je bilo Andrea Di Pietro della Gondola. Delati je začel kot kamnosek. Naključje je hotelo, da ga je zaposlil italijanski pesnik Trissino, ki ga je naučil ceniti umetnost, dal ga je šolat v Rim in mu nadel nov priimek Palladio. Beseda je grškega izvora in pomeni pameten. Andrea Palladio je oblikoval veliko palač, vil in cerkva. Njegov slog, povzet po rimskem, se imenuje Palladijev slog in so ga prevzeli številni evropski arhitekti.

Bazilika Palladiana, v kateri je postavljena Van Goghova razstava, je le ena njegovih palač, vendar ne v celoti. Prvotna stavba je bila zgrajena v 15. stoletju in je delo Domenica Da Venezie. Zgrajena je bila v gotskem slogu. Palača je kmalu začela propadati, zato je bila potrebna obnove, za katero so mestni veljaki izbrali domačina, mladega Andrea Palladia, ki je prvotni gotski arhitekturi nadel neprecenljivo in prelepo renesančno ogrinjalo. Spada med eno najlepših zgradb italijanske renesanse. Andrea Palladio je palačo imenoval bazilika, čeprav se v njej ni nikoli opravljala božja služba. Mogočna stavba je tako dobila drugačno zunanjo podobo po njegovi zamisli. Dela so bila končana 30 let po smrti velikega arhitekta.

Ob sami stavbi stoji stolp z uro, zgrajen v 12. stoletju. Kasneje je bil povišan in meri 82 metrov. Dokončan je bil v 15. stoletju. V kraju Vicenza v Benečiji, na severovzhodu Italije, je arhitekt Andrea Palladio dal postaviti zgradbe, ki so že vseskozi izjemnega zgodovinskega pomena. Z njimi se ponajša tudi bližnje Benetke.

Sama bazilika je uvrščena na seznam svetovne dediščine. Prvotno je v zgradbi imela svoj sedež vlada, sedaj pa so v njej pogoste razstave in pomembni državniški dogodki.

Tu se torej odvija ena največjih Van Goghovih razstav, če ne največja doslej na svetu. Ki bo trajala le še dva tedna. »Van Gogh ... razstava ... tako blizu Slovenije,« je šlo skozi mene.

Van Goghov način slikanja mi je blizu.

Vrelo je v meni: »To moram videti!«

Dan za dnem sem spoznavala slavnega slikarja. Večeri so bili posvečeni brskanju po njegovem življenju. Dodatno poznavanje Van Gogha je name naredilo močan vtis. Izpiski so se vrstili.

Rodil se je 30. marca 1853 in umrl 29. julija 1890. Bil je zamišljen, resen in tih otrok. Za umetnost se je začel zanimati že z dvanajstimi leti, čeprav je risal in slikal šele zadnjih deset let svojega kratkega življenja. Vseskozi naj bi ga spremljale finančne in zdravstvene težave. Zaznamovalo ga je tudi razočaranje v ljubezni. Obiskoval je šole, iz katerih se je kmalu izpisal, menjaval je službe, v katerih je bil zelo nereden in na koncu pristal kot pridigar. Pridigal je rudarjem, kjer pa je kmalu spoznal, da rudarji ne rabijo pridig, ampak hrano in obleko. Tudi razumeli ga niso, saj sta bila to dva povsem različna svetova.

Vmes se je večkrat za krajši čas učil zdaj pri tem, zdaj pri onem slikarju. Temne tone, ki jih je uporabljal v slikarstvu na začetku, so po srečanju z impresionisti zamenjali izrazito svetlejši. Iz spleta sem tudi razbrala, da so najbolj znana njegova dela Zvezdna noč, Portret dr. Gacheta, Jedci krompirja, Avtoportret z obvezanim ušesom in slike sončnic. Ob prebiranju zgodb iz Van Goghovega življenja sem v nekem trenutku podvomila, da je 29. julija 1890 naredil samomor. Tudi o njegovem duševnem zdravju so si zgodbe včasih nasprotujoče. Stavke »norec, genij ali oboje« je vame zasadil dvom. Slika Zvezdna noč je bila deležna nenavadnih znanstvenih razlag. Lahko, da je bil na sledi nečesa velikega, na sledi senzacionalnega odkritja in so ga ustavili ... Mnogi geniji v zgodovini so umrli preveč mladi, pa najsi je bilo katerokoli zgodovinsko obdobje. Kakorkoli že, vsemu napisanemu ne gre verjeti.

Slika Zvezdna noč naj bi namreč bila živ dokaz, da je bila njegova pamet daleč pred časom. Je mar vedel nekaj, česar znanstveniki do danes niso mogli razvozlati? Danes slavni slikar se je namreč tudi spraševal: mar odživimo na Zemlji vse življenje ali samo polovico?

Človek bi mislil, da je bil slikar Van Gogh izobražen mož, bogatega stanu, obdan z naklonjeno mu gospodo tistega časa, spoštovan, viden, iskan umetnik, ki je komaj izpolnjeval želje naročnikov, ne sicer tako velik kot Michelangelo ali Picasso, pa vendarle.

Presunljive zgodbe so znanega slikarja pokazale v povsem drugačni luči. Bil je reven kot noben umetnik tega sveta. Bolehen. Najbrž že od malega. Niti za barve ni imel denarja. Z barvami ga je oskrboval brat Theo, ki mu je prinašal tudi sveže novice s področja slikarstva. Iz njegovih pisem je razbrati, da je »v celem letu pojedel le šest toplih obrokov«.

Vincent je namreč svojemu bratu Theu pisal pisma celih 17 let. Bilo naj bi jih preko osemsto. Zaradi različnih bolezní je bil dosti po bolnišnicah, tako da je tudi tam slikal. Slikal je samo zadnjih deset let svojega kratkega življenja. Prvih pet let se je izobraževal in ustvarjal risbe. Za časa življenja je namreč znameniti slikar prodal eno samo sliko z naslovom Rdeči vinograd – za 400 frankov.

Prvo priznanje za svoja dela je dobil nekaj mesecev pred smrtjo. Mogoče vse to ne bi bilo nič nenavadnega, če ne bi njegove slike danes dosegale vrtooglavih vsot. Leta 1990 je njegova slika Portret dr. Garcheta dosegla ceno 120 milijonov dolarjev.

Brala sem torej in občudovala njegove slike, merila pot do Vicenze in iskala datum, kdaj si bom šla ogledat razstavo. Pri belem dnevu sem hodila po temačnih prostorih bazilike, kjer je edina svetloba bila tista, ki je osvetljevala slike in risbe in kopije pisem. Napise ob njih sem zane-marila. V spomin sem hotela ohraniti le slike. Pokupila bom vse o njem, tudi kakšno knjigo, ne glede na jezik v njej. V slovenščini tako ne bo ničesar. Niti me ni jezilo. Saj obstajajo slovarji. Imam italijanski slovar in lahko si prevedem, kar me bo zanimalo.

V mislih sem objemala okrogle stebre, ki so krasili sprednji del bazi-like, in stala v vrsti za vstopnico. 20 evrov stane. Tudi to sem izbrskala. Baje Slovenci kar deremo na razstavo.

Mi bomo šli z osebnim avtom. Na poti k svakinji, ki je poročena z Ita-lijanom in živita v Osimu, kraju, kjer je bil podpisan Osimski sporazum med Slovenijo in Italijo, bomo v Padovi zavili še proti Vicenzi in proti večeru krenili za Osimo.

Vse to se je pletlo v moji glavi. Bujna domišljija me je držala pokonci pozno v noč, če ne že v naslednji dan. Vse bo v najlepšem redu. Vse se bo dobro izteklo. Mora se! Le v vrsti za karto bo treba stati malo dlje. Med brskanjem po internetu sem opazila, da v vsem mestnem središču, kjer se nahaja Palladijeva bazilika in vse druge njegove stvaritve, ni opaziti niti enega avta. Ljudje hodijo peš, tu in tam je opaziti kakšno kolo. Meni pa hoja dela preglavice. Neka zavora v meni, ki ji ne vem imena, mi ne pusti, da bi korak bil tak, kot bi moral biti.

Že od začetka, ko sem zvedela za Van Goghovo razstavo, me je za-nimalo ali obstajajo forumi o vtisih z razstave. Ničesar nisem našla. Pa vendar so bili vseskozi na pladnju, le videla jih nisem. Z enim samim klikom se mi je odprlo mnenje skoraj tisoč oseb. Tudi če jih polovica pretirava, se bo vseeno dalo razbrati, kako in kaj.

»Iti ali ne iti na razstavo?«

Kmalu bom dobila odgovor. Začela sem brati. Bilo je kakšen teden pred predvidenim obiskom Osima.

Vtisi ljudi z razstave so bili obupni, strašljivi, neverjetni, pa zopet polni neizmernih občutij, vendar so prevladovali, zdi se mi, tisti prvi.

Prostori v baziliki, osem jih je, so premajhni za takšno razstavo. Na-mesto slik vidiš pred sabo glave ljudi od zadaj. Če si manjše rasti, je stvar toliko bolj nerodna. Ljudje se ne premikajo iz prostora v prostor. Usta-vljajo se in stojijo kot lipovi bogovi celo večnost. Zrak je zatohel. Težko dihaš. Nekdo je pisal, da ga je popadel strah pred zaprtim prostorom in se ga ne more rešiti, še zdaj doma ne, da ga je obsedlo nekaj, kar mu leži na duši in se tistega ne more rešiti. Razstava naj bi mu nekaj prinesla, ga obogatila, pa ga je v resnici oropala notranjega miru, ki ga sedaj, po tolikšnem času, še vedno ne more najti. In da vsem, ki so kakorkoli bolni, strogo odsvetuje ogled te razstave. Da gre razstavljavcem samo za denar, ne poskrbijo pa, da bi pretok ljudi bil prožnejši.

»Količina ljudi je neverjetna. Pristop k delom je nemogoč. Več kot deset skupin je kot morje valovalo v prostoru. Ogledi naj bi bili rezervirani, nerezervirani obiskovalci povzročajo neskončne čakalne vrste. Vo-dene skupine imajo prednost v prostoru in pred slikami. Kot da so ma-ziljene od Gospoda. Samopovabljene le nemočne zrejo v množico glav pred seboj,« je zapisal eden besnih obiskovalcev.

Nekdo se je obregnil, ker ni našel dežnika, ki ga je odložil v stojalu ob vhodu. Razstava »da«, bazilika »da«, mesto »da«, vse »da«, le z organizacijo je nekaj narobe.

Drugi je zapisal, da so največji problem parkirišča, nekdo je priporočil, naj se pride na razstavo ob 19.00. uri, ker nastane takrat nekakšen mir, saj gneča že usiha.

Spet drugi je zapisal, koliko ur so stali v vrsti za vstopnico.

Takšne izjave so še bolj razburkale mojo domišljijo. Kaj sedaj? Zame takšna razstava, takšen zalogaj ogleda kulturnega dogodka, ne pride v poštev. Sredina dneva za ogled razstave torej odpade, razen ogled bazilike od zunaj. Ostaneta le jutro ali večer.

»Ne bom šla!« sem sklenila tisto noč.

Zopet sem preštevala, le da tokrat ure, večere in dni in vse skupaj, koliko časa sem za prazen nič prebila na internetu. Še za turističnega vodnika po Vicenzi bi lahko šla. Pa Van Gogh? Bog ve, kje bo naslednja razstava. Na spletu sem zasledila, da je bila že na Dunaju, pa v Baslu. V Ljubljani je gotovo ne bo, še hitro ne. Ali pa? Zopet ostanejo Hrvatje, mogoče Madžari.

Jezna, žalostna, besna in razočarana sem preklinjala po tihem in na glas vsa ta mestna središča, ki so po novem zaprta za promet, pa mučno stanje v vrsti, vso tisto nepregledno množico ljudi v prostoru, kjer namesto slike gledaš v gozd ljudi pred seboj. In zakaj sem tako preklinjala? Zaradi množice trgovskih centrov, ki so jih postavili zunaj mest, na najrodovitnejša polja, in so dostopni vsak čas, zjutraj, opoldne in zvečer, v ponedeljek in nedeljo, še na praznik, razen na tistih nekaj praznikov na leto. Pa še takrat se pritožujejo, da niso odprti. Iti na kulturni dogodek je po novem iti po nakupih v trgovske centre. Mogoče bo gneča, ampak dostopni so ob vsakem času. V najslabšem primeru bo treba pešačiti kakih dvesto metrov in to bo tudi ves napor.

Še nekaj dni je bilo do odhoda v Italijo. Vmes me je zopet prijelo, da grem na razstavo. Naenkrat sem bila nedoumljivo odločna, da pojdem, pa če se zgodi karkoli. Bo že kako.

Večere sem zopet prebila na internetu. Vsako podrobnost sem v nočeh premlevala v postelji. Dlje ko sem brskala po življenju Vincenta Van Gogha, več nasprotujočih si zgodb iz istih obdobj se je našlo. Prepričana sem tudi, da v knjigi *Pisma Theu* niso objavljena vsa pisma.

Vnuk me je preko Google Eartha vodil po mestnem središču Vicenze. Če bi se slučajno znašla tam, bi se znašla. Brez vodiča. Tudi parkirišče sva našla, precej oddaljeno. Mogoče pa le ni tako daleč od bazilike.

Misli pod odejo pa so mlele in mlele. Jutro za jutrom sem vstajala zbita bolj kot kdaj v življenju. Najtežje bo najti pot do parkirišča. Večina ulic je gotovo enosmernih, čeprav so zunaj mestnega središča. V mislih sem usmerjala soproga po ozkih ulicah, tolažeč ga, saj bo kmalu. Visok zvonik Torre Bissara, najin svetilnik, naju bo usmerjal. Zlahka bo najti najprej parkirišče in potem baziliko. Pešačenje mi bo sicer delalo preglavice, prišla pa bom. Moram! Moram! Hočem! In o tem bom napisala članek v lokalne novice in povsod bom pisala o tem! Če ga bodo le objavili! Seveda ga bodo, saj na razstavo Vincenta Van Gogha ne greš vsaki dan!

Na momente me je tako obnorelo, da sem se komaj zbuvala v realnost. Ker se bom med potjo večkrat ustavila, si bom podrobnosti še bolj vtisnila v spomin. Ozke ulice, arhitektura, potopljena v neki čas, izložbe z nakitom in modnimi dodatki iz vseh mogočih materialov mi bodo še dodatno mešali glavo. Oblačila me že nekaj let ne pritegnejo tako zelo.

Soprog, oddaljen pol ulice, bo preklinjal, kam ga vodim, sama bom preklinjala, zakaj hodi tako hitro, potem bo preklinjal še glasneje. Tudi sama se bom besna pogovarjala sama s sabo. Mimoidoči, nemalo začudeni, bodo iskali njegovega in mojega sogovornika.

Tipična predstava, kadar greva kamorkoli že. Tudi doma, tudi ko greva plačevat položnice. Vedno si oddahnem, ko prideva od koderkoli že in sedeva v avto. Pošteno si oddahnem, ko srknem vodo iz steklenice, ki jo nosim v torbici in planem po koščku čokolade, brez katere nikamor ne grem. Največ je pojem prav po ulicah. Hladi jezo in pomiri. Za pohod od parkirišča do bazilike bo potrebna večkratna doza in potem še za stanje v vrsti za vstopnico in enourni ogled razstave.

Van Gogh za trenutek odide iz misli. Zdaj sem/sva na poti proti baziliki.

Pravzaprav hodim sama. Soprog tudi. Pol ulice spredaj. Ko ga skoraj dohitim, že meri korake naprej. Stolp, ki štrli iznad mesta, nepremičen čaka. Če bi se vsi trije približevali drug drugemu, bi pot bila krajša. Zopet sanjam. Vedno sanjam kratke poti. Čim krajše poti. Tehtam bližnjice, ki jih ni.

Kaj pa, če zamotim misli in se od neskončnih ulic preselim k Italijanom? Kakšni so, kakšne rasti, videza, kakšne lase imajo, kar tako, iz čiste radovednosti, brez grešnih misli? Grem se igrice opazovanja. Direktnega. Ne škiljenja izpod las. Eno je gotovo: niti besedice ne bodo izustili v drugem jeziku, niti v angleščini, kaj šele v kateremkoli drugem jeziku. Po tem jih dobro pozna. Štirikrat sva že bila v Osimu. Italijanščina, italijanščina, italijanščina. Edino na pošti je uslužbenka govorila poleg svojega še nemški jezik.

Pa saj je pred nama 82 metrov visok zvonik z uro, tam je Palladinijeva bazilika, tam je ulica Piazza Dei Signori. tam je Van Goghova razstava. V torbici so voda, čokolada in fotoaparati, ki bo tam tudi moral ostati. Fotografiranje razstave je nedopustno.

Soprog je pol ulice spredaj. Kaj še hočem? Moram priti do cilja. Saj poznam vsak steber mogočne palače. Vem, kje je vhod, vem, kje se je treba postaviti v vrsto za vstopnice in vem, kako dolga bo vrsta.

Poznam plakat, ki visi nad vhodom v baziliko in vabi na razstavo. Vem, kaj piše na njem, v kakšnih barvah je, in vem, katera Van Goghova slika je ob njegovem imenu: Longlois. Most v Arlesu iz leta 1888. Vem, da bo terasa bazilike zaprta, ker jo odprejo šele z aprilom, tako da si Vicenze z nje ne bova mogla ogledati.

Sicer pa bi si jo tako ali tako ogledala sama. Ko se bo soprog vračal z ogleda, bom jaz šele lazila po stopnicah. Če ne drugje, me bo moral počakati pri vhodu, pri avtu ali v njem. Vem, da iz Italije ne bo odšel sam. Ko bi se na stopnicah srečala, bi zopet vpila drug na drugega. Jaz, zakaj hodi tako hitro, on, zakaj lezem kot polž.

Po kupljenih vstopnicah bo treba počakati skupine, ki so trenutno na ogledu razstave in se postaviti v vrsto za vsemi tistimi skupinami, ki so na vrsti pred nama. Stolov, klopi, česarkoli že, da bi človek, izmučen od vsega, vsaj za silo sedel in se spočil, ne bo. Treba bo stati, stati, stati. To je še huje kot hoditi. Ves trg je zelo velik. Na nasprotni strani bazilike so kavarne, pred njimi mize in stoli. Kolikor hočeš. Videla sem jih na spletu.

Več kavarn je. Na strani, kjer stoji bazilika, so stojnice. Ničesar ne bom kupila, le tisto, kar je povezano z Van Goghom. Mora obstajati katalog razstavljenih del! Uredil ga je Marco Golden, umetnostni zgodovinar in kustos razstave. Razstavo je postavil, kot bi bil na ogled Van Goghov

dnevnik, kakor da bi listali po dnevniku njegovega življenja.

Tudi to so zapisali o razstavi.

Soprog stoji v vrsti, da bova čez uro, dve ali tri lahko stopila v baziliko. Mogoče bom samo sedela pred kavarno in čakala, da prideva na vrsto za ogled. Bazilika najslavnejšega in najbogatejšega renesančnega arhitekta gosti razstavo najsiromašnejšega, za časa življenja nepriznanega, danes pa morda največjega slikarja naše ere.

Nepregledne množice, ki derejo na razstavo, mi dajo misliti, da bi Van Gogh utegnil biti največji med največjimi. Nekako sem začela dvomiti, da bi lahko Michelangelo ali Picasso ali Rembrandt imeli toliko obiskovalcev kot slikar, ki je v času življenja prodal eno samo sliko, ki je bil zavržen kot umetnik in kot človek nasploh, ki je bil med vsemi umetniki eden najbolj kljubovalnih. Ki ga je silna želja gnala naprej in ki je izrekel nikoli pozabljeno misel: ne odnehajte slikati, pa čeprav vas silijo v to. Vse to sem našla o slavnem slikarju.

Sedaj pa stojimo tu, pripravljeni storiti karkoli, potrpeti, čakati v vrsti na ulici Piazza Dei Signori, samo da bomo v skromno odmerjeni uri lahko videli risbe in slike in kopije pisem, iz katerih je razbrati in razumeti Van Goghovo dušo. Od blizu in od daleč smo prišli. Vse smo pustili, si vzeli dopust, prišli v vročini in mrazu, bili pripravljeni prepešati pot do bazilike, stati v vrsti in čakati, čakati, čakati, pa čeprav bomo v notranjosti buljili le v tilnike pred nami stoječih, samo da bi v spominu ohranili vsaj bežen obris okvirja slike ali, če bomo imeli srečo, morda košček neba, ali, če bo sreče še več, nemara celo žitno polje. Morda del sončnice ali del prizora iz trdega kmečkega življenja ali del njegovega avtoportreta.

Da bo le nekaj. Da pot ne bo zastoj. Nekaj bo. Mogoče bo samo film na koncu.

Menda ga ne bomo gledali stoje. Ali pa bomo hodili mimo slik, kar tako, samo da se bomo pohvalili pred prijatelji. Tako kot so mimo hodili za časa njegovega življenja vsi, niti postali niso, ali kot je znana njegova misel: »Človek lahko ima ognjevito srce in dušo, vendar pogosto ni nikogar, ki bi posedel ob tem ognju; mimoidoči vidijo samo kolobar dima iz dimnika in gredo naprej.«

»Si sedaj srečna?« me bo vprašal soprog, ko bova hodila nazaj. Ko hodiva nazaj, ponavadi hodiva skupaj in nisva tako glasna.

»Ja, sem,« bom odgovorila.
»Ko bi le zame bila tako srečna,« reče, ko hodiva naprej.
»Zopet govoriš oslarije,« odvrnem in pripomnim, naj hodi počasneje.
Ne veva, če hodiva v smeri parkirišča. Sedaj pred nama ni zvonika, le ozke ulice. Je le labirint ozkih ulic, ki mu ni videti konca.

Dan za dnem sem se zbujala v realnost in doživljala razočaranja.

»Zopet samo sanje,« je šinilo skozi glavo.

29. marca smo krenili na pot. Na poti v Osimo se nismo ustavili v Vicenzi, na poti v Slovenijo pa tudi ne. Druga zgodba naj svetu ostane prikrita.

Zopet se spomnim znanega filozofa Terryja Eagletona in tistega prvega marčevskega dne.

»Lahko si le želiš preskočiti Luno, upati pa tega ne moreš!« je ena njegovih misli, ki je ne razumem povsem, pa vendarle se mi zdi usodno povezana z mano.

Tudi sanje so dovoljene. Rečem lahko le, da nobenega mesta ne poznam bolje od Vicenze.

In nikoli ne bom mogla reči:

»Bila sem v Vicenzi in občudovala sem slike Vincenta Van Gogha!«

Vlasta Črčinovič Krofič

NOSTALGIJA POMLADI

Na vrtu samevajo mize.

Sončni žarek se ujame v kozarec.

Motor zahrumi, vrabci se razbežijo.

Potopim se v modrino oči.

Bleščeča pleša, štrenasti dolgi lasje, protetičen nasmeh.

V rokah šopek rumenih narcis, nabranih na domačem vrtu.

Sonce zaide, čarobnost trenutka zbledi.

JESENSKA POT

Koraki pod košatimi kostanji in hrasti.

Potka pod pisanim listjem.

Prisluhnem šelestenju, odtavam v misli.

Spotikam se ob divje kostanje, stopam na drobne želode.

Lovim ravnotežje.

Pridem do razpotja.

Kam? Levo, desmo, naprej, nazaj?

Ne nazaj!

Po poti moraš do konca.

Poti so kot življenje.

Pripeljejo te do cilja, če vztrajaš.

Na poti so ovire, drobnejše kot želodi in večje kot kostanji.

Minljivost – večnost.

Kje se začne?

Vesolje je prostrano, brezkončno, brezčasno.

Kdo ga razume?

Sonce je obarvalo oblake rožnato.

Pospešim proti domu.

Vstopim.

V nosnice priplava vonj doma.

Preplavi me neskončni mir.

Vem, da sem na pravi poti.

VRANJI PAR

Pohorjem zakrivajo koprene oblakov in goste meglice.
Dvigne se severnik.
Zažvižga okoli vogalov hiš.
Preseli se v krošnje dreves.
Ječi, grozi, upogiba veje.
Sesa pisano listje, vrtinči ga in odlaga na zelenico.
Igra se ponavlja v neskončnost.
Na najvišji hrastovi veji kljubuje rejen, mogočen vranji par.
Kra, kra kličeta zimo.
V naselju sta stara znanca.
Ostarela, osamljena, brez bližnjih prijateljev.
Nekoč sta mnogo potovala.
Vračala sta se tik pred zimo.
Ko sta ostarela, sta ostala.

PRIVID

Ogreto ozračje v dolgem, vročem poletju. V daljavi, v meglici privid.
Hiške so drobne, polja
črte na papirju.
V senčki ob gozdu sedita mladi, nežni, nebogljeni, nerazumljeni. V
šeleteče listje šepetata
skrivnosti.
Svetla kita, bela obleka, v rokah marjetica - me ljubi, ne ljubi. Temna
kita, rdeča obleka - ne ljubi, me ljubi.

USPAVANKA

Črna harmonika bela tipka črna harmonika
Prodoren zvok

Črna harmonika črna tipka črna harmonika
Zamolkel ton
Črna harmonika droben bas črna harmonika
Zveneč akord

Babica
Sklada
Novo
Pesem
Za
Drobno
Dete

Črna harmonika zamirajoč zvok črna harmonika
Nežna uspavanka

Danilo Muršec

HIŠA

Zvečer smo na hišnem pragu očistili čevlje,
kot bi z njih otresali dan,
ki smo ga nosili s sabo.

Sprejela nas je v svoje naročje
nam ponudila mizo z žganci in mlekom
ter posteljo za počitek.

Oni dan sem jo pogledal,
nikogar ni, ki bi si čistil čevlje,
se veselil vonja po žgancih in počitka.

Ropot skled in žlic,
je zamrl med ometom,
ki je odpadel pod oknom.

Dobro smo si očistili čevlje,
z njih otresli vse pretekle dni
in odšli.

RDEČA PLOŠČICA ŠTEVILKA OSEMINPETDESET

Stal sem pred hišo in kot začaran gledal drdrajoči voz, ki ga je vlekel konj. Na vozu je sedel velik cigan in vihtel bič, zadaj, v senu pa se je drenjal kup žensk in otrok. Smejali so se in kazali jezike ljudem, ki so stali pred hišami. Kot začaran sem gledal rdečo ploščico, z vrvico pritrjeno na stranico voza, ki se je v ritmu konjevih korakov gugala levo in desno. Na njej je bila zapisana številka pet, spodaj pa še neka beseda, ki je nisem vedel prebrati. Prav takšno ploščico smo imeli pritrjeno na hišni vogal, le da je na naši bila številka osemindeset, je rekla mama. Naša ploščica se ni gugala v ritmu konjevih korakov, ampak je bila vedno na istem mestu, pritrjena na hišnem vogalu. Popolnoma mirno je visela tam zgoraj in največkrat je nihče ni niti opazil. Še poštar ne, ker je tako na pamet vedel kje smo doma. Redki obiskovalci pa so vprašali sosede. Rdečih ploščic verjetno ni gledal nihče. Cigan je počil z bičem, ploščica se je hitreje zagugala in skupaj z vozom in kupom otrok, ki so kazali jezike, izginila za vogalom.

Včasih stopim pred hišo, pod rdečo ploščico s številko osemindeset, se ozrem okrog in pokažem jezik.

KJE SE KONČA SVET?

Po kosilu oče položi roke na od hrane popacano mizo. Med tednom jemo iz sklede, pa naj bo juha, solata, zabeljen krompir, zelje. Manjši otroci dobijo krožnike, takšne pločevinaste, da se ne zlomijo, če padejo na tla. Naši so verjetno že velikokrat padli, ker so precej potolčeni. Ampak to nikogar ne moti. »Med tednom so dobri,« rečejo starejši, ki tako redko kakšen predmet zavržejo. Dedek pa sploh, on vse hrani in potem porabi za popolnoma nove pripomočke in orodja, ki jih izdeluje v majhni delavnici. Tudi pri vseh sosedih med tednom jedo iz sklede. Ob nedeljah pa uporabljamo krožnike. Takšne prave, iz porcelana. Otroci pri mizi sedimo skoraj negibno, da ne bi karkoli padlo na tla. To je najstrašnejše, kar se ti lahko zgodi pri nedeljskem kosilu. Da ti na tla pade pribor, krožnik ali pa kos kruha. Teta je sestrično skoraj celo leto, vsako

nedeljo znova opozarjala, da naj pazi, ker je zlomila krožnik. Če pa ti po nesreči pade na tla kruh, ga moraš obvezno poljubiti. Komentar starejših pa je, da iz tebe že ne bo dober delavec, saj še kruh izgubiš iz rok, kaj bo šele z rodom, običajno vzdihujejo in zmajejo z glavo.

Med tednom oče roki prekriža, skloni glavo in v trenutku zadremlje. Muhe s velikimi kovinskimi očesi se pasejo po packah hrane na mizi, ki se počasi sušijo, on z glavo sklonjeno na prekrižane roke spi, mama pa pospravlja skledo in pribor. Sedim ob njem, zvonim z nogami in čakam, da se zbudi. Rad bi ga vprašal, kje se konča svet in začnejo nebesa.

VRABEC

Trije fantiči na cesti. Po takšnih cestah danes skoraj več ne hodimo; še bolje: se ne vozimo. Le redko, nekje bogu za hrbtom, še najdemo cesto posuto s gramozom. Polno lepih, primerno okroglih kamnov in kamenčkov, primernih za lučanje. In prav na takšni cesti stojijo trije fantiči in skoraj objestno mečejo kamenje v suho vejo stare jablane, ki raste ob cesti. Star je že in veliko je že doživela, pa bo še te tri paglavce, ki so njeno suho vejo izbrali za tarčo in se, vsi nasmejani, zabavali z metanjem kamenja. Na vejo sede vrabec. Droben ptiček, siva kepica. Povsod jih je polno. Verjetno se je že velikokrat zapodil za izgubljeno drobtinico, skakljal je okrog, ščebetel in se v ptičjem jeziku prepiral s tovariši v jati. Nič posebnega, pač navaden vrabec. Nikoli ne bo letel visoko in pel kot kakšen slavec ali žvižgal kot kakšen kos, niti žvrgolel ne bo kot kakšen lišček ali celo prepletal melodij kot kanarček v kletki. Kdo bi kupoval kletko za navadnega vrabca!

Eden od fantičev dolgo izbira kamen, meri in vrže. Siva kepica pade s suhe jablanove veje, raztegne peruti in omahne med travo. Zadel si ga, kričita prijatelja in ga trepljata po ramenih, zadel si ga! Ponosni se odpravijo pod staro jablano iskat plen, vrabca, ki s kapljico krvi na kljunu negibno leži v travi.

Ni bil slavec, ni bil kos ali lišček, kaj šele kanarček. Čisto navaden vrabec je bil, spomin nanj pa je še vedno živ.

VRTIČKAR

»Stopite bliže,« mi je skoraj ukazal, »ampak pazite, ograja je prebarvana, da se ne boste dotaknili,« me je opozoril.

»Nisem vesel, če se kdo dotika moje ograje, še posebej ne, ko jo po barvam. Vsako leto jo moram pobarvati, veste.«

»Ne vem, kako postane tako umazana,« se je razgovoril.

»Sicer pa jo nameravam zamenjati, odločil sem se in posadil bom ciprese. Takšne, visoke, vsaj dva metra,« pokaže z roko nad glavo.

Približa se ograji, ko pazljivo pristopim, da se ne bi naslonil nanjo, in reče: »Vam bom povedal, vi ste zaupanja vredni. Že nekaj dni vas opazujem, ste redki, ki pozdravite, vi pozdravite, vi vedno pozdravite. Pa šele tri tedne stanujete v naši ulici. Danes ljudje sploh več ne pozdravljajo. Pa saj tako nimam časa odzdravljati, bi me motilo pri delu. Preveč imam dela.« Za trenutek utihne, verjetno čaka, da mu bom pritrnil in nadaljuje: »Veste, koliko časa porabim, da posadim v vrste solato, pa čebulo, krompir in vse ostalo? In košnja trave, ta mi šele vzame časa! Vsak teden jo kosim, včasih celo dvakrat.«

Približa se ograji: »Ne pa kot sosed, on kosi na štirinajst dni, pogledjte no njegovo zelenico!« Pogledam k sosednji hiši. Na pokošeni trati je cvetelo ogromno marjetic, tu in tam pa se je vmes prikradel kakšen regratov cvet. Ob robu trate se je bohotala velika greda, polna cvetočih narcis. »Meni je všeč,« sem bolj zamrmral, kot rekel. Skoraj srepro me je pogledal, požrl slino in čez nekaj trenutkov vprašal: »To vam je všeč? Ta neurenost! Vidite cvetove? Vidite regrat? Regrat je plevel. Razumete? Plevel! Ne spada na trato, zato ga je potrebno uničevati. Izrezati! Iztrebiti! No, saj ne rečem, za solato je dober,« je za trenutek popustil, »vendar na trato ne spada,« je pribil. »Samo pogledjte malo po zelenicah, nikjer trata ni tako čista in lepo pokošena kot moja. Nobenega plevela, nič regrata in druge navlake,« je v hipu pozabil na sosedovo cvetočo trato.

Vdal sem se in prikimal. Očitno je to razumel kot soglašanje, da lahko nadaljuje: »Zelje mi nagaja. Močno ga gnojim, da zrastejo velike glave. Potem pa se koceni nagnejo in ni več v ravni vrsti. To me jezi. Solata je lepo v ravnih vrstah, čebula tudi,« se je s pogledom zadovoljno spreha-

jal po vrtu in dodal: »Na vrtu mora biti vse v ravnih vrstah.«

»Ja, ciprese bom posadil,« nadaljuje samogovor, »potem smrkavci ne bodo videli češenj. Veste,« pokaže na drevo ob robu vrta, »to je edina češnja v ulici, edina in vsako leto obrodi. Nanjo sem zelo ponosen. Redno jo gnojim in obrezujem. Pred leti, ko je bila pozna slana, sem jo pokril, da ne bi pomrznila. Pa pridejo mulci, splezajo čez ograjo, kradejo češnje in razmetavajo listje po trati. Barabe!«

»Imate radi češnje?« vprašam.

»Kje pa, češenj sploh ne jem in žena tudi ne. Imam pa edino češnjo v ulici. V tem delu mesta jih ni veliko. Zato pa jih barabe kradejo,« še reče.

»Kaj pa naredite z njimi?« sem bil nehote radoveden.

»Vsak dan jih pobiram. Odpadle, prezrele češnje bi posvinjale trato. Ne bi izgledalo lepo. Poberem jih in dam na kompost,« se obrne v kot vrta, kjer sem opazil zeleno pobarvan zabojo.

»Vse zmečem noter, travo, zelenjavo, hrano, ki ostane. Iz kompostnika se nič ne vidi, vse je čisto.« Pogleda proti sosednji hiši in nadaljuje: »On pa nima kompostnika. Kar v kot mečejo travo in potem se vidi z ulice. Ne prenesem, če zadeve niso urejene. Saj me nič ne briga, vendar je tako kot v državi. Vsi so isti. Meni je vseeno, kako ima sosed na vrtu. Ko bom posadil ciprese, mi bo še bolj vseeno, kaj je za njimi.« V kotu sosedovega vrta, za gredico z narcisami, sem res opazil manjši kupček ovele trave.

»Aha,« prikimam in vljudno rečem: »Se mi malo mudi!«

»In zdaj prihajajo še oni,« me je preslišal, pomenljivo pogledal navzdol in navzgor po ulici, »kradli bodo kot srake, kaj kradli, še pobijali bodo. To so lenuhi, nič ne delajo. Jaz vem, so mi povedali ljudje, ki vedo.« Nisem razumel, kaj hoče povedati, o kom govori, zato sem tudi sam pogledal po prazni ulici. Očitno je zaznal, da ga ne razumem. Še bolj se je približal ograji in postalo je nevarno, da se bo sam naslonil nanjo. Ob misli, da bi se to lahko zgodilo, sem se nasmehnil.

»A vam je to smešno?« me je prodorno pogledal, »vi sploh veste, kaj to pomeni?« Spet je pogledal po ulici, kot da išče vsiljivca, ki prisluškuje.

»Se zavedate, kaj pomeni druga vera?« skoraj zašepeta tik ob ograji.

Postalo mi je jasno, da govori o beguncih, ki so te dni trumoma prihajali čez mejo.

»Prišli bodo sem, se tu naselili in to bo konec. Konec, vam pravim! Niste mi delovali kot človek, ki bi to zagovarjal,« je nadaljeval. Ne vem, kako sem se odzval. Spregovoril nisem niti besede, vendar je ugotovil, da se z njegovim mnenjem ne strinjam.

»O, poznam takšne. Ne morem verjeti, da tudi vi spadate mednje. Niste mi tako delovali, saj pozdravite in ste videti prijazni. Očitno sem se motil,« se je odmaknil od ograje in stopil korak nazaj.

Skoraj zmedeno sem prikimal, se momljajoče še enkrat opravičil, da res nimam več časa, ga pozdravil in skoraj zbežal naprej po pločniku. Tik preden sem zavil, sem pogledal nazaj. Še vedno je stal ob ograji in verjetno čakal naslednjo žrtev.

Milan Novak

BITI NAGRAJEN

Prebirati poezijo ali
listati med nepomembnostmi v časopisu
opazovati jutro
kako se preteguje čez trg
prisluškovati šumu posameznih glasov
v spletu ponudbe zvokov
okušati ohlajeno kavo
po požirkih
iz svežih sanj zajemati zamisli
igrivo jih sestavljati v načrte
pospremiti goloba
s pogledom čez strešnike
Biti pomirjen s svojimi željami
biti nagrajen
da morem vse to deliti s teboj
in se zavedati da
nič ni pomembneje od naju
da je vsa lepota tuja
če nisva sama njen del
Dotakniti se roke
zagledati se ti v oči
brez besed povedati vse

PESMI SO NOVA SEMENA

Zmeda nered
preveč jih je
dogodki se vrstijo v zaporedja
pogosto se preskakujejo
ugašajo ne udejanjeni
spreminjajo podobe nenadzorovano
Preveč jih je
vse doživeti na vse se odzvati
o vseh imeti mnenje
po spominu jih razvrstiti glede na
pomembnost všečnost koristnost
Biti videc med slepimi
biti skladatelj med gluхими
biti kos hrupu in hitrosti
biti gospodar čutenja
Ker če nisi odmreš
Tisti ki ti hočejo pomagati te potaplajo
zalivajo žejne bilke med kamenjem
Ne zavedajo se da si sam na čolnu
in je treba najprej zamenjati kamenje s prstjo
Zemlja pomeni razumevanje
pomeni priložnost slogo
Zemlja je življenje
iz nje klijejo besede
v zemlji se rojevajo pesmi
Pesmi so nova semena
in morajo nazaj v zemljo v pozabo
v novo klitje
Pesniki pa
pesniki so ptičja strašila
odganjajo zmedo nered zaporedja dogodkov
ki kradejo zrna
Pesniki so stražarji besed

in so odeti v odvrženost
napolnjeno z neko lansko zavrženo slamo
stojijo na mestu zapiknjeni v jarek
v precep življenja
dogodkom v posmeh

Sebičnosti ni mar za jutrišnje pesmi
sebični so dogodki
in so jate vreščočih kljunov
ki požirajo goltajo povezanosti in pomene
Osiromašene besede razmetane
legajo ob pesnikove noge

Zmoremo dovolj plemenitosti?
Ptičjim strašilom vdihnimo svežost
Podarimo jim prste
da bodo besede znala pobrati
in jih povezati v oblike čudenja
vzhičenosti in presunjenosti
Podarimo jim stopala
naj začutijo mehko zemlje
naj zaplešejo naj zašumijo skozi bilke
drzno kot svež pomladni veter
Zmoremo pesnikom vrniti zavedanje
da so prav oni tisti
ki smejo zmedo in nered ustaviti
povrniti ju v sožitje
v prvotno obliko radosti

SCEFRANE NITI MEGLE

Kot bi izsevala žalost
nekakšna otožnost
iz teh oblakov
zaostalih za obdobjem dežja
Iz teh zadnjih se siplje
ves preostali naboj
nejevolje potrnosti obupa
Sonce jim zažiga hrbte
oblakom
kriví tolsto zaobljenost v
scefrane niti megle
Otožnost nima več kje bivati
siplje se po tleh zatorej
preplavlja nasipe
vdira v hiše
iz jaškov kanalizacije bruha
piska skozi reže požiralnikov
drvi utopiti
kar je še možno doseči
Zadnji krči so najmočnejši
tako je morda tudi s potrnostjo
šele od dna se je mogoče odriniti
Zato bi ta žalost morala
postati vesela
in obup navdihnjen
Kar je ugasnilo bo znova gorelo
kar se je ločilo bo združeno
Jeza je naplavila vse potlačeno
skrito in zamolčano
vrženo bo v novi ogenj
Zato
ko se razblinijo ti zadnji oblaki
naberem marjetic in
ogrejem prezeble dlani

VČASIH KAR ZMAGAŠ

Včasih zмагаš kar tako
brez truda
ne da bi to hotel
ko se niti ne zavedaš da tekmuješ
Zgodi se da plešeš svoje korake in
sredi užitka te ustavi neznani opazovalec
ti iskreno čestita
in občudujoče zre vate
Včasih kar zмагаš
brez boja s pomisleki in strahovi
brez zagrizenega boja
brez srditosti
neuspeh ni pojem ki bi ga
sploh zaznal kot možen zaključek
Tudi in prav zato zмагаš
Tisto drugo v tebi je dvom
je voda ki te odžejja in umije
a tudi utopi če je ne znaš usmerjati
Človeštvo je dvom
in je tavanje pomislek in strah
človeštvo je samo sebi dvom
povodenj ki bo samo sebe utopila
če zelo kmalu ne bo koga
z voljo in občutkom za ples

ROKE SO PONOČI BREZ OPRIMKOV

Roke si podajajo dolgčas
odkrivajo radovednost
kot bi bile med ovitke zaklonjene
listajo se
same sebe pišejo v stare bukve
Roke so najpomembnejši del možganov
brez njih so hiše le opisi
postopkov za zlaganje opek
Roke so najspretnjše čez dan
ko so prsti budni
takrat so stiski najčvrstejši
potegi najsilnejši
Zvečer prsti postanejo umetnine
gibi sežejo v domišljijo
oblikujejo nepojasnjeno v privid
Večeri so pravi čas za vprašanja
kajti roke so ponoči brez oprimkov
brez pogledov
Ponoči so prsti zasanjani
zavedeni z dotiki svile
koža postane čipkasta in
drsenje nepredvidljivo
Roke tedaj lahko zaidejo
se znajdejo sredi zamahov
rezil in rdeče lepljivosti
Roke so ogorčene
a temni klobuki in zavihani ovratniki
so v vse smeri koder bežijo
Roke ponoči pogosto omahnejo
se zarijejo v blato ali sneg
zajamejo vodo
takrat obmirujejo
in želje za jutrom postajajo

nedosegljiva utripajoča
tiha zvezdna svetloba
Prsti pa
ki se zjutraj premaknejo
postanejo misleci
stikajo se v vse mogoče oblike znanja
ustvarjajo
spreminjajo vse
spreminjajo začetke pesmi
in tako spreminjajo vse
Dotiki
zapisani med brazdami na koži
so navdih
Čipke in svila
se vanje vtreta najglobje

Cvetka Pestiček

JALOVA OBLJUBA

Trgala sem venčne liste ivanjščice in ponavljala: »Bom, ne bom, bom, ne bom!« Podvizaj se in ne sanjari več, sem rekla sama sebi. Če bom pridna, je rekla teta Ima, bom dobila nekaj lepega.

»Jupi, jupi, nagrado!« sem skakala od veselja, potem pa, kot bi me nosil veter, zdrvela po hribu k teti Imi. Že od daleč sem vpila na ves glas: »Teta Ima, me slišiš, prišla sem.« Prestrašena je stopila iz kleti z motikama v rokah in rekla:

»Ljubo otrok, kaj pa si tako glasno, da bi še mrtve zbudilo?«

»Ná motiko!« je rekla, pogledala v nebo in mi jo potisnila v roko. »Pohitiva, da bova gotovi še pred dežjem, poglej, tam že jezdijo oblaki. Če ima Boč kapo, bo lilo kot iz škafa, drži kot pribito,« je dodala.

»Hitreje stopi!« me je priganjala, ko sva krenili. Pot se je vlekla kot črevo, ni in ni je bilo konca. Iz zaoblakov se je pokazalo sonce in se počasi začelo vzpenjati višje in višje, ko sva jo še vedno mahali po makadamski cesti. Mislila sem si: »Tebi je lahko, ko imaš tako dolge noge, en tvoj korak je za več mojih.«

»Poglej tisto koruzo tam,« je pokazala na polje. Pričakovala sem pravo koruzo, visoko, tako, da se lahko skriješ v njej, ne pa tako, kot je bila ta, sem si mislila, moja mama bi rekla: »Tako kilavo.« Najbrž ni dobila dovolj hrane, ta mi zagotovo ne seže niti do kolen.

»O ljubi bog, pa ja ne misliš, da bova to koruzo okopali, kot bi ustrelil s fračo?«

Že sedaj sem vsa mokra od potu, potem bom lahko v potu plavala.

»Ti stopi v to vrsto, jaz pa ostanem v tej!« je rekla in začela zamahovati z motiko tako hitro, da je nisem mogla dohajati, tako kot prej ne pri hoji. Nekaj časa je molčala, potem pa se je vzravnila, pogledala okoli, si v moder predpasnik obrisala pot s čela, potem pa pogled zapičila vame in skoraj zapela:

»Nič ne bo z nagrado, če bo šlo tako po polžje,« spet nekajkrat zamahnila in se naslonila na motiko in počakala. Verjetno ne zato, da bi jo

dohitela, pač pa zato, da bi se bila oddahnila, sople je kot kakšna stara lokomotiva.

»Pazi, da ne posekaš vse koruze!«

Ni mogla iz svoje kože, spet se je dušila, da se ji je videlo v grlo. Začela sem zamahovati, kot bi mi kdo kuril pod petami, posekala sem par koruz in jih hitro skrila v travo. Nič ji ni ušlo in spet je začela s tisto lajno o nagradi: »Nič ne bo z nagrado, prav nič!« Bila sem užaljena, saj pri okopavanju koruze nisem imela take kilometrine kot ona, ki je že tako dolgo na svetu. »Le otrok sem, drugi otroci ne vihtijo motike, igrajo se s punčkami,« sem premlevala. Nisem ji jezikala nazaj, čeprav me je imelo, da bi bila posekala še kakšno koruzo.

Skoraj sem jo že dohitela, ko je spet rekla: »No, nisem tako mislila, malo si spočij.« Naslonila sem se na motiko, a nisem dolgo počivala, ko sem spet zamahnila z njo. Šlo bi mi hitreje, če ne bi bilo treba paziti na koruzo. Zapihal je veter, skrilo se je sonce, zašelestele so koruzice, od daleč se je slišalo grmenje.

»Poglej, nevihta se bliža, pohitiva!« je rekla, in si spet brisala potno čelo. Strah me je bilo nevihte, še posebej od takrat, ko je doma udarilo v električno napeljavo. Tako se je zaiskrilo, ko bi bila v vrtincu zvezd, pa še sama sem bila v hiši ...

»Oh, ta koruza, ni ji konca!« sem glasno vzdihnila, pa spet in spet zamahnila z motiko. Dohitela sem jo, ona pa se je dobrikala: »Ti pa si tako pridna, take moraš iskati z lučjo, pa jih ne najdeš.« Godilo mi je ob teh besedah, malo je manjkalo, da nisem začela prestiti. Napela sem vse moči, da bi pokazala, da sem res tako pridna, kot pravi. Le kakšno presenečenje mi pripravlja, gotovo mi bo kupila obleko, prav takšno, kot sva jo zadnjič videli v izložbi, ko mi je pripovedovala: »Vidiš, take nosijo pridne punčke.«

»Greva,« reče na lepem, »dovolj bo za danes. Križ bi bil, če bi bili mokri, še prehladili bi se, pot je dolga,« je dodala in zamahnila z roko, kot bi hotela še reči:

»Piši me v uho!«

Kdo le bi jo razumel, meni je bilo še ljubše tako, se bom vsaj še lahko igrala žandarje in ravbarje s sosedovimi otroki. Dolgo sva molčali. Nisem vedela, kaj bi se pogovarjala z njo, nisem je mogla vprašati po po-

čutju kot po navadi, ko sem prišla k njej. Lahko bi jo vprašala za darilo, a nisem hotela, rekla bi mi, da sem neučakana. Potem pa je le spregovorila:

»Jutri bodi bolj zgodnja. Če ne bo dežja, boš smela prej na češnjo, preden odideva v koruzo. Lepo se že barvajo. Bolje, da se jih naješ ti, kot da bi vse pozobali škorci.« Spet nisva zinili nobene, zato je bila pot tako dolgočasna in dolga.

Bilo je pozno, ko sem prišla domov. Umazana sem se spravila v posteljo; še sreča, da mame ni bilo doma, gotovo bi me spodila k umivalniku. Skozi okno me je gledala poletna luna, jaz pa sem spet sanjari o nagradi, tako blizu je že bila, le malo še moram potrpeti, pa bo pricurljala. Videla sem se v novi obleki, vsi so mi jo zavidali. V njej sem se vrtela kot kakšna balerina, dvigovalo mi jo je do glave. Pa čeveljci, take smo nosili samo ob največjih praznikih. Prijateljice so se čudile: novi čeveljci, pa saj ni nobenega praznika, da bi imela nove čeveljce.

Noč je bila kratka. Ko me je zjutraj poklicala mama, je rekla:

»To pa moram zapisati v dimnik s črno kredo, tako zgodnja si.«

»Mora biti res pomembno. Greš k teti?« je vprašala in se pritajeno nasmehnila, jaz pa sem začela poskakovati in plesati ter ponavljati: »Nagrada, nagrada!«

»Tako je in nič drugače, pomagati ji moram,« sem rekla, ko sem se umirila, »saj sta mi z očetom rekla, da moram pomagati teti, reva nima nobene pomoči.« O češnji pa sem bila tiho kot grob, preveč bi jo skrbelo. Vedno mi je govorila:

»Ne smeš na češnjo, ima mehke veje, polomiš se lahko!« Še dobro, da me mama ni videla, kako sem plezala po drevesih, se za noge obesila za vejo in z glavo bingljala navzdol, saj bi jo še kap zadela. Sem pač hotela biti akrobatka tako kot moja mama, ki je vedno sanjala, da bi bila cirkusantka. Pravijo, da jabolko ne pade daleč od drevesa, to sem slišala, moja mama je večkrat povedala. Mislila sem si: »Ona je lahko plezala po drevju, jaz pa ne bi smela, kje je tukaj pravica?«

Vso pot sem tekla, nisem hotela, da bi mi teta očitala, kod hodim, delo je pač delo. Teta je prišla ravno iz hleva, ko sem že stala pod drevesom in stegovala roke do spodnjih vej: »Kam pa lezeš?« se je jezno oglasila, »zjutraj so veje rosne, lahko ti spodrsne. Kaj misliš, da te bom imela na vesti? Počakaj, da se vrneva iz koruze!«

»Kaj mi pa obljubljaš, že včeraj si vedela, da je na drevesih zjutraj rosa,« sem si mislila. Ne moti me, bodo pa imeli škorci zajtrk namesto mene in bom s praznim želodcem v koruzi.

»Zjutraj ni bilo časa za zajtrk, tako se mi je mudilo, ko si rekla, da moram biti bolj zgodnja,« sem ji le zabrusila in si mislila, da so ti odrasli včasih prav čudni.

Stopila je po motiki v klet, mi eno podala in zaklicala: »Katera bo prva?«

Začela je teči, prav smešno je bilo videti starejšo žensko teči z motiko, prehitela sem jo, menda ni mislila, da bo prva. Sopla je in kašljala, jaz pa sem še kar tekla.

»Pa ne tako hitro!« je klicala za menoj. Teti nikoli ni nič prav, enkrat sem prehitra, drugič prepočasna. Pa saj je sama hotela tekmovati, morala bi bila vedeti, da sem hitrejša. Ko se še vedno nisem ustavila, je ponovila svojo obljubo:

»Če boš pridna, te čaka veliko presenečenje.«

»Teta, povej mi, kaj mi pripravljaš,« sem ji zaklicala in se ustavila.

»Če ti povem, ne bo več presenečenje.«

Najprej mi je obljubila čevljevce, včeraj mi je obljubila obleko, le kaj ima v mislih danes, morda kolo. Ne, ne, kolesa že ne bi kupila, kako bi bila smešna, če bi porivala kolo. Ne verjamem, da se je kdaj vozila z njim. Bila je starejša od mojega očeta, pa že moj oče ni bil več mladenič. Učili so me, da moram starejšim vedno pomagati. Če pa gre za darilo, je to nagrada za pridnost, darila so delili le za praznike, drugače pa si si ga moral zaslužiti s pridnostjo. Včasih smo otroci kar tekmovali, kdo bo bolj priden. Moj brat, ki je bil tako majhen in slaboten, se je vsako jutro že zarana odpravil k njej, da je nametal krmo v jasli. Teta mu je obljubila hiško, tisto malo, v kateri so živeli najemniki, vsem je povedal, da bo dobil hiško, čisto ta pravo, ne kartonasto. Tudi za birmo mu je pripravila pravo gostijo za nagrado. Vsi so jedli, le jaz nisem poskusila hrane. Teti ni ušlo, vse je opazila, vprašala me je: »Zakaj pa ti štrajkaš?« Molčala sem.

»Ti je muca snedla jezik?« se je spet oglasila. Le kako bi ji lahko bila rekla, da tisto v kuhinji, kar je vtaknila v usta, ni bil lipov cvet. Moja mama je dobro videla ščurka, ko je teta iz pletenke vlila vino za vinsko

omako. Mama je na glas rekla: »Počasi, glejte ščurka!« ona pa ga je hitro prijela, vtaknila v usta in rekla: »Ne, ni ščurek, le lipov cvet je.« Če je teta bratu pripravila tako pojedino in mu obljubila hiško, bo meni pripravila še večje presenečenje, saj pravi, kako zelo sem pridna. Ko sva bili že blizu njive, sem začela teči, da bi bila prva.

Na njivi me ni preveč priganjala, ni zamahovala z motiko tako hitro kot prejšnji dan, vsake toliko časa se je naslonila na nanjo in vzdihnila, le hvalila me je, kako sem pridna, da pod soncem ni tako pridnega otroka. Ko sva končali, se je ozrla po koruzi in rekla: »Veliko delo sva opravili, brez tvoje pomoči mi to še ne bi uspelo,« Prijela me je za rame in rekla: »Res si pridna!« Molčala sem, ona pa ni odnehala: »Jutri pridi zgodaj,« je rekla, »in nekaj z dolgimi rokavi si obleci, s kravami greva v seno. Če boš pridna, boš dobila nekaj lepega, tudi na morje te bom peljala.«

Preveč sem bila utrujena, da bi se mogla prav veseliti. Videla sem le še posteljo, saj sem imela od tete do doma še pravi zalogaj poti.

Skoraj celo noč nisem zatisnila oči. Sanjala sem o obleki, čevljicah, o morju. Videla sem se, kako se postavljam pred otroki in se šopirim. Kaj novega ne dobijo samo drugi, tudi jaz bom imela lepo novo obleko, čevljevce, pa še na morje bom šla z njo. Moji bratje so že bili na morju s kolonijo, le jaz še nisem videla morja. Navsezgodaj so se oglašali petelini, še dobro, ti so bili bolj zanesljivi kot budilka, ki bi lahko zastala.

Ko sem se prikazala na vse zgodaj, mi je teta rekla: »Otrok, nimaš nobenih dolgih hlač, da si prišla v tako kratkem krilu?«

»Saj si mi rekla, naj oblečem dolge rokave, si pozabila?«

Vpregla je krave v voz, jaz sem sedla nanj, ona pa je z bičem v roki hodila ob vozu in vsake toliko časa zamahnila z njim ter se oglasila: »Štija, halt, halt!«

Zvončkljanje kravjih zvončkov se je zlivalo v jutranjo spokojnost. O, kako sem se motila, ko sem mislila, da greva na bližnji travnik, pot pa naju je peljala tja daleč pod Pohorje.

Na travniku so v ravnih vrstah ležale pokošene trave. Pričakovala sem, da bom zagledala tam celo vojsko ljudi, pripravljenih za sušenje, a čakal je le prileten možic. Najprej smo raztrosili, potem smo obračali in spet obračali, nazadnje spravljali skupaj in nalagali na voz, ko je sonce že zahajalo. Za nalaganje sta prišla še en možki in ženska. Jezik se mi je

lepil na ustnice, tako sem bila žejna in kako šele sem bila lačna, komaj sem čakala, da bom spet doma. Spravila sem se na voz, kar izgubila sem se v senu in sanjala pri belem dnevu. Odjadrjala sem na morje, plavala sem daleč od obale, teta pa se je prijemala za glavo, ker sem bila tako daleč, da me je še komaj videla. Skakala sem, nabirala školjke. Zvečer pa sva se s teto prijeli za roke in se sprehajali ob obali, opazovali utripajoče lučke od daleč in uživali v omamnem vonju morja. Iz sanj me je zbudil tetin glas: »Si zaspala, pridi, prispeli smo!«

Doma še vrat nisem dobro odprla, ko sem že klicala mami: »Ti ne veš, ti ne veš!« sem ponavljala!

»Česa ne vem?« je rekla mama. »Povej že!«

»Ne veš, da me teta pelje na morje, tisto pravo morje, ne tisto ob poti v Maribor, v Piran me pelje.«

Mama pa je samo zmigala z rameni. Upadlo mi je veselje, ko se mama ni veselila z menoj. Spet dolgo v noč nisem zatisnila oči. Morje, to je bilo tako vznemirljivo, še nikoli nisem bila na morju, drugi otroci so se važili z morjem, jaz pa sem pogovor vedno speljala drugam, da se niso mogli več šopiriti z njim, pa tudi, da se iz mene niso norčevali: »Kaj boš ti, ko še nisi videla morja?« Komaj sem čakala jutra, da bom na ves glas zavpila: »Morje!«

Že na vse zgodaj sem stekla domov k Timari, še toplo sem ji odnesla na nos, da bom šla na morje, tudi novo obleko in čevlje bom dobila. Poplesavala sem kot list v vetru in se veselila, Timara pa z menoj. Tako se lahko veselijo s teboj le iskreni prijatelji. Bili sva nerazdružljivi, podili sva se po travnikih, plezali po drevesih, nisva se samo smejala, kdaj pa kdaj sva bili tudi kisli, sploh če sva videli ptička s polomljenimi krili, ali pa mačka ali psa brez oči ali s polomljenimi tačkami. Na morju je že bila, pa se ni nikoli šopirila s tem, njena sestra Izara pa se je rada pobahala, tako kot drugi otroci. Kogar koli sem tisti dan srečala, vsakomur sem naznanila, da me teta pelje na morje, skoraj vpila sem.

Teta mi je rekla: »Bodi pridna, tako kot znaš biti samo ti, in čas, ko bova odraščali na morje, bo prišel prej, kot ga boš pričakovala.«

Štela sem ure in nestrpno čakala, kdaj bo prišla pome. Nekega dne, ko je bila že tema in so se pričele na nebu prižigati svetilke noči, je potrkalo na vrata.

»Mama,« sem zavpila, »teta prihaja! Vidiš, res bom šla na morje.«

»Le kdo bi bil ob tako pozni uri?« je rekla mama, stopila k vratom in jih odprla. Stala je kot vkopana.

»Prej bi pričakovala, da bo zadnji iz Gradca prikobacal, kot to, da vidim vaju,« je rekla mama in skočila v objem teti Ici iz Zagreba. Tako poredko je prišla. Kot da bi živela na drugem koncu sveta. Bila je očetova sestra, prišla je s svojo princesko, tako ji je pravila, bila je kot punčka iz sladkorja, tako pocukrana je bila. Oblečena je bila v temnomodro krilo in svetlomodro majico s temnomodro obrobo spredaj. Prste rok je držala stegnjene od sebe, da se le ne bi česa dotaknila in se umazala.

»O, kako si zrasla, ti mamina carta,« je rekla in mi na lica stisnila en velik cmok. Nič nisem bila vesela; zmeraj kadar je prišla, so vsi govorili, da sem prav takšna kot teta Ica. Le v čem so videli podobnost? Ona je bila velika, lepih potez, postavna, jaz pa podobna preklici. Joj, spet se bodo pogovarjali samo nemško, da ne bom nič razumela, sem si mislila. Mama je v zadregi rekla:

»Škoda, da nista prej sporočili, da prideta, bi kaj pripravila.«

Teta pa je zagostolela, pa hvala bogu ne po nemško: »Oprostite, nisem načrtovala, da prideva, pa mi je Ima pisala, da naj takoj sedeva na vlak, ker pojutrišnjem odpotuje na morje in s seboj vabi mojo Damiro. V Piran bosta odpotovali sami; pravi, da je to nagrada za Damirin odličen uspeh. Najprej sem oklevala, potem pa sem si rekla: ‚Naj gre še z njo, saj midve sva letos že bili na morju.‘ Verjetno vas ne bo motilo, da bova do njenega odhoda prespali pri vas, tako se bo lahko Damira vsaj ta čas igrala s Tere. Potem pa bom še sama ostala do njene vrnitve, saj se tako malokrat vidimo.«

V grlu se mi je naredil velik cmok, srce mi je upadlo, povabila sem ramena, in prišla sestrično za roko.

Bernadette Pojbič

NE STOJ NAD GROBOM, KJER LEŽIM - MARY ELIZABETH FRYE (1932)

*Ne stoj nad grobom, kjer ležim,
ker ni me tam in ker ne spim.
Sem veter s tisočih strani,
sem lesk draguljev, ko sneži.
Sem sonce v žitu iz zlata,
ko dež jesenski šepeta.
In ko zbudi te jutra dah,
sem ptic ščebet, ki polni zrak,
ko krožijo v tišini v vis.
Sem zvezda, ki zate gori.
Ne stoj nad grobom, kjer ležim.
Ne joči. Ni me tu. Živim.*

Nej. Ne stoj nad njüvin grobun, ka jih nega tan. Udišli su, že dugu, že jaku dugu. Udleteli su v nebou, kak udletiju ptice. Kroužili su tan gori, se spreletavali in se zgledavali dol. Dol, na svoju zemlo, na rodne njive, na moutnu Müru. Udleteli su v tou nebo brez kraja, brez ublakuf, tak plavo, tak jaku plavo ... Či dobru puslühneš, buš jih čüu kak ščebetaju, veséli, srečni, udrejšeni. Kroužiju nad touf svojuf prekmurskuf zemlof, puslavlaju se ud njé, ud nas. Vido buš, kak du se naednok zdignuli visiku, šče zadnjokrat zaukrožili in udleteli deleč ta, ge se nebo zemle dutijka. Ne prosi jih, naj ustaneju. Ne jouči za njimi. Püsti jih, naj ideju. Ne prosi jih, naj te s seuf zemeju. Več su uni nej ud toga sveta, rejšeni sega letiju. Ne dejvli jin lance na perouti s svojimi skuzami. Püsti jih. Samu jih pu tüu prosi, naj te čakaju tan, na drüguj strani.

Idi navéčar ta k vodi. Idi pu prašnuj pouti med njivami, med zrelin žitun, med drevjun ker berekuf. Idi du Müre v tistun večérnun časi, gda se meglice spüščajaju nad vudou, te, gda se sunce pumali že skrijva med vejami gabruf in se kmica z njin puigravle. Idi vudijlen pu brejgi. Tan je

mlin. Dugu več ne mele žita, puzibavle se san na vodi v tišijni večéra. Samu valouvi temne vode se čujeju, gda z klukotun zadevleju ub njega. Staruga mlijnara več nega. Si su udišli. Mugouče samu gda jesénske megle spadneju nad vudou in dobru puslüšaš, jih buš čül, té glase njüvih düš, kak drüga drügu v smejhi zazavleju: »Mlijnar! Ubrni mlinski kamen! ... Udnesi fkrej tou vreču! ...« Potli, pu upravlenu deli, si sédeju na kloup pred dveri mlijna, s kupicuf v ednuj rouki, s pajanin krüjun v drüguj, prašni ud bejle mele. Smijéju se, zgučavleju ... Kak je bilou negda, pa kak je zaj. Potli se zdigne pesma, prle pu tüu, te pa čiduže bole glasna, globuku vö z grla : »Si su venci vejli, samu moj zeléni ...« Gda pa vijnu segreje krf, te vdariju tistu znanu: »Marko skače, Marko skače, pu zelénuj travi ...«

Idi du Stare Müre, k mrtvican. Sedi si na brejg, mérnü, v tišijni, puslühni. Vijdiš bobra tan med trstikuf? Vidra ga ud deleč gléda. Žaba se na lokvanji hujcka. Zagledni se v kalnu vudou. Čül buš negdašnje pesmi negdašnjih lidij, njüv smeju. » Či bi jas bijla fčélica, ka bi pu zraki lejtala ... te bi jas bougeca pijtala, zakoj mi ne daju moužeka ...« Čül buš cimbale, harmoniku. Čül buš prekmursku pesem. Čül buš njüve zatégnjene glase kak spejvleju: »Nade mi več ràsla, tràvica zeléna, ge se mi je šétala lübrica lübléna ...« Zapri učij in čüu buš jih in vido, pu sprotletnih večeraj, gda noč spadne na zemlo in su trüdni ud dela, kak si sédeju pud lugaš in jin šmarnica eli klintoun puženéta krf pu žilaj. Te pa pesma pa plés. Puza-blena trüdnouča ... Vrtiju se dumà tkane lanene janke, črni prusleki, letiju krščàki pu zraki. Bose nogé zdigavleju praj pu podstinji gda se pléše Sotič eli Šamarjanka. Srca su jin puna vesélja pa vüpanja.

Glédaj, glédaj ... Pred cimpračuf stari Janči sidij. Z enuf rukouf je na palcu naslunjen, palec drüge roke pa ma gizdavu zateknjen v žep prusleka. Tan je tüdi žepna vöra, šteru si je z Amerike prneseu v spumin. Gléda ta prek puti, deleč. Svoju Manku čaka. Vijdi ju ud deleč, tan med njivami ide, sloka, naprej prignjena. Roubec si je globuku na učij zvézala, na trüdnun ubrazi mér in skrb. Mulitvenik si tiska k sebi. K zurnijci je šla, na Hutizu. Gnjes, včera, cejlu živlenje že hodi. Janči je eden ud tistih, šteri su v svejt udišli, pa na sreču nazaj prišli. Manka pa je duma čakala.

Zagledni se v moutnu vudou. Vido buš njüve žülave roké, trüdne stase, prigjene nad tou rodnu prekmursku zemlo, štera jin tak škrtu pla-ča. Vido buš njüve zgrbane ubraze, zdelane ud sunca in zraka. Vido buš

njüvu dūšu v učaj, čütu čistouču njüvih src. Vidu buš nešterne, kak udi-
deju eden za drügin, ta deleč prejk njiv. Ideju s starin kufrun v rukaj za
boušin svejtun, za slajšin falačkun krüha. Ideju z vüpanjun, ka prijdeju
nazaj k tistin, šteri ustaneju in jih čakaju. Čüto buš veličjnu maluga pre-
kmurskuga čluveka. Stari broud več ne vozi prejk Müre. Gda štrki udle-
tiju in prijde zijma, gda snejg se zakrije, sever pa zapiha prejk njiv, idi
vö. Idi in se zagledni deleč ta, ge nega kunca. Ge sta nebou pa zemla v
enu zlita. Veter nosi njüv tužni smej pu puljanaj. Čüu buš njüvu mulitev.
Puslušaj jih. Samu jih ne zovi. Ne joči za njimi. Uni su udšli.

NE STOJ NAD GROBOM, KJER LEŽIM - MARY ELIZABETH FRYE (1932)

*Ne stoj nad grobom, kjer ležim,
ker ni me tam in ker ne spim.
Sem veter s tisočih strani,
sem lesk draguljev, ko sneži.
Sem sonce v žitu iz zlata,
ko dež jesenski šepeta.
In ko zbudi te jutra dah,
sem ptic ščebet, ki polni zrak,
ko krožijo v tišini v vis.
Sem zvezda, ki zate gori.
Ne stoj nad grobom, kjer ležim.
Ne joči. Ni me tu. Živim.*

Ne. Ne stoj nad njihovim grobom, ker jih tam ni. Odšli so, že dolgo, zelo
dolgo. Odleteli so v nebo, kakor odletijo ptice. Krožili so tam zgoraj, se
spreletavali in pogledovali navzdol. Navzdol, na svojo zemljo, na rodne
njive, na motno Muro. Odleteli so v to neskončno nebo brez oblakov,
modro, tako zelo modro ... Dobro prisluhni, slišal jih boš, kako ščebetajo,
veseli, srečni, odrešeni. Krožijo nad to svojo prekmursko zemljo, posla-
vljajo se od nje, od nas. Videl jih boš, kako se bodo naenkrat dvignili
visoko, še zadnjič zakrožili in odleteli daleč tja, kjer se nebo dotakne

zemlje. Ne prosi jih, naj ostanejo. Ne joči za njimi. Pusti jih, naj gredo. Ne
prosi jih, naj te vzamejo s sabo. Oni niso več s tega sveta, rešeni vsega -
letijo. Ne dajaj jim verig na peruti s svojimi solzami. Pusti jih. Samo jih
čisto po tiho prosi, naj te čakajo tam, na drugi strani.

Proti večeru pojdi tja k vodi. Ko lastovke rišejo še zadnje kroge po
nebu, odidi po prašni poti med njivami, med zrelim žitom, med drevesi
in vrbami žalujkami, vzdolž močvirij. Pojdi do Mure v tistem večernem
času, ko se meglice spuščajo nad vodo, takrat, ko se sonce že počasi skri-
va med vejami gabrov in se tema z njim poigrava. Pojdi vzdolž poti, po
bregu. Tam je mlin. Dolgo že ne melje več žita, pozibava se sam na vodi,
v tišini večera. Samo valovi temne vode se slišijo, ko s klockotom udarjajo
obenj. Starega mlinarja več ni. Vsi so šli. Samo morda takrat, ko jesenske
megle padejo nad vodo in dobro poslušaj, jih boš slišal, te glasove nji-
hovich duš, kako druga drugo kličejo, skozi smeh: »Dajmo, mlinar! Obrni
že ta kamen! ... Odnese proč to vrečo! ...« Kasneje, po opravljenem delu,
čisto prašni od bele moke, sedejo na klop pred vrata mlina, s kozarcem
v eni in s popečenim kruhom v drugi roki. Smejejo se, klepetajo ... Kako
je bilo nekoč in kako je zdaj. Kasneje se dvigne pesem, najprej potihoma,
nato čedalje glasneje, globoko iz grla, žalostna od vina: »Si su venci vejli,
samo moj zeleni ...« Ko pa vino ogreje kri, udarijo tisto znano: »Marko
skače, Marko skače, po zeleni travi ...«

Pojdi do Stare Mure, k mrtvicam. Sedi na breg, mirno, v tišini, pri-
sluhni. Tu pri vodi življenje drhti. Vidiš bobra tam med trstiko? Vidra
ga od daleč opazuje. Pa čaplja tudi. Od daleč se oglašja kukavica, žabe
regljajo. Ena se celo na lokvanju pozibava, tu, pri bregu. Zaglej se v kal-
no vodo. Slišal boš nekdanje pesmi nekdanjih ljudi, njihov smeh. »Či bi
jaz bila včelica, ka bi po zraki lejtala, bi bogeca pijtala, zakoj mi ne dajo
možeka ...« Slišal boš cimbele, harmoniko. Slišal boš prekmursko pesem.
Slišal boš njihove zategnjene glasove, kako pojejo: »Nade mi več rasla,
travica zelena, ge se mi je šejtala ljubica ljubljena ... « Zapri oči in videl
jih boš, ob pomladnih večerih, ko noč pade na zemljo in so utrujeni od
dela, kako sedajo pod trto in jim »šmarnica« ali »klinton« poženeta kri
po žilah. Jih vidiš? Zdaj so šli na njivo, moški s koso, ženske s srpi pod
pazduho. Želi bodo, pšenica je zrela. Pod vročim soncem se v snope veže,
s kravami, vpreženimi v voz se bo domov vozila, na gumno. S cepci se bo

tam ločilo zdravo seme od plevela. Do poznega večera. Nato pa pesem in ples. Pozabljena je utrujenost in krvavi žulji ... Vrtijo se doma tkana lanena krila, črni telovniki, klobuki letijo po zraku. Bose noge dvigujejo prah s podstenja, ko se pleše Sotiš ali Šamarjanka. Srca so polna veselja in upanja.

Glej, glej ... Pred cimpračo pa stari Krampačev Janči sedi. Z eno roko se na palico naslanja, palec druge roke pa ima gizdavo zataknjen v žep telovnika. Tam je tudi žepna ura, ki si jo je prinesel iz Amerike, za spomin. Res je, namučil se je tam, v tej Ameriki, mlad fant je bil, ko je odšel. Prihranil je toliko, da je kupil to zemljo in cimprano hišo na njej ... Dolgo je že tega. Zdaj je star. Zdaj uživa svoj trud. Gleda tja preko poti, daleč med njive. Svojo Manko čaka. Vidi jo od daleč, tam med njivami gre, sloka, naprej nagnjena. Ruto si je tesno zvezala in potegnila globoko na oči. Na utrujenem obrazu mir in skrb. K sebi stiska molitvenik. K maši zornici je šla, na Hotizo. Danes, včeraj, celo življenje že hodi. Že od takrat, ko se je k Jančiju priženila. Janči je eden izmed tistih, ki so odšli v svet in se na srečo vrnili. Manka pa je doma čakala. Osem otrok je vzgojila. Brez besed, brez zoperstavljanja, s spuščeno glavo, brez solza. Kot tiha senca. Kot list na vodi, ko po Muri plava.

Zazri se v motno vodo. Videl boš njihove žuljave roke, utrujene postave, nagnjene nad to rodno prekmursko zemljo, ki jim tako skopo plačuje. Videl boš njihove zgubane obraze, zdelane od sonca in zraka. Videl jim boš njihovo dušo v očeh, čutil boš čistočo njihovih src. Videl boš nekatere, kako odhajajo drug za drugim, tja daleč preko njiv. Gredo s starim kovčkom v rokah, za boljšim svetom, za slajšim koščkom kruha. Gredo z upanjem, da se bodo vrnili nazaj k tistim, ki ostajajo in jih čakajo. Čutil boš veličino malega prekmurskega človeka.

Ne, stari brod ne vozi več preko Mure. Ko štorcklje odletijo in pride zima, ko sneg vse zakrije, sever pa zatuli preko njiv, pojdi ven. Pojdi in se zazri tja, kjer ni konca. Kjer se nebo in zemlja zlijeta v eno. Veter nosi njihov žalostni smeh preko poljan. Slišal boš njihovo molitev. Poslušaj jih. A jih ne kliči. Ne joči za njimi. Ni jih več. Odšli so.

Majda Strnad

POTUJEM V SANJE

DIHAVA ISTE MISLI

Srečujeva se
na strmi poti,
za blede mavrico,
za zaveso tišine.
Si moj dih,
sem tvoj dih,
dihava sanje,
jih zlagava.
V vetru lovim
prosojne spomine,
pišem tvoje ime
na belo prisotnost.
Slišim šepet
tvojih ust,
slišim trepet
tvojih besed.
Spomin se oglašča,
riše znamenja
objetih misli
nad previsi noči.

DO ROBA IN ČEZ

Rada potujem
z bledimi žarki
do roba in čez,
kjer ne seže oko.
Sedem v naročje
belega oblaka.
Topel dež boža
in umiva obraz.
Čakaš me v vetru
razprtih dlani,
vidim te v cvetu,
nosi tvoj vonj.
Zaprem ga v srce.
Vedno si bliže,
vedno me spremljaš
s pogledi noči.
Čakaš, da pridem
in tiho stopim
med dolge veje
razcvetenih sanj.

KOT GOREČE POLENO

Zajamem sapo,
dih mi zastane
globoko v grlu
kot goreče poleno.
Stojiš pred menoj
in se nasmehneš.
Besede se kotalijo
po moji koži.
Nemo odplaknem
toplo čustvo.
Hahlja se mi
med besedami.
Oči tipajo
v nepremičen
in zbegan pogled.
Čas odmeva.

SI VZAMEM KOS TIŠINE

Skozi ozke prehode
beži glas v tišino.
Bela hotenja
plavajo med stenami.
Se dotaknem,
si vzamem kos tišine.
Zase, zate,
za najino pesem.
Pleševa, odletiva.
Zakopljeva se
v labirint duha.
Še globlje in globlje.
Nedosegljiv smeh
zleze v kožo,
zleze v kosti,
Naseli se vame.
Kot mreža
na vrtu večnosti
čakam zraščenoost
v tvoje jutro.

ČEZ POSUŠENE TOLMUNE

Ustavljam se
nad globokimi prepadi
in hitim po žilah
čez posušene tolmune.
Dohitevam čas
tvojega hrepenenja.
Počasi premikam veke
in vpijam tople žarke.
Razlita čustva
topijo sive kamne
in pisane barve sreče
rišejo dolgo mavrico.
Prikaže se ozka, strma
in razcvetena pot
na beli peščini
pod lokom svetlobe.

REGIJSKO SREČANJE ODRASLIH LITERATOV ZA DOLENJSKO, BELO KRAJINO, POSAVJE

Sevnica, JSKD OI Sevnica, 18. september 2018

Sodelujoče avtorice/ sodelujoči avtorji:

Anica A. Vidmar, Ivana Cvirn, Alenka Čož, Marjan Hren, Berta Logar,
Tanja Mencin, Mojca MJ Petrovčič, Stane Peček, Špela Ravnikar, Maks
Starč, Rudi Stopar, Dragomila Šeško, Anica Volf

Nominiranke/ci državnega srečanja:

Tanja Mencin, Stane Peček, Rudi Stopar, Dragomila Šeško

Strokovno spremljanje:

Barbara Korun

NIKOLI ODVEČ NAPOTITEV NA BRANJE

V Sevnico sem se pripeljala z vlakom, zgodnja jesen je že obarvala drevesa, znamenja suše so se umaknila mokri zelenini nove, nežne trave. Kot nekakšna pomlad v jeseni. Sonce je bilo toplo, a nežno. To opisujem zato, ker sem potovala pod podobnim vtisom, podobnim razpoloženjem, ki sem ga dobila po letošnjem branju besedil.

Letos sem dobila v branje dela 19 avtorjev, od tega prizor iz zgodovinske drame, komedijo, 11 proznih del ter 55 pesmi. V njih se pojavljajo teme od ganljivih spominov iz otroštva ali odraščanja do sodobnih prijateljskih ali zakonskih situacij, pesmi pa govorijo o hrepenenju, neizpolnjenih željah, žalosti ali pa si iznajdejo eksperimentalen izraz. Veliko težo v teh pripovedih in pesmih imajo življenjska doživetja, obarvana z določenim spoznanjem. Nekatere pesmi izkazujejo poskuse formalnega oblikovanja, ki pa se večinoma ne izteče v sintezo vsebine in forme.

Če bi želela ugibati o motivaciji sodelujočih za pisanje, bi rekla, da se polovica nekako skuša soočiti s celoto svojega življenja, pa naj bo to skozi spomin na določen pomemben, lep ali travmatičen življenjski dogodek ali pa skozi bivanjsko občutje, v katerem prevladuje potreba po ‚spravi‘ s svetom, s tem, kar je; veliko vlogo pa imajo tudi sanje in (neizpolnjene) želje kot sila, ki avtorje pelje skozi življenje, jim daje zagon, vitalizem in jih osmišlja.

Ko sem razmišljala, kako bi lahko tem raznorodnim glasovom (za nekatere avtorje sem po njihovi pisavi, po slogu in oblikovalski spretnosti predpostavljala, da so izdali že po več knjig) najbolj pomagala, bila kar se da koristna za vsakega izmed njih, sem se odločila, da bom delavnico zastavila nadvse preprosto – o vsakem besedilu oziroma sklopu besedil sem zapisala nekaj besed, nekaj svojih vtisov, včasih sem tudi kaj predlagala za nadaljnje delo (označila možna področja pisateljske ali pesniške rasti). Več pa sem mislila dati v skupini, v živem stiku z avtorico ali avtorjem, vsako in vsakega sem namreč namerava povprašati o njeni

oz. njegovi motivaciji za pisanje in glede njihovih pisateljskih želja. V ta pogovor pa sem namerava vključiti vso skupino (vedela sem, da nas bo okrog 15, ravno prav), zato sem od vsake avtorice izbrala po pesem ali odlomek dela, ta izbor pa razmnožila – lepo, da bo nekaj ostalo tudi po srečanju, da se bodo tudi udeleženci med sabo spoznali kot pisatelji (če se niso poznali do tedaj).

Načrt se je zelo lepo iztekel. V začetku sem bila malo pod pritiskom časa (nekako 10 do 12 minut je bilo za vsakega), a po pavzi se je izkazalo, da nam gre prav dobro in da bomo imeli še nekaj časa za sproščen pogovor. V delavnici sem zelo uživala, imela sem občutek, da znam skoraj za vsakega najti spodbudno besede in prisluhniti njihovim željam za naprej. Posebej sem poudarala, da naj si tisti, ki niso bili izbrani, tega ne ženejo k srcu, saj se je bilo tudi meni težko odločiti, včasih prevladajo naključja. Tokratnemu izboru so (poleg estetskih kriterijev) botrovale tudi različne zvrsti: odločila sem se, da bom izbrala tako, da bojo zastopane vse tri, dramska, epična in lirična.

Med proznimi deli (večinoma kratkimi zgodbami ali pripovedmi) sem izbrala **LENUHA**, ki je na natečaj poslal dve krajši pripovedi *Ker sem punca* in *Kako razložiti doma*. Obe se ukvarjata s šolskimi oziroma obšolskimi dogodivščinami (v nižji gimnaziji) v povojnih časih (morda konec štiridestih ali začetek petdesetih let), prva govori o smučarskem tekmovanju, druga o deškem tekmovanju v lulanju. Jezik je živ, osebe prepričljivo orisane, pripoved napeta in dramaturški lok zgodbe čudovito stopnjevan – najprej nam zbudi radovednost, to pa poteši čisto na koncu. Zgodbi odlikuje tudi subtilna sposobnost za psihološko karakterizacijo in velika empatija.

Na natečaj sta prispeli dve dramski deli, obe zelo zanesljivo zapisani, a različnih žanrov. Zaradi jezika in pomembnosti teme, sem se odločila za zgodovinsko dramo **ČRNEGA TULIPANA** oziroma za prvi prizor prvega dejanja, ki je bil poslan na natečaj. Zgodovinska drama (kasneje se je v pogovoru izkazalo, da gre pravzaprav za tragedijo) *Le vkup, le vkup uboga gmajna* govori o kmečkih uporih v 16. stoletju in Matiji Gubcu. Gre za prizor srečanja upornikov v vaški krčmi, iz dialogov pa je razbrati tako veliko poznavanje zgodovinskega ozadja tega upora kot tudi trud po jezikovni stilizaciji (arhaizaciji) jezika, kar dogajanje uspešno presta-

vi v preteklost. Osebe so sicer bolj shematične (tukaj sem predlagala, kako bi se jih dalo bolj karakterizirati), sicer imenitno organizirane in inteligentne, a vse enakega mnenja, kar lahko pomeni izpust priložnosti za boljše dramsko karakterizacijo likov. Avtorici sem svetovala, da naj si bolj natančno določi tipe dramskih oseb (predvsem Gubca) ter da v dialoge že od začetka vnaša vsaj sledove dramskega konflikta, na podlagi katerega bo potekal dramski zaplet. Začetek drame pa veliko obeta.

Avtoric in avtorjev, ki pišejo poezijo, je bilo največ. Med njimi sem izbrala dva zelo različna glasova. Prva je subtilna, premišljujoča poezija Rudija Stoparja (šifra **bilčice**), zračna, brez ločil (z veliko začetnico samo na začetku vsake kitice), tipografsko poudarjena (z večjimi font) pa je v vsaki pesmi le ena beseda/vrstica, ki tako izzveni kot poanta ali fokus pesmi. V metaforičnih podobah se razkriva ‚notranjost‘ lirskega subjekta, ki je v sporu ali napetem odnosu s ‚svetom‘ okoli sebe. Minimalizem oziroma natančna ubeseditvev stanja in občutij v malo besedah je velika odlika te poetike, s preprosto metaforizacijo doseže velik učinek. Kardar gre za racionalno/moralno razmišljanje, tipografsko zaznamovane besede morda učinkujejo celo preveč vsiljivo, takrat bi se dalo poudarek rešiti s kurzivo ali pa zgolj s krepkim tiskom. Moja najljubša: »Za vekami / so pokrajine / smisla / znotraj / sem tolikšen / da je pot / skozme / neskončna«.

»Misli krožijo kot ujede nad glasilkami«, pravi lirska subjektka v prvoosebni lirski zapisih **FRULE**, ki jih zaznamuje večni sedanjik, strastno predajanje drugemu (ki ga nagovarja) in vsemu okrog (svetu), dogajanje na meji med subjektom in svetom je vitalistično, burno, spreminjajoče, metaforične podobe nenavadne in žive, kompleksne in paradokсне kot bivanje samo. »Ranijo me nakapljeni darovi,« pravi in nadaljuje: »vame se vpleše brenket postanega zraka.« Poezija, ki bi jo še brala.

Takšna srečanja imajo več ciljev, kot najpomembnejšega med njimi pa bi označila tega: da si udeleženci tudi med seboj znajo dati spodbudo, da znajo dobro in spoštljivo prebirati tudi drug drugega in se od drugega tudi učiti, ob tem pa ni nikoli odveč napotitev na branje še kakšne druge knjige slovenskih in tujih avtorjev.

Barbara Korun

Tanja Mencin

LE VKUP, LE VKUP UBOGA GMAJNA

PRVO DEJANJE

PRVI PRIZOR

(Vaška krčma iz 16. stoletja. Za eno od malih miz sedita dva kmeta in igrata šah. V krčmo vstopi Matija Gubec.)

KRČMAR: Hvaljen bodi Jezus, špan!

MATIJA GUBEC: In devica Marija.

KRČMAR: Že dolgo te ni bilo sem v Bistro.

MATIJA GUBEC (*pristopi k točilnemu pultu*): Nekaj mesecev.

KRČMAR: Bokalce vina?

MATIJA GUBEC: Pa daj!

KRČMAR (*mu natoči merico vina*): Moje vino. Kolikor mi ga je še ostalo.

Vse ostalo je šlo h Gospodi v Stubico in Susedgrad. Dajatve so visoke.

MATIJA GUBEC: Koliko si moral dati?

KRČMAR: Ostal sem brez dveh svinj, ducata jajc in desetih kokoši. Vina bo kmalu zmanjkalo, a nekaj žganja je še ostalo.

MATIJA GUBEC: Precej si izgubil.

KRČMAR: Sladičev Jože se je pravkar vrnil iz Žumberka. Uporniški vojaški poveljnik Ilija Gregorić želi na svojo stran pridobiti Uskoke. Kmetje se bodo odkrito uprli.

MATIJA GUBEC: Ilija Gregorić se lahko pri tem opeče. Uskoki so napol svobodnjaki, svojemu deželnemu knezu plačujejo letno dajatev samo en goldinar, kar pomeni, da jim za nas kmete ni kaj dosti mar.

KRČMAR: Drži. Z Uskoki se spogleduje tudi plemstvo. Ampak Ilija se ne bo dal. Če je lahko pobegnil iz turškega ujetništva, ga ne bodo sedaj pretentali Uskoki.

MATIJA GUBEC: Ilija Gregorić je bil svoj čas bogat, ko mu je Franjo Tahi zaplenil vse imetje. Od takrat Gregorić grajsko gospodo iz Stubice sovraži.

KRČMAR: Hja, le kdo je ne bi ... No, zdaj pa povej, kaj te je prineslo v Bistro.

MATIJA GUBEC: Tu se sestanem z nekaj možmi. V Stubici je prenevarno.

KRČMAR: Moja krčma ti je na voljo.

MATIJA GUBEC: Zahvalen sem ti.

(V krčmo vstopi mesar Jože Slavič.)

JOŽE SLADIČ (*v veselem presenečenju*): Glej ga šmenta! Špan, Matija Gubec!

MATIJA GUBEC: Pozdravljen, Jože.

JOŽE SLADIČ: Le vkup, le vkup uboga gmajna!

MATIJA GUBEC: Za staro pravdo zdaj gre boj!

JOŽE SLADIČ: Ha, ha, ha, ha ... krčmar, dve kupici na mizo! (*Se usede za eno od prostih miz, Matija Gubec prisede.*)

MATIJA GUBEC: Slišal sem, da si se pravkar vrnil iz Žumberka.

JOŽE SLADIČ: Vrnil, vrnil, kako bi ne. Povem ti, tale Gregorić zdaj novači kmete in meščane za našo stvar. Nekaj šljivarjev je že pristopilo.

MATIJA GUBEC: Šljivarji so ubožno plemstvo. Visoka gospoda jih ne mara.

KRČMAR: Beračijo, tako kot mi.

JOŽE SLADIČ: Je stubiški graščak Tahi še v sporu s Heningovci?

MATIJA GUBEC: Še vedno. A Štefan Gregorijanec se ne da. Seveda Tahi nagaja na vse kriplje. Je pred zagrebškim škofijskim kapitljem dvignil poleti obtožnico čez uporne kmete. Plemstvo je Tahijevo zahtevo seveda podprlo. Tudi Štefan Gregorijanec je klecnil, ko gre za posesti.

JOŽE SLADIČ: Ampak Andrej Hening vsega tega ni vzdržal.

MATIJA GUBEC: Je revež umrl in zdaj zadeve peljejo naprej njegovi zetje in uboga vdova. Je celo ogrski državni sabor sklical se na cesarja in ta je ukazal, naj se ta spor konča.

JOŽE SLADIČ: Tahi zahteva surovo kazen za uporne kmete.

MATIJA GUBEC: Ja, a cesar mu te pravice ne da.

JOŽE SLADIČ: Cesar bo pravično razsodil, v to sem prepričan. Pritožb prek Tahija ima prek glave.

MATIJA GUBEC: Njegovo cesarsko veličanstvo je milostno omenilo, da smo se kmetje gospoda Frana Tahija, ki spadajo h gradu Susedgrad in kastelu Stubica, nedavno uprli, z zvijačo zavzeli kastel, vrgli iz njega otroke gospoda Tahija, grad pa nekaj mesecev oblegali. Upor je najslabši vzgled in v nasprotju z dekreti in plemiško svobodo.

JOŽE SLADIČ: Tahi sedaj zahteva maščevanje.

MATIJA GUBEC: Tahiju je treba sneti glavo! A kaj ko je zvit kakor jegulja!

JOŽE SLADIČ: In kaj o vsem tem meni škof Drašković?

MATIJA GUBEC: Presenečen je, vsekakor.

KRČMAR: Ta ti je šele tič! Za ubogo kmetsko srenjo mu ni nikoli bilo mar. Vedno se je lizal z gospodo in visokim plemstvom. Položaj na katerem sedi, mu ugaja.

JOŽE SLADIČ (*je ogorčen*): Moral bi se zanimati za rajo in vero, ne pa za cekine in položaj. Glede kmetjskih zadev bi moral vsak far molčati!

MATIJA GUBEC: Naša pravda je uperjena tudi proti takih dušnim pastirjem, katerim ni mar za sveto ime Boga. In kolikor vem, cesar temu ne nasprotuje.

JOŽE SLADIČ: Prava vera drži ljudstvo skupaj, ne pa nemarna gospoda.

KRČMAR: Tudi vera je stvar politike. Danes je pač žal tako.

JOŽE SLADIČ (*zavzdihne*): Kakšni časi! A v kmečki državi bo vse drugače. Kmeta ne bo nihče več tlačil. Sami bodo določali dajatve in se branili pred Turki.

MATIJA GUBEC: Glede kmetjskega namestništva v Zagrebu je še toliko nedorečenega. Previdni moramo biti.

KRČMAR: Raje ne preizkušajmo cesarjeve strpnosti.

MATIJA GUBEC: Dajatve na gospodstvo bi radi takšne, kot so bile nekoč. Takrat je kmet kljub temu lahko živel in trgoval.

(*V krčmo vstopita dva možakarja kmeta, PAVEL ŠTERC in IVAN SVRAČ.*)

MATIJA GUBEC (*takoj dvigne desnico*): Kar sem, kar sem trpina!

PAVEL ŠTERC: Ooo, Matija! Si že tu?!

MATIJA GUBEC: Že lep čas vaju čakam.

IVAN SVRAČ: Hvaljen bodi Jezus.

MATIJA GUBEC: In devica Marija.

(*Prišleka sedeta za Gubčevo mizo.*)

KRČMAR: Boste kaj spili?

JOŽE SLADIČ: Bokal vina na mizo, krčmar!

MATIJA GUBEC: No, kaj bo dobrega? Kakšnih novic prinašata?

PAVEL ŠTERC: Prinašam ti pozdrave iz Jurkloštra. Za naš veliki upor je vse pripravljeno. Celo neki far se nam je pridružil. Zdaj piše prošnje na cesarja o naših zahtevah.

IVAN SVRAČ: In Simon Gregorić, brat velikega Ilija Gregorića, se nam je pridružil ... Pred dnevi smo se sestali z obema. Ilija ima načrt za svoj pohod.

MATIJA GUBEC: Kakšen načrt?

IVAN SVRAČ: Ilija se je odločil, da s svojo uporniško vojsko pri Klajncu vpadne v brežiško gospostvo, dvigne kmete s seboj, potem pa pošlje en del na Krško polje. Ti bodo morali iti do Novega mesta in potem navzdol do Žumberaka, sam Ilija pa bo šel do Sevnice, Radeč, Laškega in Celja do Vranskega preko Ločice, potem pa nazaj do Rogatca in drugih kmetov v Cesargradu. Oni iz Stubice pa bodo morali ostati doma na meji, v slučaju drugih plemiških ali turških vpadov.

PAVEL ŠTERC: Vse je jasno domišljeno. Sicer pa tudi tebe čaka velika naloga. Na posvetu smo te izbrali za novega kmetjskega poveljnika. Vodil boš kmečko rajo iz Stubiške posesti ... Na Štatenbergu te Tahijevi podložniki že čakajo. Nikolaj Kopriva je med njimi. Maščevati se hoče. Tahi mu je ugrabil vso premoženje in vsa zemljišča.

MATIJA GUBEC: Jaz, poveljnik?

IVAN SVRAČ: Tako je. Zaslužen si za marsikaj. Pogumen kot lev in pravičen. Tudi pamet ti ni tuja, čeprav ne znaš ne brati in ne pisati.

MATIJA GUBEC: In Ilija? Se strinja s tem?

IVAN SVRAČ: Sam te je prvi predlagal.

PAVEL ŠTERC: Ilija je predlagal, naj se razdelimo v tri skupine. Sam bo vodil prvo in najprej bo udaril na Erdedijev dvor na Klanjcu ob Kolpi. Druga skupina je pod Susedgradom in tretjo vodiš ti, Gubec. Vse upornike, ki so na Tahijevih posestvih, zberi.

MATIJA GUBEC: Teh posestev je troje – je Stubiška posest, pa zemlja okrog Trestenika in Brdovca, in posest na Štatenbergu in Majšpergu.

PAVEL ŠTERC: Potem imaš veliko dela.

MATIJA GUBEC: In vidva z Ivanom?

PAVEK ŠTERC (*se zasmeje*): Ne skrbi za naju, vodila bova slovenske uporne skupine s krepeli in kosami. Tudi za naju je dela dovolj. Sliši se, da bodo Bizeljčani privlekli na dan dva topova. To nam lahko zelo pomaga.

IVAN SVARČ: Bizeljski grad bo padel, povem ti, Matija.

PAVEL ŠTERC: Zdaj pa složno dvignimo kupe, bratje moji!

IVAN SVARČ (*dvigne čašo*): Nazdravimo novemu kmetskemu poveljniku.

MATIJA GUBEC (*jim odzdravi*): Na naš punt!

JOŽE SLADIČ: Ko boste prišli tu skozi, vam precej zakoljem prašiča. Od mene ne boste šli ne lačni ne žejni.

IVAN SVARČ: Si svinjar?

JOŽE SLADIČ: Tako je. Svinjar sem, tako kot moj oče in ded pred mano.

PAVEL ŠTERC: Sam bom šel po Bistriški dolini navzgor. Za seboj bom potegnil kmete in tržane iz Podsrede, Kozjega, Pilštajna in Planine.

JOŽE SLADIČ: Naj ti Bog nakloni srečo!

MATIJA GUBEC: Pozornost moramo nameniti tudi cerkvi. Dosti duhovnikov in prosvete deluje plemstvu v prid.

PAVEL ŠTERC: Drži. Zagrebški škof Drašković si želi upore ustaviti. Med nas pošilja svojo izobraženo srenjo in duhovnike, da bi nas pomirili, češ, da naj se predamo, saj bo Gospoda milostna in pravična z nami. Jaz jim ne verjamem.

MATIJA GUBEC (*pokima*): In tega nam tudi ni treba verjeti. Duhovščina rada besediči o pravici in resnici, a ko je šlo zares, nam je doslej vedno obrnila hrbet. Ne bom sicer vse fajmoštre metal v en koš, ampak večina njih je vredna graje. Nič svetega ni v njih.

IVAN SVARČ: Duhovščina naj se vrne nazaj k bogu in božjemu in pusti posvetne zadeve pri miru.

PAVEL ŠTERC: Sam najprej napadem Kunšperk. Že sedaj se gospodi tresejo hlače.

MATIJA GUBEC: Plemiška vojska se bo srdito branila. In ne gre pozabiti na žumberške Uskoke. Denarci gospode jim zelo dišijo.

PAVEL ŠTERC: S tem se ukvarja Ilija Gregorić.

MATIJA GUBEC: Mu bo uspelo, da jih pridobi za našo stvar?

PAVEL ŠTERC (*skomigne z rameni*): Kdo ve. Uskoki so posebna elita. Precej svobode imajo in gospodi se ne bi radi zamerili.

MATIJA GUBEC: Jošta Thurna se je treba bati. Pretkan je in zvest plemiški gospodi.

IVAN SVARČ: Thurn je prodana rit.

MATIJA GUBEC: Med Uskoki ima močan vpliv. Naj bo Gregorić previden.

IVAN SVARČ: Ti, Gubec, greš na Tahijevo posest v Štatenberg. Ko opraviš s tamkajšnjo gospodo, pojdeš v Stubico. Bodi ves čas na oprezu. Zadnji dan v prosincu bo Ilija začel naš skupni punt.

MATIJA GUBEC (*pokima*): Pripravljen bom.

PAVEL ŠTERC (*dvigne kupico*): Na naše bratstvo!

MATIJA GUBEC, IVAN SVARČ, JOŽE SLADIČ (*mu odzdravijo*): Na naše bratstvo!

(Oba gosta, ki sta za sosednjo mizo in vse doslej molče igrala šah, vstane in odideta iz krčme, dvigneta se od mize tudi Pavel Šterc in Ivan Svarč.)

PAVEL ŠTERC: Ivan, noč je že. Pojdiva tudi midva. Dolga pot je še pred nama.

IVAN SVARČ (*pokima*): Pa pojdiva na to pot! (*Povzdigne glas.*) Koliko, krčmar?

KRČMAR (*se zdrzne*): Nič, nič, je že vse poravnano.

IVAN SVARČ: Bog naj ti povrne dobro!

PAVEL ŠTERC: Pa zbogom vsem!

MATIJA GUBEC (*vstane od mize*): Tudi jaz grem. Še obiščem mater.

JOŽE SLADIČ: Zbogom, zbogom bratje.

(Matija Gubec, Pavel Šterc in Ivan Svarč zapustijo krčmo. Luči pogasnejo do polmraku in zatamnijo krčmo.)

Stane Peček

KAKO SE JE KALILO

KER SEM PUNCA?

Smučarska reprezentanca trške nižje gimnazije je bila na železniški postaji že pol ure pred vlakom, kajti ve se, vlak ne čaka. Zadnja je prišla učiteljica Tička, ki je to pravilo jemala z druge strani: kajti ve se, vlak nikoli ne odpelje prezgodaj.

»Ste vsi?«

»Jaaa!« plane iz osmih otroških grl in ob glavicah izriše stripovske oblačke z imeni in razredi. Mraz samo skomigne in jih posrka. Prav mar mu je, kdo je kdo.

Strumni odziv ekipe stisne učiteljico v objem in ji navlaži trepalnice. Kapljica zdrsne v vrsto na zasneženi jasi pri Črmošnjicah. Nekje za hribi riga minomet. Riga v drugo smer, zato nikogar ne vznemirja. S kolegicami, partizankami, čaka na izpit iz smučanja, zadnji v programu tečaja za pomožne učiteljice. Samo še nekaj plužnih zavojev, zaustavljanje na strmini in spust v dolino. Še sedaj ne ve, kako ji je uspel tako sijajen zaključek. Lahko tebi, so akrobacijo komentirale kolegice, ko na glavo skačeš v cilj. Komaj kakšno leto je bila takrat starejša od najstarejšega v vrsti, pred katero stoji v tem mrzlem jutru. In prav tako je bila polna pričakovanj. In prav tako je bila večkrat lačna kot sita. Kdo ve, kaj je ta njena športna vrsta zajtrkovala? Če sploh je? Ali kure v tem času nesejo? S takimi vprašanji se je odpravila iz mrzle podnajemniške sobice. Verjetno zato ni mogla kar tako mimo pekarne. Kupila je devet žemljic. Pek je zaračunal eno, ko je povedala, komu so namenjene.

Pogled se ji obesi na krilu.

»Cvetka, kaj te ne bo zeblo?«

Seveda bo! Lojzko in Branko tudi. Ko zajameš sneg pod krilo, ga ne iztepeš. Stopi se na koži. Elastika v robovih hlačnic na spodnjicah ne zaustavi mokrote, od tam leze navzgor. Edino Rozi je primerno oblečena. Najbrž jo je zaradi tega sram, saj hlače niso za punce. Pred mamo gotovo ni imela izbire: ali bratove hlače ali pa ne greš na tekmovanje, pa če si

desetkrat razredna prvakinja in če je tekmovanje stokrat okrajno!

»Bom pa hitreje tekla!« se Cvetka izkobaca iz zadrege in sproži plaz smeha, ki potegne tudi peščico navadnih potnikov. Otroški smeh je tako nalezljiv! Vrisk prihajajočega vlaka razpoloženje samo podkuri.

»Previdno, da ne bo škode!« rentachi sprevodnik. Brez potrebe, kajti otroci bolj pazijo na smuči kot nase. Nekatere so nove, nekatere podedovane, vse pa narejene doma. Kupivne (kot se reče v trgovini kupljenim rečem) so le aluminijaste čeljusti z vezmi, ki držijo gozdarje.

Posedli so, zato razdeli vozovnice. Tako odraslo se bodo počutili, ko jih bodo sami ponudili sprevodniku. Preluknjane spet pobere, da ne bo kakšna nepovratno odsmučala. Razdeli tudi žemljice. Deklice jih ližejo kot sladoleđ, fantje dolgo žvečijo. Naj traja. Urn ne vzdrži. Žemljico pogoltne v nekaj grizljajih. Potem gleda skozi okno. Odsev v steklu na trenutke razdraži pokrajino z obrazi sošolk. Naj že nehajo lizati!

Mravljišče na ciljni postaji, povečano še za štiri reprezentance, je obstalo, ko se je ob mogočni litoželezni vodni črpalki postavil vodja tekmovanja. Bližnji so videli, da stoji na odtočnem koritu, oblečenim z ledom. Bo naredil veselje in zdrsnil v akrobacijo? Seveda mu tega nihče ne privošči. Morda potem, po tekmovanju, ko bodo nekateri poraženci, tako je vedno, momljali tudi na njegov rovaš.

Vodja tekmovanja, tovariš Nace, ni zavlačeval. Le nekaj napotkov in mravljišče se je zvrstilo v kolono. Slabe pol urice hoje in bili so na startu okrajnega prvenstva.

»Ljudje v Federativni ljudski republiki Jugoslaviji moramo biti močni, gibčni in srčni,« je tekmovalce pred začetkom nagovoril sam okrajni predsednik. »Zato dajte vse od sebe. Najboljše čakajo lepe nagrade.«

Najprej so tekli, da so pokazali, kako so hitri in vzdržljivi. Potem so vijugali med vratci in pokazali svojo gibčnost. Nazadnje so se pogumno spustili še po strmini, za nekatere skoraj v prepad. Ko so seštelili vsa tiktakanja, so neizprosne številke pokazale, da je bila ekipa trške nižje gimnazije komaj peta. Seveda, ker se je Francu že pri teku strgala vez, ker je Pavel kot slep kozel podiral kole pri slalomu in ker se je Branka polulala in strmino preplužila kot stara teta. Kaj pomaga, če sedaj izpod njenih vek dežuje in manjka le malce ohlajenega vetrčka, da bi snežilo.

Ampak!

Ampak na tistem odru, zbitem iz smrekovih plohov, so že v naslednjem trenutku zorele češnje. Njihova Cvetka, njihova Cvetača, njihova Karfjolca jih je nabirala v cajnico. Prva je bila v teku, tretja v smuku in v slalomu, skupaj pa, saj ne more biti res! skupaj pa prva. In kakšno bogato nagrado je dobila! UNRRA paket. Neodprt. Tak kot so ga poslali iz tiste bogate Amerike. V njem so, to se natančno ve, mleko v prahu, Trumanova jajca*, roza sir, rozine, cigarete Camel in še in še. In še čokolada, taka z rozinami, kot so jo ameriški vojaki jedli na afriški fronti in so zato zmagali. Karfjolca jo bo razdelila med vse. Zagotovo jo bo.

Pravi ognjemet veselja za ekipo trške nižje gimnazije pa je izbruhnil, ko je bil na zmagovalni oder poklican njihov Urn. Malo tudi pričakovano, saj mu v domači šoli ni nihče prišel blizu. Na dilcah je bil bolj stabilen, kot marsikdo bos na travi. Sploh je bil ena A športnik. Na ta račun je večkrat slišal tudi kakšno tako, da bi bil lahko odličnjak, če bi se še sede tako potrudil. Seveda je za sede potrebno imeti poseben ‚zicleder‘, ki pa je zdrave petnajstletnike preveč naporen. Pa ne zato, ker nagovarja iz popačene nemške besede.

Dve učiteljici, ena je bila njihova Tička, sta prinesli nagrado. Zavita je bila v vojaško šotorko in prevezana z vrvicami. Tovarišici sta nagrado dvignili predsedniku okraja do prsi in začel jo je slačiti. To je počel neskončno počasi, kot bi ga jelenčki pravkar pripeljali izpod Triglava in se še ni odtajal.

Daj že!

Skupinski AH, ki ga je sprožila slečena nagrada, je s prizorišča posrkal realnost. Nekaj desetih parov oči se je prilepilo na prave kupivne smuči. Elanke, s kovinskimi robniki. Ni ga bilo med tekmovalci, ki ni skupaj s Urnom nastavlil naročja. Tovarišico učiteljico Tičko so zalila čustva. Objela je svojega zmagovalca. Otroci so zaploskali, da se je še nevoščljivost ustrašila in odsmučala.

Na vlaku je Cvetka razdelila čokolado. Zadnji košček je dobil Urn. V usta. Z rokama je objemal smuči, zato ni mogel iztegniti roke. »Kristusovo telo,« je nekdo pospremil, ko mu je Cvetka položila košček na jezik. Vsi so se zasmejali. Tudi Cvetka, čeprav sta prav takrat po njenih premraženih ličkih spolzeli dve drobni solzici in pustili sledi kot smuči v celcu. Otroci jih niso opazili, pa tudi če so jih, solze so ja tako običajne!

Le tovarišica Tička je opazila sled soli. Medtem, ko so se vsi spet prilepili na Urnove elanke, je materinsko zašepetala učenki med lase:

»Povej, Cvetka.«

»Zato, ker sem punca!« je zakisala in gledala v svojo nagrado, ki je ni držala v objemu kot njen sošolec Urn.

*jajca v prahu - po H. Trumanu, takratnemu predsedniku ZDA

KAKO RAZLOŽITI DOMA?

Tekmovanje ni bilo s seznama olimpijskih disciplin, čeprav se je odvijalo po strogo določenih pravilih in tudi prestižnega značaja mu ni bilo odrekati. Tekmovališče je bilo na koncu šolskega hodnika za vrati, na katerih je pisalo 00 za dečke. To je seveda zbujalo domišljijo, posebno še, ker so lahko tekmovali le dijaki zadnjega razreda nižje gimnazije, ne glede na to ali so bili redni ali ponavljavci. Iz tega razreda so bili tudi sodniki in gledalci. Moškega spola, seveda. Fantom iz drugih razredov je bil v času tekmovanja vstop na tekmovališče prepovedan. Tudi v nujnih primerih. Te so fantiči lahko reševali tako, da so izsilili vstop v eno od dveh kabin za vrati 00 – deklice. Deklic tovrstni vdori niso pognali v kakšno vreščanje, saj se je tekma zgodila samo vsako tretjo soboto v mesecu, tako kot kramarsko-živinski sejem, ki ga je trgu podarila še Marija Terezija. Fantovske tekme sicer niso imele tako dolgega spomina, ker jih je uvedla prva generacija malih maturantov in jih je sedanja, druga po vrsti, šele skušala utiriti v tradicijo. Toda dijaška vztrajnost je neverjetna, posebno, če se spogleduje z zabavo, kadar pa je zraven še ščepec strahu, dobi celo pridih herojstva. S tem so izpolnjeni že skoraj vsi pogoji za nadaljnji razvoj. Gotovo bodo panogo nekoč uvrstili med olimpijske.

V tekmovalni prostor je svetloba vdiral skozi veliko okno, ki je poleti služilo tudi kot zračnik. Sosednja stena je bila do polovice oblita s katranom in se je spodaj zaoblila v odtočni kanal. Tako sopara, ki se je sproščala med lulanjem po tej steni, ni imela daleč. Zgoščala se je pod stropom, dokler jo vrata niso povabila v hodnik. Takrat je obešenjaško planila po hodniku prav do pritličja, čeprav so ji naravni zakoni narekovali dviganje.

V nadaljevanju iste stene je stala hrastova kabina, kakšna dva metra visoka. Vrata v kabino so se odpirala navznoter in vihavo nogo, še najraje, če je bila bosa, poredno usmerila proti luknji v litoželezni školjki, ki sta jo stražila dva rebrasta stopala, z vsake strani eno. Če je imel nesrečnež srečo, se je zdrs tam ustavil, če ne, je bil postopek precej boleč, preden je potrebnaj lahko počepnil k nujnemu opravilu. Zadaj je bil obešen še kotliček z žico, ki je nadomeščala strgano verižico za sproščanje odplakovalne vode. Toaletni papir je bil za povojni čas še prevelik luksuz, velikopotrebneži so ga morali prinesiti s seboj. Navadno kos časopisnega papirja, list iz zvezka ali kdo ve kaj. Vsak pa je na notranji strani vrat lahko prebral z oslinjenim tintnim svinčnikom in s tiskanimi črkami napisano napotilo: KDOR SI SPRSTOM BRIŠE RIT, NAJ V USTA NESE, NE NA ZID.

Tekmovalna pravila so bila preprosta. Zmaga tisti, ki z določene črte požene curek najvišje po hrastovi steni kabine. Tekmovalci so se postavili v vrsto, odpeli razporke in pripravili brizge. Vsak tekmovalec je imej svoj stil. Skupno jim je bilo le to, da so brizge držali s prsti obeh rok in da so se z zgornjim delom telesa nagnili nekoliko nazaj, pri tem pa rahlo skrčili kolena. Od tu naprej je bila stvar treninga in nadarjenosti, kako usmeriti in stisniti šobo, da bo šele pri največjem pritisku spustila zmagovalni curek.

Tretjo novembrsko soboto je čast zmagovalca branil Kembelj, ki je oktobra, na presenečenje vseh, zmagal. Kembelj sploh ni bil športen tip. Najraje je visel kje ob strani, še navijal ni. Že to je bilo nenavadno, da se je odločil. Zaradi tega so bili Sulci še bolj potrti, ker je njihov komandant Urn dobesedno zamočil. Šobo je tako butasto stisnil, da sta brizgnila dva curka. V levo in desno, navzgor pa nič. Zato so danes pričakovali, kaj pričakovali, zahtevali zmago.

Poleg Kemblja in Urna so se na tekmovalno črto postavili še trije.

Tri, štiri, zdaj!

Kasneje, že globoko popoldne, so se dobili in sestavili potek dogodka. O sklepnem delu tekmovanja niso dosti govorili, saj so bili vsi zraven. Bolj so se menili, kako to razložiti doma.

»Ukor je huda reč. Zapišejo ga in kar s teboj hodi.«

»Tovariš upravitelj je čisto navaden vohun! Če bi bila še vojna, bi ga ustrelili!«

»Prasec, da se gre skrit v kabino!«

S temi ocenami so se strinjali vsi, mnenja o posledicah pa so se razlikovala.

»Pujsi! bo rekla moja mama. Da vas ni sram! Pa kakšno mi bo pripopala!«

»Porkaš, kako pa naj bi vedeli, da bosta Urn in Kembelj poslala čez!«

»Moj ata se bo razklal od smeha,« je bil prepričan Tonki. »Kar poscali ste ga? Šolskega upravitelja? Mama bo na to rekla, da ni čudno, če je sin tak!«

Kembelj je bil drugače zaskrbljen. Njegova mama bo gotovo požugala z Marijo sedem žalosti, ki jih je gledala s hriba. Tudi če ne bi bilo okna, bi jih videla. V nedeljo bo moral k spovedi, to je enkrat ena! Pa še roka se mu lahko posuši.

»Daj no, Kembelj! Marija sploh ni tako radovedna!«

Dragomila Šeško

TOK

Osipam se
v smaragdno reko.
Tečem čezse,
preplavim te.

V smaragdni strugi
pilim diamant.

Zažarim s tokom,
ujamem odblesk
vase pogreznjenih bregov.
Bučanje slapa
pada v neskončnost.

Smaragdno sveti
umito nebo.

Z OBLAKOM

Grenkoba meče senco na oblak,
nebo te vrača z meglo.
Izpadli korak ostaja prilepljen na nebo.
Dlje kot te razpošljem, več te je.

Premikaš moje misli.
Leno, komaj opazno, brusiš grenkobo v kristal.
Razpihaš veter, prepleskaš nebo, zaznamuješ zrak,
da ga diham, ko mi poide lasten.
Ne smeš vedeti.

Vtkem te v neizgovorjeno,
v jutranjo kavico, v solatni preliv in v tisti postranski korak,
ki me določa, v krivino ustnic, v zven glasu.
Kotalim te s seboj ne da bi vedel.
Ostajaš si mi za nohti po umivanju,
neviden kot bacil, potuhnjen in nevaren.
V črto med obrvmi mi izhodiš greben,
med brzicami izdolbeš tolmun,
ki odteka v kristal, mi splakuje žile.
Obesiš se mi na vranico, popaseš jetra,
hropeš med bobenčkoma in nožnima mezincema,
me zvaljaš v slapove.
Ne moreš vedeti.

Izcejam se, a iz vsake kapljice veješ,
hočem hoditi in oditi,
vržem se v visoko travo in jo teptam,
opletam v zrak, ki ga iztiskam k steni,
trgam si glasove z jezika,
a misli krožijo kot ujede nad glasilkami.
Skrijem se pod odejo, da me dan ne doseže,
a noč ni nobena tolažba.

Potem zajaham oblak, zakoračim v sonce,
zagrne me svetloba tvojih oči.
Letim, slepim, se ne vrnem.
Če me boš iskal, me išči v sebi.

NEVESTA

Odpiram zastale sence,
čez hrapav pergament
razlivam svetlobo.
Sem puščica
in ciljам sredino.

Odeta v kolovoze
rijem skoz jutra,
obrnjena proti žetvi.
Nakapljam se v reko
in tečem proti oceanu.

Dlanem vtisnem prepoznavnost,
jih srečam s prsti,
korakom brišem okornost,
da kot sapa drsijo
skozi meglo.

Oblakom razpadajo robovi,
brazdam kamen, bilko, smet,
svetlim sence.

Ranijo me nakapljani darovi,
vame se vpleše
brenket postanega zraka.

Srknem se
iz čaše, omočene v cianid,
sem svetlobna nevesta.

Raztapljam se
kot strto kakavovo zrno,
moja senca pada na oblak.

PREORANA

Naslonim roko
na mimopišni veter,
ponikam v dalje.
Z očmi, oblečenimi v trepalnice,
z nogami, obutimi v nohte,
s srcem na olesenelem tnalu.

Razvlečena meja telesa
plahuta nad menoj,
z živci preorjem njivo.
Gola stopam po zraku,
razpuščeni lasje antenijo
nad menoj.

Kje naj najdem
svoj zapis?

ZVEN

Odzvanjam kot triangel
sredi polja.

Na obzorje vržem
senco.

Potegnem se v krog,
vanj zajamem dan.

Večere zbujam
v lunin sev.

Danes zazvenim
včeraj in jutri.

Oh,
najdena sem.

REGIJSKO SREČANJE ODRASLIH LITERATOV ZA PRIMORSKO

Tolmin, JSKD OI Tolmin, 22. september 2018

Sodelujoče avtorice/ sodelujoči avtorji:

Rok Alboje, Borja Bolčina, Marina Cernetig, Vanja Čibej, Dragica Čuk Novak, Nežika Erzetič Drnovšek, Vlasta Fabjan, Goran Gorjup, Lilijana Homovec, Dana Ivančič, Andrejka Jereb, Nina Jereb, Milan Jež, Olga Kolenc, Ivanka Kostantino, Tilen Kozamernik, Alenka Kranjac, Ljuba Krušič, Greti Ličen, Irena Lorget Lipovec, Ana Manfreda, Marjeta Manfreda Vakar, Dragana Marošević, Silva Mlekuž, Tanja Očelić, Lana Pizzoni, Claudia Salamant, Marijana Starc, Vesna Šare, Marta Šavli, Nika Škofič, Andreina Trusgnach, Jožko Štemberger, Karmen Vidmar

Nominiranke/ci državnega srečanja:

Borja Bolčina, Lilijana Homovec, Greti Ličen, Vesna Šare

Strokovno spremljanje:

dr. David Bedrač

KRHKA LITERARNA PAJČEVINA

V kotu neke tolminske stavbe sem videl eno najlepših pajčevin ... natančno in geometrično pravilno si je pajek spredel to tvorbo svilenih niti, ki je odlično ponazarjala občutljivo ravnovesje, praviloma težko dosegljivo, kadar je pod vprašajem literarno delo. Da bi namreč literatura, ne glede na svoj žanr, nagovorila, prišla in nam zlezla pod kožo, se dotaknila, razburkala naše podzavestne čustvene sheme, je potrebnega najprej veliko navdiha, vendar ob vsem še več dela, pravega intelektualnega garanja, piljenja primarnih zapisov, brušenja besed, besednih zvez, stavkov in povedi – samo tako lahko pridemo do kvalitetnega literarnega besedila in samo tako lahko izkažemo ustrezno odgovornost najprej do sebe in svojega dela, zatem pa še svojih bralcev.

Odgovornosti do bralca so se dodobra zavedali tudi udeleženci letošnjega primorskega literarnega bazena, v katerega so prišli »plavat« mnogi »plavalci«, katerih dela sem imel priložnost brati že lani.

Prva ugotovitev bi bila tako, da so se mnogi dvignili nad skromno in suhoparno raven primarnega zapisa, se umaknili od nekaterih očitnih motilcev, ki so resno rušili krhko notranje ravnovesje besedil, in se letos tako bolj približali višjim estetskim ravnam. Žanrsko so se dela gibala med poezijo in prozo, med liričnimi refleksijami in pripovednimi svetovi, v katerih so se literati lotevali raznovrstnih motivov in tem. Veliko je bilo spominjanja, prehajanja v podzavestna vesolja, analiz intimnih čustvenih svetov, veliko je bilo potapljanja v sanje, barve, zvoke; veliko pa je bilo tudi ubesedovanja povsem konkretnih življenjskih situacij, ki jih vsak hip riše in uresničuje življenje (okoli) vseh nas.

Po večurnem druženju v tolminskem muzeju sem opazil tudi opazen napredek v razvoju njihovih ustvarjalnih osebnosti, saj so se mnogi suvereno odlepili od svojih besedil – do njih ne gojijo več toliko čustvene naveze, tudi zlitost in pretirana identifikacija med lastno osebnostjo in literarnim delom pri mnogih nista več tako intenzivni. To pa so odlični

pogoji za literarno diskusijo, ki je tudi letos potekala v sproščenem in mestoma prav zabavnem vzdušju, a zato nič manj kritično, polemično in prepredeno s številnimi dvomi, dilemami, vprašanji in iztočnicami za nadaljnje delo.

Toda za dosego tistega »pajčevinastega« ravnovesja, ki je tako želeno in težko dosegljivo, a po drugi strani mamljivo do kraja, je dvig nad primarno raven zapisa in povečanje distance med ustvarjalčevo osebnostjo in besedilom premalo. Pravzaprav se raziskovanje in študij za prehod na žlahtnejši nivo na tej točki šele prav začena ...

Med temeljnimi motilci tega harmoničnega stanja je kar nekaj začetnike tako zelo značilnih napak. Največkrat se uravnovešenost poruši v kontekstu psihosocialne nastavitve lirskega subjekta v poeziji oz. pripovedovalca v prozi. Še vedno je preveč pisanja »na prvo žogo«, zgolj iz (samo)terapevtskih vzgibov, zaradi lastnega čudenja in veselja, premalo pa je sekundarnih postopkov, ki zahtevajo precej znanja, časa, posvečanja in (samo)kritike.

Več zadreg, ki besedila mečejo iz tega ravnovesja, je tudi na stilistični ravni: veliko je tako pojavov klišeja, banalnih besednih zvez, nepremišljene rabe posameznih socialnih zvrsti jezika, nelogičnih jezikovnih izpeljav dialogov med književnimi osebami, potrošenih, zvočno in pomensko izpraznjenih rim, preveč »svobodnih« figur, ki na koncu ne zazvenijo s tistim tonom, ki so si ga avtorji prvotno zamislili.

Tudi sicer je bila to ena poglobljenejših točk naše razprave – kaj si (mi) mislimo, kaj pa potem uspemo sporočiti skozi besedilo, in kako ga, na koncu, dojame in interpretira bralec. Včasih so naše izvenbesedilne predstave povsem nekaj drugega, izkustvo bralca, ki poseduje svoje poglede, svoja notranja duševna vesolja, pa je spet drugo. Tako lahko, kot smo ugotavljali, v določenih primerih pride do popolnega nasprotja med tem, kar je bila avtorjeva namera, in tistim, kar se na koncu uresniči v bralcih.

Če smo se na eni strani dotikali ustvarjalne suše in omenili, kako si pomagati v stanjih ustvarjalne blokade, potem smo se dotaknili tudi tistih posameznikov, katerih pisanje je močna sila, ustvarjalna erupcija, zanos in zagon, ki drvita na papir. Seveda pa lahko tudi taka nebrzdana ustvarjalna sila vodi k besedilu, ki je za bralca težko berljivo, preveč na-

bito s številnimi impulzi, neprečiščeno – kar nekaj neravnovesij je gotovo posledica pretiranega ludizma, igra(čka)nja z jezikom, besedami in besednimi zvezami, pogosto je preveč nagibov k šalamunovski maniri asociativnega izpovedovanja, ki pa v ozadju nima tiste resnične in polne poetične logike, kakršno je premogel omenjeni pesnik.

Za državno srečanje tako predlagam literarna besedila tistih avtorjev, ki so se ravnovesju literarne pajčevine najbolj približali in tako v veliki meri presegli naštetih ustvarjalnih probleme – to so dela s šiframi: **kala, kamra, preprosto P in o zlatih ribicah.**

dr. David Bedrač

Borja Bolčina

HRASTI HRASTI

Spokorjenec sem. Staro meso. Nevzdržno za noben rod.

Na Times Squaru igrajo Radiohead. Jaz imam beležko, beležnico, beležko.
Na koliko njih se eden zruši? Na koliko njih se eden zadavi?

Jaz se ne davim. Duši me!
Ne mučite me z besedami. Še malo in bom skočil čez ograjo.

Hej ti, gothic girl, zasadil si bom tvoje nohte v lobanjo.
Njihovo srhljivo srebrnino.

Saj ne misliš resno?
Nikoli ne bi umrl od tega.
Še zazvenelo ne bi.

O Jezus, odkleni me!

belaria

belaria
ni belarie, ni oblakov

nažrl se bom oreščkov in šel dol v Jejuri,
kjer bog spi v vsakem kamnu
in v vsaki roži diši

in sonce je bilo laz
in trava je bila lim ...

dobro, kje je zdaj ta zid
s katerim se ujema slika?

to je ta zid s katerim se ujema slika
ampak zadaj je še en prostor
okrogel, podoben rimskemu teatru
in zgoraj je castrum
kaj vas zanima natančno?

belaria
ni belarie, ni oblačkov

moral mi boš zaupati
oči se morajo privaditi na skrito vedenje
si pripravljene, da ti pobereš nekaj drobiža na poti k sreči?

BRILJANTINA URINA

V tej sobi je prebival okostnjak Peter Božič po imenu.
Skoraj pet let bo tega.
Njegova duša je pokopana onkraj križišča, tik nasproti Žal.
Tako ga je sprejelo vase telo naroda, ki je most med nami in zgodovino.
Med časom in človekom, ki je v to čudaško zgodbo samo vržen.
Prav rad bi pokupil vse tvoje drame, Peter,
si nadel kostum, ki bi opral tudi moje grehe.
A kakor dramatik naj bo tudi pesnik zazrt predvsem v sedanjost.
Vsemu naj verjame na besedo
in če se ti kdaj zazdi, da hodim naokrog z drobovjem iz pliša,
me prosim opozori.
Drugače sem dobro; od daleč sit, od blizu cel.
Pisanje mi diši kot priletnim norcem njihova voda.

Teta iz Amerike ne zna naročiti espresso.

Adam prinese krofe. Vlak v noči pride in gre.
Noč me ima na seznamu.

Je to listje, ki odpada z dreves?
Ne, to ni listje, ki odpada z dreves.
To so moji lasje, ki odpadajo z dreves,
ko se štimam za opero.

Manjak! S kom greš?
In boš potem luč?
In boš nehal tekati okrog za mano?

Punca z eno nogo je srečnejša od one z dvema.
Salutira. Šali se. Da mi podpis
in jaz ji dam podpis na gibs.

Grem z njo in prišparam dve uri vrste pred
vaticanskimi zidovi. Za njimi je zelo svečano.
Mož s petelinjo gubo ni karabinjer,

tudi nos ima napihnen. Kdo tu govori?
Kdo je tu ranjen? Po službi prijatelj,
v barčku na stazione.

Skozme gre in me preseka. Hudiča
me ni izučilo, daj še enkrat, manjak!
Kot Rigoletto v vreči nosim hrano za ribce.

KOPRNENJE JE OSTALO V KOPRU

Maramu

maramu z rakci

rakci so iz leta ,92

vprašaj ga, kdaj jim je zadnjič

zamenjal vodo v škafu

Pascal potuje gor

dež pada

v Kopru se poščijejo na to

všečkaš pa lahko

na: [www.facebook.com/Enotna-Mestna-občina-Koper-](https://www.facebook.com/Enotna-Mestna-občina-Koper-111138295572309/?fref=ts)

[-111138295572309/?fref=ts](https://www.facebook.com/Enotna-Mestna-občina-Koper-111138295572309/?fref=ts)

Lilijana Homovec

PO PRAVICI POVEJ

Po pravici povej!

Pozabljaš poljube

pred pragom?

Pomisliš pogosto

pregnati ponos?

Povej. Po pravici.

Poljubi počasi

postajajo prazni.

Preko polja potuje

prozoren pogled.

Po pravici.

PONOŠENE PETKE

Ponošene petke

peketajo po poti.

Preteklost pometa

prosojne poganjke

pomladi.

Plehko podajanje

praznih pogledov

preganja praznino

podobnih.

Ponošene petke

pomečkajo potovanje

poletja.

POJDIVA

Pojdiva!

Počasi proti prihodnosti.

Prefinjen poljub položen
preko prsi.

Pozabljeni pramen
potegnjen po prstih.

Preprosta popevka
postane preludij.

Pojdiva.

Pogledat predzadnjo postajo.

Potem pomolčiva!

Prah preko polja
posipa pozabo.

PRIDI POME

Ponavljam popolnost
pozabljenih pesmi.

Poslušam prihodnost
prihajati pome.

Pometam predale,
prelagam poglede,
preskočim pozdrave,
ponujam prijeme.

Pritisnem pečat ...
pa po prstih
prek plant
pride pome
propad.

Greti Ličen

Spoznajte cesto

slona

in mojo mater

na poti

v S Afriko.

Rodila se je

ob ekvatorju

in shodila stran

od prevêčnosti.

Nekje na meji

z Egiptom

je dobila otroka

in zgubila moža.

Netipično za tisti čas,

a nujno za njenega.

Prisiljena k počitku

je gostoma

legla pod krošnje

dreves spoznanja.

Spoznavala njih senco

Spuščala mimoidoče

Odganjala kosmatince in lezalce.

Zmenila se je

le za svetle oblake.

Kolikor vidim.

Puščava je blizu,

slon malo dlje,

cesto briše puhanje zraka,

in moja mati

na neki poti

v S.

SMETIŠČE

Četrtrič sem se vrgla v morje
in izgubila spomin nanj
Prvič
sem se le zmočila
Tretjič
zajela sapo pod vodo
Drugič
sem se dotaknila še dna
Ni se dovolj lesketalo
da bi zaprla oči
Lasje so ostali slani
prav tako ustnice
in sanje
Ni se mi več ljubilo tekati
za lističi, metulji ali zagorelostjo
Spotaknila sem se ob travno bilko
razbila dušo
in še kar se ne morem odločiti,
kam
med *bio steklo plastika papir ostalo*
naj se odložim.

Koža mi diši po posvetnosti.

Vonj matere je izpuhtel.
Spomin ostal v oztržkih.
Bel noht na levem palcu
opominja,
da sem bila nekoč otrok,
in gradi vprašanje,
kaj sem zdaj.
S pogledom na Sveto goro ga rušim,
da bi se mogoče
enkrat

spoznala
med ostanki peska,
ovenelih rož,
crknjenih mačk.
Mati v truplu svojega otroka
ne prepozna smrti.
Pustó je,
zaudarja po slepoti.
Okus nedolžnosti
visi v zvoniku
in vsakič opoldan
prepoji družino
z molitvijo za hendikepirane.

Prsi povijam

v zarjavele žice.
Gobavost me daje,
ki se je ne vidi.
Natrgani nohti
ne potešijo srbečih vek.

Si se kdaj dotaknil
drevesnega debla,
spolzel pod lubje,
se skušal pozdraviti

Saj ne boli
razpadati.
Sapica mi brije
odpadlost.
Rjovem
z glasom listavcev v jeseni.

Slišim ječanje; čigavo?

Misli se obračajo na glavo,
ker v njej ni več prostora,
le črnobela tema.

Predstavlja si pospravljeno podstrešje;
ni srhljivo?

Vse na mestu, a še vedno smrdljivo.

Je moje srce kaj drugačnejše
od tvojega?

Bijeta enako kot strah na kašči,
le troglasno se sliši,
ritem je isti in popoln.

Strupenejša je mimika nevronov;
poišči sanje,

ki te ne zadavijo,

ali žensko,

ki ti ne vzbudi sanj.

Prelomi pôd svojih zaznav,

valovanje svojih ječanj,

utišaj barvno monotonijo,

pihni v temino,

da se prah zasmeje

in pobriše pohištvo.

Vesna Šare

O SANJAH SEM SANJALA

o sanjah sem sanjala v sanjah so moje roke skakale kot kobilica je bila edina sogovornica dopustniških dni tiho in predano je prežala na moje vstope in nikogar ni bilo ki bi ji odstranil pot je tekla mimo rok do ust s katerimi sem žvečila brez soli je lahko bilo okusno narisana soba je vihrala med pobiranjem brisač in zvitega gležnja ni bilo mogoče prebarvati v kožo sem imela vsak dan bolj modro so gledale oči zatele so se k morju in pesku in tam ostale v soli brez soli in brez kobilice ki je čakala v kotu sobe ni bilo v mojem morju sem dodajala okruške v obliki melon in vrečk z drobtinami sem nahranila sebe in ščurka na katerega sem se položila sem se pustila skozi čas je bil predolgo omejen predolgo sem ga obirala sama sem spuščala svoje sledi pajkovke brez mladičev brez odmeva sredi ljudi nisem premikala sem se počasi prozorne postave je razgalilo sonce in videti je bilo mladostno brstje na konici prstov in plapolajoče žoge sem slišala kot zvok tišine je bilo premalo ob dolgih krakih dolgega vreščanja dolgega smeha da bi se očaralo brstje

*

odhajala sem dolgo predolgo preden sem zares odšla skozi luknjo sem preplazila z jezikom v očeh trdno stisnjenih obrvi sem se krotovičila naprej in malo desno v poltemo ki je bila boljša od tuje svetlobe ni bilo preveč je včasih premalo upodobljenih sanj premalo trditev je bila dokončna misel kot rob s katerega stopiš neurejen izhod pometa koprive mahajo z vijolicami v polnih rokah sedijo ugasnjeni cvetovi s stebli v potu se kalijo stopala in kolena in dlani ker kaplja pojemajoče kot skala iz katere odhajam zdaj in prej ko sem nosila ptice zaprtih kljunov so prepevale mojo pesem samo one in nihče drug za drugim so se secirali dnevi skomin in votlega pogleda in od takrat je moj kovček nosil moj sin in kovček je nosil njega

*

razširila sem prste sem jedla s kruhom in kruh je širil prste med katerimi je bilo dovolj prostora za sanje celi gozdovi borovcev in smrek so

švigali mimo kot pobočja brez vprašanj niso nosila trave niso jih poganjali vsevedi na treh oblakih z grmovjem v žilah ne moreš teči predaleč je na drugem koncu besednjaka predaleč od izrekanj in deklina z vodo ki se ne preliwa po rastju sem šepetala uroke kot vila je vilasto trepetala in prosojno zardevala v noč s škrti in zmaji so iskali ogenj na zakrnelem listu so bledele barve v katerih so se izgubljale vile z menoj je sonce obkrožalo jagode tako dobre tako same so se topile v rokah na zemeljskem odru kjer je dehtela stranska igralka z vejami v očeh in trnom sredi prsi so odsevale kot mesec sredi harema zvezd

*

gradila sem sanjske hiše in večje hiše so se vzpenjale druga čez drugo so dvigovale krila so hitela in prehitela sosedo so odrinile da se je zakotalila mimo vseh meja in žičnatih besed in mleka ki ga je prinašala kot darilo je bilo podtaknjeno in ko se je pobiralo sredi razbitin so jih jeziki modernih hiš polizali globoko do drobovja so bila na ogled vsakomur ki si je vzel mimobežno minuto in vrgel kamen na kamen so rasli gradovi so prhko pokali po kamnitih okostjih a stavbam ni bilo mar samo rasti in rasti in biti boljša od najboljših smo se naučili vesti in vesti in biti stolpnica s plašnicami kot nezrel konj sredi polja ki ne vidi nog nisem imela brez njih sem odrasla v koščeno pasjo uto sesedlo samo vase sem začela padati in padala sem dokler se nisem našla v hiši brez sobe brez konjev brez sebe

*

koliko las sem vrgla v školjko sem odprla v vse se je prelilo z biseri so žvenketali z grahom izpod postelje so se nastavljale in kričale ogrni mene so zdelovali vetrovi izkopani sredi pohujšanja v resnici ni bilo golote so se prazne prikazovale iz zemlje so moleli palci in slišati je bilo hahljanje trupel ki jih ni mogel zagrebsti ponedeljek za torek za ljudi ki škropijo sprehajalce mrtve večerje so se pokopale nizko so vabile k sebi bivše zvezde so se utrnile bivši koši so se naskočili bivše mačke so se odpoljubile bivši ljudje so zamižali brez oči so brez oči so brez oči

Ivan Cankar

BELA KRIZANTEMA

(odlomki)

Pozdravljeni v Kristu!

Pozdravljeni vi vsi, ki ste me tako zvesto spremljali na moji dolgi poti. Pisana procesija vas je – kdo bi vas preštel, kdo bi vam vedel imena? Komur se je zazdelo, se je pridružil vašim vrstam ter se je z vami podil za menoj. Moški in ženske, starci in otroci, modrijani in bebe, poštenjaki in razbojniki – joj meni! Niste si bili podobni ne v besedi, ne v sodbi; stepli ste se časih med seboj. Ta mi je kričal: „Véha, na desno jo kreni!“ Drugi me je učil: „Na levo se drži, neroda!“ Družila pa vas je neomajna vera, da moja pot ni prava, da sem bil vedoma ali nevedoma izgrešil ravno cesto.

Ko sem bil še mlad, ste mi prigovarjali sočutno, skoraj očetovsko. „Mlad je in vihrav; spokorí se, umirí, kadar ga obsenči tisto spoznanje, ki je bilo nam že zdavnaj dodeljeno!“ Rastel sem in dorastel – spoznanja ni bilo. Tedaj pa se je procesija na vso moč razljutila. Nekateri izmed vas so že pobirali kamenje; kmalu mi je žvižgalo mimo ušes. Vsi vprek ste mi očitali užaljeni in srditi: „Kaj ti nismo povedali, kod in kam? Star si že zadosti in tudi ušesa imaš dolga dovolj, da poslušáš ter ubogaš nauke izkušenih ljudi!“ Ker vam nikoli ni prišlo na misel, da bi vaša modrost morda ne bila modrost, ste se spogledali: „Nalašč hodi po tej krivi poti! Zasmehuje nas!“ Jaz pa vam povem odkritosrčno: da je bilo po mojem, bi vas bil vse po vrsti ubogal in užival bi danes beli kruh vašega češčenja; toda hodil sem, kamor sta neusmiljeno ukazovala srce in vest.

/.../

Kdo si ti, ki si pljunil na mojo umetnost ter mi navsezadnje očital, da jemljem pošteno plačilo za pošteno delo? Ali nisi tisti človek, ki je zatajil in prodal svoje prepričanje za velik kos kruha in ki prodaja in zatajuje svoje prepričanje dan na dan, z vsako besedo, govornjeno in pisano? Ali ne čutiš, da so tvoje rovtarske pridige gol napuh in gola ošabnost? Skrij se v noč, da te ne vidi oko neprodanega človeka! –

Nič zamere – bodita vam napuh in ošabnost, tradicija izza Bleiweisovih dni! Takrat je bila govornjena slavna beseda: „Pogine naj pes!“ – in blešči se še dandanašnji na grbu slovenske umetnosti. –

„Kakšen ti je posel?“

„Umetnik sem!“

„Ne ... jaz mislim ... kakšen da je tvoj poklic?“

„Umetnik sem pač ... samo umetnik!“

„A-ah ... tako!“

Dolg obraz, spoštovanje pri kraju. –

Družba, ki gospodari, je hudó osleparila umetnika. Vzgojila ga je tako, da je spoznal najvišjo kulturo, da je torej željan in vreden vseh njenih darov; hkrati pa ga je zalučala med najnižji, iz zemlje izrvani, brezdomni, popotni proletariat; umetnik je prolét v meščanski suknji. Vse delo je dandanašnji strogo in zmerom strožje organizirano; vsak delavec: uradnik, čevljar in cestni pometač, je enakopraven ud organizirane družbe. Umetnost stoji izven organizacije, izven družbe; umetnost je svobodna in vsled te svobode brezpravna. Tudi fabriški suženj je potreben in v teoriji enakopraven ud družbe, ki mu reže vsakdanji črni kruh, zato da s pridom súžnji. Umetnik niti suženj ni; onkraj plota stoji, na cesto je pognan, brezpraven je, pa če imá na rami vrečo cekinov. – Ná, pometač, moje peró, ti pa mi daj svojo metlo, da bom enkrat v življenju veselo zažvižgal! –

Brezpravna svoboda umetnikova je vsa njegova rádost in bridkost; zaradi njé ga družba zaničuje, zaradi njé on družbo sovraži ... To razmerje med umetnikom in družbo je v naših krajih posebno krepko izraženo. Kajti ozka je naša domovina, podobna klepetavemu, opravljivemu mestecu. Bahavost in oholost družbe je v takih mestecih neizmerno pretirana; in prav tako pretirano je zaničevanje do brezdomnih, brezpravnih popotnikov. Če vse to premislimo, ni prav nič čudno, temveč popolnoma naturno, da sodi med Nemci o umetnosti in umetnikih Richard Muther, med nami pa Bolčev Pepe. –

Ona:

„Kakó svobodno, brezskrbno, veselo je vaše življenje! Kakor škrjanec nad poljem, kakor oblak na nebu! Kaj vam čas, kaj vam kraj, kaj ljudjé! Ni se vam treba pretvarjati v obraz, ni vam treba lagati z besedo, s pogledom in smehljajem! Ni vam treba prijazno sprejemati nedragih gostov, hoditi

k odurnim ljudem. Mi se ravnamo po zakonih, ki so trdi in neusmiljeni; vi si pišete svoj zakon sam, za vsako uro in za vsak dan posebej. Blagor vam – za en dan vašega življenja bi dala eno leto svojega!“

/.../

* * *

Zadnjič sem preštel svoje knjige in sem videl, da jih je dvajset. Reci-mo, ljubi moji, da se vas je le petero spravilo na vsako knjigo, pa našteje-mo sto referatov. Bog se usmili, koliko praznih in nepotrebnih besed! Tako se mi zdite kakor tisti človek, ki se je tri dni in tri noči vozil po napačni progí, pa mu ni seglo v misel, da bi se vrnil. Nadalje ste tudi kakor tisti kratkovidni govornik, ki je pridigoval golemu zidu, poslušalcem pa hrbet kazal. Besedovali ste namreč in besedovali ter se niste domislili, da naj kritik govori občinstvu, ne pa umetniku. Okrenite se, dokler je čas!

/.../

Vi pa, ljubi moji, se ravnajte, kakor sem rekel: ne delite naukov meni, delite jih občinstvu! Recenzent je ogledalo, v katerem kaže umetnik narodu pomen in namen svojega dela. V naših krajih pa so ogledalo obrnili, tako da vidi umetnik v njem svojo spako, narod pa strmí na prazen papir.

* * *

Oprostljiva je zmota, porojena iz nerazuma. Ni pa oprostljiva tista pokvarjenost, tista notranja gniloba, ki smrdi iz papirne učenosti in je poglavitno znamenje zaničevanja do umetnosti in umetnikov. Vsak ples v Ljubljani, vsaka veselica v zakotni vasi je papirnim učenjakom imeni-tnejši kulturni pojav nego vsa umetnost. O plesih in veselicah pišejo s spoštovanjem, z ljubeznijo, z navdušenjem; toalete narodnih dam opeva-jó z lirčnim zanosom, napitnice rodoljubov hranijo stoletjem od prve do zadnje besede; človek občuduje toliko vestnost, resnicoljubnost in resno-bo. Komaj izpregovoré o umetnosti, je pri kraju resnoba in resnicoljubnost in vestnost.

Vse to sem že navsezgodaj spoznal ter na svojem telesu občutil. Ko je izšla prva moja knjiga, je neki mladenič izročil svoj referat uredniku. Bral

sem tisti referat: precèj duhovito zmerjanje. Nato srečam mladeniča in se mu zasmejem: „Hudó si me zdelal ... skoraj sram me je, da sem na svetu!“ On pa se ni smejal, temveč mi je razložil: „Saj nisem tako pisal, kakor si bral. Urednik te ne mara, pa me je prosil, da naj črtam hvalo; črtal sem jo. Kar je ostalo, je zabelil s svojimi ocvirki!“ – „Pa zakaj se nisi upiral?“ – Začuden me je pogledal: „Čemú?“

Res – čemú? Umetnik ni narodna dama in umetnost ni plesna toaleta. Kaj vestnost, kaj resnoba, kaj resnicoljubnost! Narodna dama bi bila popravila: žida ni bila snežno bela, temveč je za nianso cikala v sinje ... Nikakor pa ni potreba, da bi človek o umetnosti dvakrat govoril ter tratil papir, besede in čas. –

Nekoč sem vprašal učenjaka:

„Ali te nič ni sram, da poješ hvalo in slavo človeku, o katerem sam veš, da ni umetnik in da so njegovi verzi plesnive fraze?“

„Seveda vem, da so njegovi verzi plesnive fraze, ampak on je naš pristaš!“

„Da je zato umetnik?“

„Kdo govori o umetnosti! Zamere in sitnosti ne maramo, to je! In navezadnje – čemú bi ga brez potrebe žalili na stara leta?“

„Ako bi torej vaš pristaš, kdorkoli si bodi, napisal nespametno knjigo, naslikal smešno podobo, izklesal pokvečen kip ... in če bi bil vrhu vsega še star in zaslužen človek ...“

„Bi hvalili knjigo, podobo in kip!“

„Toda, glej: knjiga, ki si jo hvalil, leži na mizi in ni prerezana!“

„Otrok!“

Smejalo se je do solz. –

/.../

Zadnjič so mojo dramo poteptali v blato. Pa sem rekel učenjaku:

„Lepo reč ste napravili ... saj ni mogoče, da ste res tako mislili!“

„Seveda nisem! Ampak mi, veste, smo narodnjaški list!“

„Ne razumem natanko ... Ali so narodnjaški listi sploh zoper vsako umetnost?“

„Ne zoper njo, ne zanjo. Poglavitna reč so ideali.“

„Kateri?“

„Ideali sploh. Brez idealov narod ne more živeti: kdor mu ideale ruši, je njegov sovražnik.“

„Nisem mislil, da rušim; zdelo se mi je, da zidam. Ker je vsaka umetnost kritika dobe in rodú, je torej pač vsaka umetnost sovražnik naroda?“

„Rekli ste!“

Odkritosrčen človek je bil. –

Neki urednik mi je pisal tole pismo:

„Veledenjeni gospod! Prosim vas, naznanite mi, kateremu kritiku da naj izročim vašo knjigo, zato da ne bo zamere ne tukaj, ne tam ...“

In tako dalje.

Ko sem pismo prebral, sem poudaril v svojem srcu: tisti urednik je z vso nedolžnostjo in z vso prijazno mislijo povedal, kar sem očitno povedal mnogokdaj jaz sam; da je namreč pokvarjenost, neresnost in breznačelnost v literarnih stvarih nekaj naravnega, brez težave razumljivega – izraz odkritosrčnega zaničevanja umetnosti. –

/.../

* * *

Umetnik je vaje trpljenja, posebno v naših krajih. Ali vse trpljenje gre mimo srca, kakor gre preko polja senca bežečega oblaka. Ena sama bolelost je, ki rani srcé do krvi, postavi razumu črn plot, vzame rokam moč, nogam lahkotnost.

„Kaj je vse moje delo? Ali ni bila le voda, v pesek izlita, seme, na kamen sejano, glas vetra v puštinji?“

/.../

* * *

S prijateljem – tudi jaz imam prijatelje – sva šla počasi po Latermanovem drevoredu. Lepo jesensko jutro je bilo. Megla je segala iz Ljubljane samo do srede drevoreda, komaj do tistih brez na desni strani, pod katerimi sem doživel toliko lepih dni, ko so bile še manjše in tanjše. Podturn je bil že ves v soncu; gozdič nad njim se je kopal v rosi luči in je vztrepetal od same sladkosti.

Ozrla sva se na Ljubljano.

„Glej te konture!“ je pokazal prijatelj. „Komaj jih razločim v megli, pa vendar je obličje mesta jasneje pred menoj, nego bi bilo pod opoldanskim soncem ...“

Tam se je zasvetil križ, tam se je zaiskrilo jabolko na stolpu; za hip se je razmaknila megla – gruča belih hiš se je zasmejala ter je ugasnila: kakor sen je bil, kakor hipen smehljaj na obrazu spečega otroka.

„Tudi v jutranjem soncu sem že videl Ljubljano; v maju. Tista svetloba je lila od vsega čistega neba tako nemirno in omamljivo, tako je opajala oči ter jih vabila v sanje, da so bile konture mesta še bolj zabrisane in zastrte, nego jih zastira jesenska megla. Vse ena sama celotna podoba, ena sama celotna lepota, brez tistih vsiljivih, klepetavih podrobnosti, ki žalijo oko, cepijo podobo in ubijajo lepoto. Ob pustih dnéh, ko je sonce leno in zaspano, se prepirajo ter blebečejo te podrobnosti vse navzkriž; oko ne vé, kam bi pogledalo, zato ne vidi ničesar in je zlovoljno; še v brezmesčni noči bi videlo več!“

Posvaril sem prijatelja:

„Ne razlagaj te modrosti recenzentom! Očitati bi ti, da poješ hvalo nejasnosti in meglenosti, naglavnemu grehu, za katerega mi nikoli ne bodo dali odveze ... Pojdiva v gozd, v ta čudežni hram lepote, nejasnosti in meglenosti!“ –

Zdi se mi, da je zgodba o Apelu in kopitarju neumna bajka. Apel postavi na ogled podobo:

„Pred njo s kopiti čevljarček se vstavi;
ker ogleduje smolec obuvalo,
jermenov, méni, da ima premalo;
kar on očita, koj Apel popravi.“

Ne, Apel ni popravljaj ničesar, kajti vedel je, da resničnost umotvora ni odvisna od števila jermenov. Tisto bajko si je izmislil recenzent, ki je imel že v starem veku navado, da je tiščal svoj dolgi nos v umotvor, pa zato ni videl celote, temveč je prešteval gumbe na suknji in jermene na čevljih. Kakor je bilo, tako je ostalo: podobe presoajajo krojači in čevljarji, o kipih sodijo kamnoseki, o pesmih slovničarji. –

Rajni risar Rudolf Wilke je sedel pred modelom in je bil žalosten, ker mu roka ni bila pokorna: kar se je prikazalo na papirju, je bila spaka, ne podoba. V svoji veliki jezi je pokazal modelu hrbet – in glej, s hrbtom je videl bolj nego z očmi. Podoba se je ustvarila sama in je bila umotvor.

Oko vidi preveč in vidi premalo. Podrobnosti udušé celoto, od pre mnogih in različnih vtisov ne ohrani oko nobenega, v pisani množini zvo kov utone poglavitna melodija. Zatisni oči, da izgine vse, kar je odveč, da se prikaže pravo lice v najvažnejših, nujno potrebnih potezah, v tistih namreč, ki razodevajo dušo. Vse druge pritikline so nepotrebne in torej neumetniške.

* * *

/.../

Oko, ozri se nazaj, prav do mraka otroških let! Kam je letelo vse hrepenenje, komu je bila darovana najboljša moč srca in razuma, odkod je vrela, kam se je vračala vsa radost in boleost? – Resnično, domovina, nisem te ljubil kakor cmerav otrok, ki se drži matere za krilo; tudi te nisem ljubil kakor solznomeškobni vzdihovalec, ki ti kadi v lice sladke dišave, da te skele uboge oči; ljubil sem te s spoznanjem; videl sem te vso, v nadlogah in v grehah, v sramoti in v zmotah, v ponižanju in v bridkosti; zato sem z žalostjo in srdom v srcu ljubil tvojo oskrunjeno lepoto, ljubil jo stokrat globlje in stokrat višje od vseh tvojih trubadurjev!

Moje delo je knjiga ljubezni – odpri jo, domovina, da boš videla, kdo ti je pravičen sin! Dal sem ti, kar sem imel; če je bilo veliko ali malo – Bog je delil, Bog razsodi! Dal sem ti svoje srce in svoj razum, svojo fantazijo in svojo besedo, dal sem ti svoje življenje – kaj bi ti še dal?

/.../

* * *

Recenzent:

„Glej, spet tvoj sivi, težki mrak – kaj še nikoli nisi videl sonca? Glej, spet tvoji potrti, nemočni, po neznanih potih tavajoči ljudje – kaj še nikoli nisi videl krepkega človeka, ki stopa s trdim korakom po znani cesti, znemu cilju naproti?“

Pisatelj:

„Pokaži mi tiste kraje in tiste ljudi, zato da jih vidim ter opevam!“

Recenzent:

„Če si umetnik, imaš oči, da vidiš senco in luč!“

Pisatelj:

„Senco gledajo moje žive oči, luč vidi edinole moje srce, ki gleda v prihodnost ... Današnji čas se mi zdi kakor človek, ki stoji na trhli brvi: ne na tem bregu in ne na onem, brez moči je in brez zaupanja, omahuje, ves majhen je in malodušen ... Najbrž se mu devetkratno povrne moč, kadar stopi na oni breg ... najbrž. Ali zdaj stoji na trhli brvi.“

Recenzent:

„Umetnik bodi narodov glasnik in tolažnik. Pokaži mu človeka, ki stoji na onem bregu, devetkratno velik in devetkratno močan! Pokaži mu zarjo, ki jo slutiš!“

Pisatelj:

„Kažem mu, kako je majhen, kako je malodušen, kako tava brez volje in brez cilja; kažem mu gloriozo breznačelnosti, češčenje hinavščine, slavo laži; zato da se predrami, da spozna, kdo in kje da je, ter da pogleda v prihodnost. Ali nisem pel o žalosti, ker je bilo v mojem srcu hrepenenje po veselju? Slikal sem noč, vso pusto in sivo, polno sramote in bridkosti, da bi oko tem silnejše zakoprnelo po čisti luči. Zato je bila moja beseda, kakor je bila trda in težka, vsa polna upanja in vere! Iz noči in močvirja je bil v nebeške daljine uprt moj verni pogled – vi pa ste me razglasili za pesimista!“

Recenzent:

„Užaljeno od samih črnih senc oko ni videlo preskromne luči, ki si jo bil prižgal na obzorju.“

Pisatelj:

„Tisto slepo oko je bilo oko recenzenta, ki išče, kje bi bilo užaljeno. Kdor ne mara luči, jo upihne sam; nato pa nima pravice, da bi preklinjal noč ...“

* * *

/.../

Ali ste brali zgodbo o beli krizantemi?

* * *

Moj prijatelj Peter Košenina je velik junak. Nezgode življenja so ga teple neprestano in od vseh strani, pa se ni zmenil; izmed tistih ljudi je, ki brez napuha in brez premišljevanja čutijo, da so na svetu potrebni, in zatorej žive – sam Bog vedi kako! Za svojo korist ni vzdignil pesti, zaradi svoje bridkosti ni potočil solze; ali čudo prečudno: komaj so „narodu“ (še zdaj ne vem, kdo in kaj mu je tisti narod) storili krivico, veliko ali majhno, je bil iznenada ves mehak in cmerav; gledal je strahove in sodni dan.

Včeraj se je tole pripetilo: govoril je v državnem zboru Malik, ali Waštian, ali celo rajni Pommer – pač eden izmed tistih maloštevilnih poslancev, ki govore v državnem zboru o slovenski kulturi. In govoril je, kakor je treba; da namreč slovenski narod nima kulture in da je tudi ne rabi in da navsezadnje, če se dobro preudari, slovenskega naroda sploh ni. To se je pripetilo opoldne, zvečer pa je planil v mojo izbo Peter Košenina.

„Ali si bral?“

– „Kaj?“

„Kaj? Ali je še kaj drugega na svetu, še druga misel v glavi? Cepni, duša – mi nimamo kulture!“

– „O, da bi je toliko ne imeli!“

„Rekel je, da nimamo ne umetnosti, ne literature, ne znanosti, niti ne jezika ...“

– „Da torej tako rekoč lažemo, da smo!“

„Nič drugače! ... Gospod, jaz sem Slovenec! ... Pardon, gospod, mnogotere priče so razkazale, da Slovencev ni! ... Gospod, kaj sem torej? ... Če pravite, da ste Slovenec, tedaj sploh – niste!“

– „Logika je logika!“

„Kaj logika – budalost je! Ko je rekel, da naroda ni, so se smejali; ko je rekel, da kulture ni, so kimali; oj, in kimali so na tak lenoben način, kakor da hvalijo starodavno resnico ... Na srce mi je kanilo kakor solza. Zmerom več ljudi je na svetu, ki vedo, da je nekje med drugimi narodi tudi slovenski narod. Nekateri učenjaki nas že razlikujejo od Hrvatov in Slovakov; celo neki Francoz nas je že razodel. Polagoma, toda neprenehoma se širi spoznanje, da smo. Zadnjič sem govoril z imenitnim uradnikom iz naučnega ministrstva, pa me je vprašal, kdo da sem. „Ein Slovene!“ sem rekel. „Ein Slovene? Ein Slovene! Richtig ... weiß schon!“ ... Ali kaj nam

vse to spoznanje koristi? Razodeli so nas, kakor so razodeli narod črnih pritlikavcev v severni Afriki. Ne, tudi tako nas niso razodeli! Med narod pritlikavcev so poslali učenjake in raziskovalce, da bi razbistrili vse od začetka do konca; odkod da je tisti narod, kdo da je in kako da je z njegovo kulturo. Šli so vestni učenjaki in so vse raziskali: narod je odtod in odondod, tak je in tak ter taka je njegova kultura! Debelih knjig debelo število je razkazalo svetu, kako da živi tisti narod, kaj da je ustvaril in kje da stoji na poljani vseobče kulture človeške ... O, blagor bi nam bil, da nam je bila dodeljena domovina v črni Afriki!“

– „Ne bridkih besed! Wastian je človek, vsega spoštovanja vreden!“

„Wastian?“

– „Torej Malik, ali Pommer ... ali kdorkoli! Ni mu zamere, da naše kulture ne vidi in da je nikoli ne bo videl. Preblizu je!“

„Beseda je o žalosti neskončni – ti pa se igraš z besedo!“

– „Prisegam, da umetnosti ne rabim, je rekel Polonij ... Bolj trdno in bolj prisrčno sem uverjen o veljavi naše kulture – bolj jaz, ki se smejem, nego ti, ki jokaš!“

„Ti si preverjen ... tudi tisti je bil preverjen, ki so ga po nedolžnem obsodili, da je ubil očeta; in vendarle je visel!“

– „Primerjal si dobro in pametno! Tisti, ki je visel, je še pod vislicami kričal, da je nedolžen, ampak sodniki ... ljuba duša, sodniki so vedeli vse: vedeli so, da je grešnik ubog od rojstva, da je bil lačen, žejen in razcapan, še preden je dorastel ... to se pravi, dorastel ni sploh nikoli ... in sodniki so vedeli (zakaj sodniki so modri ljudje), da puha iz močvirja strup in da raste golo kamenje v pustinji ... Wastian, Malik in Pommer so videli naš narod od blizu in so rekli: Ta narod nima kulture, zato ker je imeti ne more!“

„Krivična sodba! Preišči greh in dokaži ga!“

– „Kaj je treba dolge pravde? Če stoji berač pred teboj, ti razodeva njegova suknja, da je berač; le norec bi ga še posebej izpraševal in pretipaval. Sodniki izprašujejo in pretipavajo, ampak ne zaradi sodbe in tudi ne zgolj iz radovednosti, temveč zaradi šege in postave. Ali še preden je bila govorjena prva beseda, je pričalo oko in je sodilo srce: sojen si!“

„Ne tožbe torej in ne pritožbe? Obsojenec naj povesi glavo ter naj molče uživa svojo nedolžnost?“

– „Rekel si! ... Povesi glavo ter molče uživaj svojo kulturo! Kaj bi se pripetilo beraču, ki bi oznanjal na cesti, da ima cekine v suknji? Še razbojniki bi mu ne verjeli, kvečjemu da bi ga pretepli zaradi nadlege in pohujšanja ... Uživaj bogastvo, ki ti ga je Bog dodelil, in raduj se, da ti zavidnež ne škili preko rame!“

„Nečeden nauk je ta nauk o ponižnosti! Če je krona na moji glavi, je češčenje moja pravda! Kaj? Ta narod, ki je trikrat petsto let trpel in tlačnil; naš narod, ki si je pisal zgodovino s svojo krvjo in s svojimi solzami; ta narod si je kljub suženjstvu in uboštvu, kljub gladu in žeji s čeznarurno močjo ustvaril svojo kulturo – in zdaj se prikaže capin ter mu zaluča v lice: Nimaš kulture! ... Ti se smeješ, jaz se ne morem; smej se krivici, pljuj ji v obraz – krivica ostane!“

– „O, kako lepe so tvoje besede in kako bistra je tvoja pamet! Zadel si tja, kamor sem jaz meril! – Ta narod, ki je trikrat petsto let trpel in tlačnil – ta narod da bi imel kulturo? Ta narod, ki je ubog in zaslužjen, lačen in žejen – ta narod da bi imel kulturo? Tako je rekel in sodil Wastian – kdo bi mu zameril?“

„Po domače torej: narod, poživini se, ker ti človečanstva živ krst ne verjame! Pravijo, da si berač – obleci beraško srajco! Pravijo, da si lačen – stradaj! Tvoja kultura je kakor žlahten cvet v gumbnici bahatega potepuha – vrzi jo na cesto in pohodi jo!“

– „Rekel si! ... Kakor žlahten cvet v nežlahtni gumbnici! Zadnjič sem bral, ne vem več v katerem časopisu, lepo in poučno zgodbo. Vršila se je v Parizu ... ali na Dunaju, ali kjerkoli. Tam je živel človek, ki je bil razsipnik vseh razsipnikov. Kakor si je lahkotno pridobil denar, tako ga je lahkotno razdal. Nihče ni vedel, odkod da grabi in kam da meče. Njegova dlan je bila kakor kamen na dnu potoka – voda je pritekla in je tekla dalje, ustavila se ni. Ali je kvartal, ali je stavil, ali je kradel, ali je morda celo delal – zlata voda je tekla čez dlan. Nekoč je kolovratil po cesti ves bogat in prešeren, pa je stopil v prodajalno, da bi si kupil cvetico. Izmed vsega dišečega blagoslova je njegove oči najlepše pozdravila košata bela krizantema (*Chrysanthemum indicum* L.). Neutegoma si jo je vtaknil v gumbnico, nato pa je položil na mizo grmaden kup zelenih bankovcev ter je rekel prodajalcu: Dokler bom živ, pridem sleherni dan po belo krizantemo! Kupčija je bila dogovorjena in potrjena – vsak sleherni dan je

prišel razsipnik po svojo belo krizantemo. Ali sreča je kakor sonce: kadar je najlepše, zatone. Komaj je bil razsipnik uganil tisto prešerno kupčijo, je usahnila zlata voda na njegovi dlani. Ni se še prav ozrl, pa je bil berač in potepuh. – Kaj bi tisto! – je rekel; če vse mine in izgine, krizantema le ostane! Hodil je po gosposkih cestah, razcapan, bos, nepočesan in neobrit – ali v gumbnici prelepo belo krizantemo. Bogataši in imenitniki so se temno ozirali nanj: Tak berač, pa tako krizantemo! Toda razsipnik je nosil glavo pokonci ter se je smehljaj po kraljevsko: Kaj, berač, kaj potepuh, kaj lačen, kaj žejen – da imam le krizantemo, kakor ji na svetu ni enake! Živel je dolgo in predolgo, dokler ni zmrznil pred cerkvenimi vrati. Ko so ga pobrali, je bil v cunje zavit, bos in gologlav, ali na njegovih prsih je bila krizantema, belejša in svetlejša od snega; in ustne so se mu smehljale: Nič sočutja, ljudje božji – kdo izmed vas ima tako krizantemo? ...“

„Lepa zgodba je, ali kaj bi z njo?“

– „Sam si rekel: žlahtna cvetica v nežlahtni gumbnici! – Krizantema (*Chrysanthemum indicum* L.) je najlepša cvetica na svetu, ampak če si jo vtakne v gumbnico berač, ostane berač navsezadnje vendarle berač. In le čudno je, da ga zaradi sumnjive krizanteme še niso zaprli. – Zdaj pa mir besedi in kuhajva si čaj ...“

* * *

Na ogoljeni suknji malomeščanske kulture se je svetila bela krizantema, romantična umetnost. Novi gospodarji domovine bi si radi pripeli na talar vsaj osatov cvet.

„Prijatelj, globlje poglej! Ali ne vidiš, odkod te nove sile? Življenje se drami v nižavah, ki so spale. Oči se odpirajo, iščejo luči, roke se iztegaajo, iščejo ciljev. Kaj zato; če prihaja pomlad v viharju in povodnji! Iz te črne naplavine bo vzknila bujna rast! Njih misel je bila prava: ne bele krizanteme na ogoljen frak – rdeč nagelj na kamižolo! Ne boj se, narod se ne dá oslepariti, ne dá si zavezati oči! Naj ga vodijo po stranpotih, po močvirju, po temi – sam bo našel pot do sonca! Plevel so sejali, vzrasla pa bo pšenica.“

Tudi moja vera je trdna; ali rajši bi, da pojde mimo ta grenki kelih. Trdna je moja vera, da napoči zarja tistega dne, ko naša kultura ne bo

več krizantema siromakova, temveč bogastvo bogatega. Že slutim zarjo tistega dne, sluti jo vse moje najgloblje in najčistejše hrepenenje. Ne, ne hrepenenje samo! Moje delo je slutnja zarje, vsaka moja beseda in vse moje življenje. Že slišim dleto, ki kleše granitni temelj novi zgradbi ...

Kadar napoči tisti dan, bo prerajeni narod pobral iz blata pohojeno ubogo krizantemo, očistil jo bo ter jo shranil s hvaležnim spoštovanjem, za spomin na grenko-lepo preteklost.

Na enem tistih tenkih belih lističev bo napisano moje ime.

* * *

Ljubi moji, nisem vam povedal vsega, kar sem nameraval. Marsikatero besedo, ki mi je bila na jeziku, sem zamolčal; mnogotero, že napisano, sem črtal. Kadar zasije skozi okno prvokrat zlato spomladansko sonce, je moje srce kakor oprano in očiščeno. Kje sovrašтво, kje bridkost in klavrno vzdihovanje? Zarja, oblij me, pomlad, objemi me!

Nikoli še, o zarja, mi nisi tako svetila, nikoli, pomlad, te ni tako polno zajelo moje srce! V srebrnem jutru, kakor skozi prosojen pajčolan, gledam daleč pod seboj sinje polhovgraško pogorje; tam zadaj, na levi, je Vrhnička, moja zibel, mati in mladost. Zdi se mi, da vidim belo sveto Trojico, kako se tiho smehlja pod jutranjim soncem; zdi se mi celo, da slišim zamolklo pesem svetega Pavla. Vse, kar je kdaj bilo grenkega in temnega, je umrlo; kar je bilo sladkega in svetlega, se je vdrugeč porodilo v meni in bo v meni ostalo, neumrljivo, večno v vesoljstvu, kakor moja duša sama ... Nad cvetočim vrtom stojiva, gospa in jaz. In vsa lepota tega neumrljivega jutra, lepota, ki je v meni, krog mene in v vesoljstvu, odseva, gospa, v tvojih očeh; v njih odseva moja večna pomlad, moja mladost in sreča ... Mladost, ne izpustim te! Moja pomladanja sreča, z obema rokama te držim! Močnejša je moja v lepoti in sreči pomlajena volja nego čas in sodba njegova.

Oj Kobal, oj Lenard, oj Terseglav, oj vsi vi nahodni cerkoveniki in svetem hramu našem – prezgodaj ste prišli kropiti! – Žarke misli, predrzne podobe, spet je vsa moja njiva od vas orošena – sonce, ozri se nanjo, da vzklije prešerno bogastvo!

Starost, kako si še daleč! ...

Na Rožniku, v maju 1910.

5 *Gabriela Babnik: Ustvarjanje pokrajin smisla*

FINALISTI SREČANJA

9 *Nevenka Miklič Perne*

14 *Milojka B. Komprej*

26 *Rudi Stopar*

REGIJSKA SREČANJA

GORENJSKA

30 *Alja Adam: Poudarek na iskanju avtentičnosti*

32 *Alenka Mihorič*

38 *Helena Ogorelc*

40 *France Voga*

OSREDNJA SLOVENIJA

44 *Aljoša Harlamov: Izrazit pojav antiutopičnih besedil*

46 *Murka Kristan*

49 *Irena Pajnik Beguš*

56 *Helena Šuklje*

CELJSKA IN KOROŠKA

66 *Janja Vidmar: Odsotnost družbeno-kritične poezije*

68 *Stanko Horvat*

71 *Albina Rajter*

74 *Dejan Štiglic*

79 *Ivana Žvipelj*

SV SLOVENIJA

83 *Marica Škorjanec: Mozaik šifer*

86 *Marjan Pungartnik: Jaz biti zadovoljen*

89 *Marjana Cmager*

99 *Vlasta Črčinovič Krofič*

102 *Danilo Muršec*

108 *Milan Novak*

115 *Cvetka Pestiček*

122 *Bernadette Pojbič*

127 *Majda Strnad*

DOLENJSKA, BELA KRAJINA, POSAVJE

133 *Barbara Korun: Nikoli odveč napotitev na branje*

136 *Tanja Mencin*

142 *Stane Peček*

148 *Dragomila Šeško*

PRIMORSKA

154 *David Bedrač: Krhka literarna pajčevina*

157 *Greti Ličen*

161 *Vesna Šare*

163 *Lilijana Homovec*

167 *Borja Bolčina*

169 *Ivan Cankar (1876-1918)*

Bela krizantema (odlomek)

kolofon

V ZAVETJU BESEDE

Zbornik odraslih literatov 2018

Izdal in založil

Javni sklad RS za kulturne dejavnosti

www.jskd.si

Zanj

mag. Marko Repnik

Besedila zbrala in uredila:

Miha Maurič in Simona Zorc Ramovš

Urednica zbornika

mag. Barbara Rigler

Izbor besedil

dr. Alja Adam, dr. Aljoša Harlamov, Janja Vidmar, Marjan Pungartnik,

Marica Škorjanec, Barbara Korun, dr. David Bedrač

Državna selektorica

mag. Gabriela Babnik

Pregled besedil

mag. Matej Krajnc

Oblikovanje in prelom

Andrej in Miha Perčič

Ljubljana, november 2018

ISSN 2232-2175